

AZ
OROSZLÁN-
MENYASSZONYOK

DÉL-AFRIKAI
NÉPMESÉK

Bodrogi Tibor (szerk.)

Az oroszlán-menyasszonyok

Dél-afrikai népmesék

Fordította Borbás Mária

Válogatta, az utószót és a jegyzeteket írta Bodrogi Tibor

A ZSUGORI TÖRZSFŐNÖK

Wahungwe

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy ise. Sok felesége volt, még több gyereke, háza népének se szeri, se száma. Hanem ez az ise nagyon fukar ember volt: asszonyai, szolgálái jól nem lakhattak soha. Valahányszor első felesége élelemért ment a csűrbe, elkísérte az ise, s vigyázta erősen, nehogy túl sokat merítsen a gabonából meg a földimogyoróból. No, de nem őrizhette egész nap asszonyát, mert a földeken is volt dolga: vigyázta ott is, nehogy a termésnek lába keljen, mert ugyan senki emberfiában nem volt bizalma ennek az isének.

Egyszer az asszonyok, amíg az ise távol járt, jó mélyen merítettek a csűrből, hadd lakjanak jól a gyerekek meg a szolgálak is.

Hazajön a törzsfőnök, egyenesen megy a csűrbe, látja, hogy megdézsmáltak erősen a gabonát is, meg a földimogyorót. Szólítja nagy haragosan első feleségét:

– Ki dézsmálja gabonámat? Ki jár rá a földimogyoróra?

Válaszol az asszony: – Senki biz, jó uram.

Ráripakodott akkor szolgálaira az ise:

– De megnőtt a hasatok! Jóllaktatok biztos a csűrömből, drága gabonámból!

Hanem az asszonyok, gyerekek, szolgálak csak bizonykodtak:

– Nem nyúltunk mi gabonádhoz, földimogyoródhoz. Gizgasztottunk a bozótban, attól puffadt fel a hasunk.

Történt egy nap, hogy a mambo magához hívatta az isét. Mondta magában a zsugori:

– Az kell csak, hogy elmenjek: majd kieszik mindenemből ez a falánk népség! – azzal kapta magát, elment tanácsot kérni a varázslóhoz. Kérdezte tőle:

– Adhatnál-e nekem valami varázsszert? Elmegyek s félek, megdézsmálják csűrömet, míg távol járok.

Mondta rá a varázsló:

– Jó varázsszert adok neked, ha adsz egy hízott ökröt.

Ahogy áthajtotta a hízott ökröt az ise, a varázsló adott neki egy varázsszemet. Mondta neki:

– Tedd a szemet a csűr közepébe: lát ez mindent, ami távollétedben történik, s el is mondja majd neked, amit látott.

Megfogadta az ise a jó tanácsot, a csűr közepébe tette a szemet, aztán így szólt asszonyaihoz:

– Mindent lát ez a musonga-szem, s el is mondja hűségesen, ha hazatérek.

Azzal, mint aki dolgát jól végezte, útnak indult, ment a mambóhoz, s oda is maradt vagy három nap.

Nagy keservesen sóhajtoztak az asszonyok:

– Haj, haj, éhínség vár ránk, koplalhatunk, mert vigyáz ránk a musonga-szem!

És bizony koplaltak is az asszonyok meg a gyerekek, meg mind a szolgák. Nagy elégedetten látta az ise három nap múlva, hogy alig fogyatkozott az eleség.

No, megint egyszer hívta a törzsfőnököt a király. Akkor már nem félt, nem aggódott: odatette csak a musonga-szemet a csűr közepébe, s így szólt asszonyaihoz:

– Mindent lát ez a musonga-szem, s el is mondja hűségesen, ha hazatérek.

S ezzel útnak indult.

Éheztek az asszonyok, a gyerekek, koplaltak a szolgák. Eltelt a három nap, visszatért az ise: nem csappant a készlet.

Így történt ez harmadízben is: hívta a mambo az isét, éheztek az asszonyok, a szolgák, az eleségből meg nem fogyott egy szem se.

Hívatta aztán negyedszer is az isét a mambo. Felkészült a zsugori az útra, házanépének kiadagolta a három napi eleséget, ő meg nagy nyugodtan útra kelt. Hanem ezúttal nem végzett három nap alatt, mert sok ügyes-bajos dolga volt vele a királynak. Gondolta az ise:

– Elfogyott az elesége asszonyaimnak, gyermekeimnek, egész házam népének, de sebaj: majd találnak gyökeret a bozótban, s legalább megmarad a drága gabonám, földimogyoróm.

Ahogy eltelt a harmadik nap, s az isének még se híre, se hamva, azt mondták az éhes asszonyok:

– Koplalunk, de a csűr tele minden jóval. Ha meg jóllakunk, meglátja a musonga-szem, elmondja a gazdának.

Így szólt akkor a második feleség:

– No, majd helyrehozom én a dolgot!

Egyebet nem mondott, ment szaporán a varázslóhoz s kérte:

– Adnál-e nékem egy musonga-szemet? Szeretnék sólyommá válni!

Mondta rá a varázsló:

– Adok neked, hogyne adnék, ha idehajtasz egy hízott ökröt.

Térült-fordult az asszony, hajtotta a hízott ökröt, a varázsló meg adott cserébe egy musonga-szemet. Több se kellett a második feleségnek, fogta a musonga-szemet, és sólyommá vált azon nyomban. Felrepült a varázsló udvarán, s leereszkedett a gazdaság kellős közepén, rácsapott a musonga-szemre, elragadta, s egy mélységes-mély kút fenekére süllyesztette.

Szabad volt akkor már a vásár: ment az első feleség meg a második a csűrbe, hordták a gabonát, a földimogyorót, a lányok a lisztet szitálták, s nagy lakomát csaptak valahányan. Pukkadásig jóllaktak az ise asszonyai, gyerekei, szolgálai; akkor az asszonyok sört főztek, s valamennyien táncra kerekedtek.

Hírhozó jött másnap a mambo házából az ise háza népéhez és így szólt:

– Hazajön holnap a gazdátok.

Ugyan megrémült erre asszony, gyerek, szolga! Nem maradhat titokban a törzsfőnök előtt, milyen bűnös-nagy dáridót csaptak!

Mondja az első feleség:

– Megelégettem már ezt a szűkös életet! Fogom a gyerekeimet, visszamegyek apámhoz-anyámhoz.

Mondják mind a többiek:

– Megelégettük ezt a szűkös életet! Megyünk mi is, elhagyjuk az isét.

Azzal kapták magukat, felszedelőzködtek ahányan csak voltak, vitték a gabonát, földimogyorót a csűrből, elkötötték a sok kecskét, birkát, marhát, vitték más földre az ise minden jószágát.

Az meg hazaérkezett másnap a mambo házából. Ahogy udvarára ért, kereste a musonga-szemet, de bizony nem lelte sehol. Nézi a csűrt: üres. Nézi a kunyhókat: néptelen mindahány.

Kapta magát akkor a törzsfőnök, ment a varázslóhoz, kérdezte:

– Mi történt a házam táján, míg én távol voltam?

Mondta a varázsló:

– Mélységes-mély kút fenekén a musonga-szem, koplaló házad népe dúsabb földre vándorolt.

Az ise meg elballagott a bozótba, lehevert, s csakhamar elemésztette a bánat.

A CSALAFINTA KÉRŐ

Tonga

Élt egyszer egy asszony meg egy ember, volt nekik egy lányuk. Mikor felcseperedett, apja kimondta, hogy férjhez nem adja senkihez. Akárhányan jöttek is leánynézőbe, kosarat kapott valamennyi; az apa állta a szavát.

Az embernek volt földje jócskán, csak éppen messzire a falutól, s egyre pusztították az elefántok. Háza mögött néhány fa nőtt, melyeknek a háncsából jó erős kötelet lehetett fenni. Jött egyszer egy legény, kérdezte az embert: húzhatna-e háncsot, mert ritka erős kötélre volna szüksége. Kérdezte az ember, minek az az erős kötél. Mondta a legény, hogy anyjának messzi a földje a falutól, pusztítják egyre az elefántok. Ő meg azt gondolja, felgöngyölíti a földet, a kötéllal összekötözi, vállára veszi, akár az összegöngyölt szőnyeget, s elhozza a falu határába.

Ugyan kedves volt ez a gondolat az embernek! Menten válogatott ajándékokat ígért a legénynek, ha megteszi ugyanezt az ő földjével is. Hanem a legény csak nem állt rá, lekicsinylette mind az ígért ajándékokat. Végül aztán nem maradt más hátra: odaígérte lányát az apa.

Ez bezzeg tetszett a legénynek! Megígérte: felgöngyöli, elszállítja az öreg földjét, mihelyt megtette ugyanezt az anyjával. Felcsapott az öreg, állt az alku. Meg is tartották a lakodalmat, s hazavitte asszonyát a fiatal férj.

Az apa meg várta, várta, mikor váltja be ígéretét a veje – de bizony hiába várta.

Követeket küldött akkor veje falujába. Mindhiába; az csak annyit mondott: anyjának földje ott van még a régi helyén, azt se vitte el, hát apósáéra is csak utána kerül sor.

Végül aztán elfogyott az öreg türelme, s a törzsfőnökhöz fordult panaszával. Az magához hívatta mind a két pörös felet, s meghallgatta mondókájukat. A végén meg kimondta ítéletét: tudja azt az öreg is, mint bárki más, hogy nem lehet a földet csak úgy felgöngyölíteni, mint holmi szőnyeget, de meg a legény kezdettől

fogva azt mondta, csak anyja földje után hordja el az apósáét. De mivel az is ott van még a régi helyén, hát nincs az öregnek semmi követelése a vején, az meg tartsa csak meg nyugodtan asszonyát.

HOGY LETT AZ OROSLÁN AZ ÁLLATOK KIRÁLYA?

Busman

Kezdetben a strucc volt az állatok királya. Ma az oroszlán a király, s hogy hogyan lett az, elmesélem nektek úgy, ahogyan nagyanyámtól hallottam.

Régen az oroszlán meg a strucc igen jó barátok voltak, együtt is jártak vadászni. Egyszer, vadászat közben, sok-sok állatot láttak, mindenféle fajtát, de egyet sem tudtak elejteni, mert mind megijedt a strucc szárnycsapásainak hangjától. Azt mondta végül a strucc az oroszlánnak:

– Te maradj itt; én meg elfutok, megkerülöm a vadakat, odahajtom hozzád, te aztán elejthetsz annyit, hogy kettőnknek is jut.

Azzal már futott is a strucc nagy sebesen, megkerülte a bakokat, jó néhányat az oroszlán felé terelt, s így kiáltott:

– Ejtsd el, főnök, mert énnekem nincs fogam!

Meg is ölt az oroszlán egy bakot, de megvárta, mit csinál a strucc, mert bizony ő is tartott tőle. Addig állt az elejtett vad holtteste fölött, míg csak a strucc oda nem ment, s azt nem mondta:

– Szaggasd is szét, mert énnekem nincs fogam!

Szétszaggatta hát az oroszlán és várt. Akkor a strucc megette mind a belsőrészeket, a szívet, májat, vesét, mivel foga valóban nem volt; az oroszlánnak meg ottmaradt mind a vadhús.

Igen meleg volt, ettek hát, aztán aludni tértek. Amikor ki-ki elindult a maga útján, a strucc megsuhogtatta szárnyait, és az oroszlán ugyancsak megrémült a zajtól.

Éjjel aludtak, s reggelre kelve ment az oroszlán, hívta volna a struccot megint vadászni. Hanem az még aludt javában, még a szája is nyitva maradt. Belenézett a strucc szájába az oroszlán, s jót nevetett magában:

– Bizony, főnök, nincs teneked fogad!

Nem is keltette fel a struccot, elment vadászni egymagában. Mikor aztán a strucc felébredt, hívta az oroszlánt: de bizony nem jött

az soha többé. És mindazóta fűvön él a strucc, az állatoknak pedig az oroslán a királya.

TSELANE

Sotho

Mesélik, hogy az embereknek, akikről most majd szólok nektek, világos a bőre, s a hajuk akár a kukorica szála. Evéshez leguggolnak, s nagy tűkkel eszik a húst. Fehér a kunyhójuk; tán láttátok is már messziről: ökrök húzzák, farkukhoz kötve. Sok holmi van a kunyhókban; nagy kunyhók ezek, telis-tele holmival: van ott temérdek vasfazék, rézedény, meg gyöngy, marékszám.

No hát, ebből a kunyhóból egyszer kiköltöztek az emberek, s máshová mentek lakni, üresen maradt a szépséges kunyhó; vagyis csak üresen maradt volna, ha a ház leánya is kiköltözik. Hanem őt sehogy sem tudták rábírní, hogy otthagyja a kunyhót. Tselane volt a neve a leánynak, s az anyja hordta neki az ennivalót. Így szólt, ha megérkezett:

*Tselane, gyermekem, Tselane, gyermekem,
Itt a kenyér, edd meg, Tselane, gyermekem.*

A leány meg így válaszolt:

*Hallom, anyám, hallom;
Szavad akár a szövőmadaré,
Mint a nádiverébé, olyan a te hangod.*

Kilépett akkor Tselane a kunyhóból, s elvette a kenyeret.

Hanem mivel a falut elhagyta mindenki, megjelent egy szép napon egy kannibál. Szólt a kannibál Tselanéhoz:

*Tselane, gyermekem, Tselane, gyermekem,
Itt a kenyér, edd meg, Tselane, gyermekem.*

Ott állt a kannibál az ajtó mellett. Hanem amikor Tselane meglátta, hogy kannibál szólítja, nem az anyja, becsukta gyorsan az ajtót. Megkerülte a kannibál a kunyhót, kerülte-kerülgette, de nem talált sehol egy rést, ahol beférkőzhetett volna.

Elment akkor a kannibál, s jött az anya csakhamar. Szólítja a lányát:

*Tselane, gyermekem, Tselane, gyermekem,
Itt a kenyér, edd meg, Tselane, gyermekem.*

A leány meg így felelt:

*Hallom, anyám, hallom;
Szavad akár a szövőmadaré,
Mint a nádiverébé, olyan a te hangod.*

Megkapta az ételt, meg is ette. Anyja egyre hívta: menne el hozzájuk, szép az új kunyhójuk, szebb, mint ez a régi. De a leány csak nem állt rá sehogy se.

Eljött megint a kannibál; csakhogy most már feltette magában: túljár a leány eszén. Fogott egy kapát, meggyújtotta. Mikor vörösen izzott, csipesszel megfogta és lenyelte. Kijött a végbelén. Ment akkor a kannibál, szólította a leányt:

*Tselane, gyermekem, Tselane, gyermekem,
Itt a kenyér, edd meg, Tselane, gyermekem.*

De most már szakasztott olyan volt a hanga, mint az anyáé. Felelt is neki a leány imígyen:

*Hallom, anyám, hallom;
Szavad akár a szövőmadaré,
Mint a nádiverébé, olyan a te hangod.*

S mihelyt az ajtóhoz ért a leány, a kannibál megragadta és bedugta a zsákjába. No, ugyan örvendezett a kannibál: húshoz jutott! Vitte a zsákot, vitte, vitte; ment tovább az útján. Útközben azt mondja egyszer csak:

Limo zsákja, beszélj, beszélj; hadd hallom a hangod.

Mondja rá Tselane:

*Mit beszéljek, mit beszéljek, ó, Limo?
Mint az égen csillag, mint fűszál a réten:
Annyi a marhája az apámnak, Limo!*

Megéhezett már a kannibál, meg el is fáradt. Ahogy egy falu határába ért, letette zsákját, s bement egy kunyhó udvarára. A ház leánya kiment, meglátta a zsákot. No mármost, a kunyhó nem volt

másé, mint éppen Tselane anyai nagybátyjáié. Hanem ezt már a kannibál nem tudta. A leány meg, ahogy nézi a zsákot, meglátja óm, hogy kilóg belőle egy ujj. Megy vissza az udvarba, szólítja az anyját:

– Gyere, anyám, nézd csak: szakasztott a Tselane ujj!

Megy ki az asszony, s beszél ekképpen:

– Ki vagy te?

Feleli rá Tselane:

– Én vagyok az, Tselane; megfogott a kannibál.

Visszament az asszony a házba, elmondta a férjének a dolgot. Mondták akkor mind a kannibálnak:

– Limo, hoznál-e vizet a forrásból?

– Adjatok hát csebret – válaszolt a kannibál.

Adtak neki egy lyukas csebret, mondták: tömje el agyaggal. Elment hát a kannibál a forráshoz, ők meg fogtak egy kutyát, Tselanét kihúzták a zsákból, a kutyát a helyére tették, s még egy sereg mérges hangyát. Akkor aztán bekötötték a zsák száját, jól bekötötték.

Jött aztán vissza a kannibál a forrástól. Kapta a zsákját, hátára vette, s már indult is tovább. Alig ért ki a faluból, tette már le a zsákot, s jól megrázta, hogy hallja: benne van-e még Tselane. Mondja a kannibál:

Beszélj, beszélj, Limo zsákja; hadd hallom a hangod.

Feleli rá a kutya:

Mit beszéljek, mit beszéljek, ó, Limo?

Mint az égen csillag, mint fűszál a réten:

Annyi a marhája az apámnak, Limo!

Megörült a kannibál, vállára vette megint a zsákot, s ment tovább, míg haza nem ért. Mondta otthon családjának:

– Tegnap megmenekült tőlem ez az állat, de ma kifogtam rajta; fogjátok a zsákot, tegyétek a kunyhóba.

Fogták hát a zsákot, betették a kunyhóba, le a földre, hogy majd másnap ebédfőzéskor kinyitják.

Aludtak éjjel. Reggel mondja asszonyának a kannibál:

– Fogd a zsákom, aztán főzz ebédet.

De alig nyúlt az asszony a zsákhoz, a kutya megharapta. Mondja az asszony:

– Limo, nézd már, harap a zsákod!

A kannibált meg elfutotta a méreg, s ráförmedt asszonyára.

– Hordom neked mindig az eleséget, de ebből nem kapsz egy falást se! – Aztán a lányának szólott: – Eredj, fogd a zsákot, anyádnak nem adunk belőle.

Bemegy a lány, fogja a zsákot, s bizony őt is csak megharapta a kutya. Próbálja máshol fogni a zsákot: ott meg a hangyák csípi. No, erre már fut ríva az apjához:

– Apám, harap a zsákod!

Mondja a kannibál nagy mérgesen:

– Hát akkor majd magam eszem; te se kapsz egy falatot sem!

Bemegy Limo, fogja a zsákot, de a kutya megmarja ám őt is. Fogja máshol, csípi a hangyák. Akkor aztán felkiáltott:

– Csukjátok he az ajtót!

Becsukták, jól be is támasztották, nagy köveket hengerítettek elébe. A kannibál meg kinyitja a zsákot; kiugrik a kutya, belekapaszkodik Limóba. A hangyák meg rámásznak Limóra. Ordított a kannibál nagy keservesen:

– Nyissátok ki, eresszetek ki!

De azok kint ráfelelték:

– Mondtuk, hogy harap, nem hitted.

Fejjel rohant ház az ajtónak a kannibál, ki is szakította, s rohant hanyatt-homlok, míg a láphoz nem ért. Nekifutott egyenest a lánknak, belebukott fejjel, égnek állt a lába. Később aztán fává vált a kannibál

A fa odvába méhek költöztek, mézet gyűjtöttek. Kiment egyszer Tselane rőzsét szedni; mézet talált a fa odvában. Benyúlt a mézért, s ottragadt a keze. Ment haza a többi leány, elmondták: mi érte barátnőjüket. Jöttek akkor a férfiak, hoztak magukkal egy ökröt. Azt levágták, zsírját tűzben megolvasztották. Aztán megkentek Tselane kezét, s egyszeriben ki tudta húzni a fából. Akkor aztán mindannyian hazatértek.

Itt a mese vége.

AZ OROSLÁN MEG A TŰZ

Busman

Egyszer egy busman falu határában felébredt egy kisgyerek, sírni ríni kezdett: adnának neki busman-rizst, mert ugyan megéhezett. Hanem a szülei nem hallották sírását-rívását, aludtak mélyen. De bezzeg meghallotta az oroslán! Oda is lopakodott, nézte, mit találhatna, milyen prédát lelhetne.

De nemcsak az oroslán volt szemfüles: meglátta a kisgyerek is a vadat, meg azt is, hogy micsoda veszély fenyegeti szüleinek életét. Felkapott hát egy marék szénát, s meggyújtotta vele az oroslán bundáját, de meg még a bozót is lánggra kapott. amerre a fenevad menekült.

No, adott is busman-rizst az asszony a kisgyereknek, mikor megtudta: milyen veszedelemtől mentette meg őket, hogy meggyújtotta az oroslán bundáját.

Az oroslán nem menekült messzire: megölte a tűz.

Mondta akkor az asszony a kisgyereknek:

– Bizony, gyermekem, ha meg nem gyújtod az oroslán bundáját, felfalt volna mindannyiunkat, s mi haltunk volna meg, nem pedig őkelme. Kapsz hát egy strucctojásihéjnyi busman-rizst, hálából, mert megmentetted az életünket; mert bizony, ha meg nem gyújtod az oroslán bundáját, őhelyette mi halunk meg.

AZ ASSZONY MEG A MACSKA

Wahungwe

Megházasodott az ember, de bizony a felesége nem szült gyereket. Várt az ember egy-két évig, de csak nem lett gyerekük. Akkor aztán így szólt magában az ember:

– Hiába várok: nem lesz már gyereke az asszonynak, jobb lesz hát, ha második feleséget keresek.

Az asszony meg imígyen beszélt magában:

– Szótlatlanul jár-kelek az uram; vajon mit jelent ez? Nincsen gyerekem, hát biztosan fiatalasszonyt akar a házhoz hozni, az majd fiat szül neki. De bizony én meg nem tűnök még egy asszonyt a házban!

Gondolt egyet az asszony, fogott egy cibet-macskát, eldugta a padláson. Napközben, ha magában volt, kieresztette a macskát, és játszott vele, az meg már tudta, mikor marad magára az asszony, már bújt is elő, és játszott vele. Hanem azért a házimunkát sem feledte az asszony, elvégezte azt is.

Egy szép napon aztán jön haza az ember, hoz magával egy kislányt, mondja feleségének:

– Tanítsd meg mindenre, dolgoztasd csak: ha rendesen ellátja a házat, ő lesz a második feleségem.

– Úgy lesz – válaszolt az asszony.

Meg is mutatott mindent, a kislánynak, megmondta, mi lesz a dolga, aztán ment az urával a mezőre. Mondta még a lánynak:

– Mire megjövünk, meleg legyen a vacsora, tiszta a házunk tája!
– azzal ment a mezőre, várta a munka.

Kiment az ember meg a felesége, egyedül maradt a kislány a házban, neki is látott volna a munkának. Hanem egyszerre csak előbújt a padlásról a cibet-macska, játszott a lánnyal, az meg a macskával, s így aztán eltelt az egész délelőtt, el a dél, de még a délután is. Feledte a munkát a kislány, a kisujját se mozdította.

Leszállt az este, megjött az ember meg az asszony. A macska visszabújt a padlásra, az ember meg az asszony belépett a kunyhóba. Kérdi az asszony, ahogy körülnéz:

– Kitakarítottál-e? Nem ám! Öröletlen a gabona, üres a vizesvödör, tűzifát se hoztál, tüzet se raktál, nincs készen a vacsora.
– Azt mondta az embernek: – Ilyen asszonyt hoznál a házhoz, második feleségnek? Hisz nem mozdítja ez a kisujját sem!

Az ember meg azonmód visszaküldte a kislányt az apjához.

Hozott aztán egy másik lányt. De bizony az is eljátszotta az időt a macskával, a dolog meg ottmaradt végezetlen. Hazaküldte azt is az ember.

Akkor jött a harmadik lány: játszott biz az is a macskával, a dolog meg maradt csak végezetlen, hát azt is hazaküldte az ember.

Hozta a negyediket: játszott a macskával ez a lány is, munkáját meg hagyta félbe-szerbe. Ennek is az lett a sorsa, mint a többinek; hazaküldte apjához az ember.

No, elhozta aztán az ember az ötödik lányt is. Bizony kicsi volt szegény és gyengécske, az arca meg himlőhelyes. Mondta magában az asszony:

– Ettől aztán nincs mit félnem, hisz ez a nyomorult teremtés csak nem jó semmire!

De azért csak elmondta mondókáját a himlőhelyes kislánynak is, aztán nagy elégedetten ment az urával a mezőre.

Ahogy magára maradi, a kislány, bújt már elő a cibet-macska, játszott volna a lánnyal. Hanem az elkapta a nyakát és rákiáltott:

– De bizony nem állsz az utamba! – azzal agyoncsapta a macskát és eldugta a sarokban. Ment akkor a patakhoz a lány, vizet hozott, aztán tűzifát gyűjtött, azt is hazahordta, megrakta a tüzet, megfőzte a vacsorát, a kunyhót meg kisöpörte ragyogó tisztára.

Megjön este az ember meg a felesége, belépnek a kunyhóba, körülnéznek. Mondja az ember:

– No, ez a lány más, mint a többi! Ég a keze alatt a munka.

Az asszony egy szó nem sok, annyit se szólt, csak kiment a házból nagy haragosan.

Kérdezte az ember a kislányt:

– Hogyan tudtál mindent elvégezni?

Feleli a lány:

– Alighogy elmentetek, s én itt maradtam magam, előbújt egy cibet-macska a padlásról, s játszani akart velem. Hanem én agyonvágтам, a sarokba dugtam, aztán nekiláttam a munkának.

Mondta neki az ember:

– Add elő a döglött macskát.

Hozta a lány, a férfi meg elrejtette, s maga kiment. Azt mondta másnap asszonyának:

– Rossz hírt kaptam faludból, szüléidről. Ha éleiben akarsz találni anyádat, indulj útnak szaporán.

Az asszony felkerekedett, az ember meg utána. Falujában utolérte, ott aztán azt mondta felesége apjának-anyjának:

– Lányotok cibet-macskát tartott a házban, azzal játszottak, és nem dolgoztak a lányok, kiket hazahoztam második feleségnek.

Mondták rá az öregnek:

– No, ha így volt, rosszul volt.

Az asszony meg nem szólt egyet se.

Így aztán vége lett a házasságnak.

MESE AZ ÖTFEJÜRŐL

Xosa

Élt egyszer valahol egy ember, volt annak két eladó leánya. Egy szép napon az ember átkelt a folyón, a szomszéd faluba, ahol egy nagy főnök lakott. Kérdezték az emberek: mi újság a falujában. Mondta az ember: semmi. Aztán ő kérdezte, hogy hát errefelé mi újság. Erre azt felelték, hogy bizony a főnök feleséget keres.

Hazament az ember, mondta két lányának:

– Melyikőtök lenne főnök felesége?

– Lennék biz én, apám! – felelte rá az öregebbik, akinek Mpunzikazi volt a neve.

Mondja az apja:

– Asszonyt keres a főnök a szomszéd faluban: menj el hozzá, lányom.

Összehívta akkor mind a barátait, s nagy csapatot gyűjtött: kísérenék el leányát a főnök falujába. Hanem a lány sehogyan sem akarta, hogy ezek legyenek a kísérői.

– Magam megyek a főnökhöz! – mondotta.

Ráförmed erre az apja:

– Hogy mondatsz ilyet, leányom? Nem tudod-e, hogy ha egy leány elmegy a jövődöbelijéhez, mindig sok a kísérője? Ne légy már oktalan, édes lányom.

De a lány csak hajtogatta egyre:

– Márpedig én magam megyek a főnökhöz!

Ráhagyta hát az apja: legyen, ahogy jónak látja. Elment hát egyedül a leány nem kísérte násznép; elment a főnökhöz, aki feleséget keresett.

Hát ahogy megy, egyszerre csak meglát egy egeret. Kérdi az egér: – Megmutassam-e az utadat?

Rámordult a leány:

– Nem mégy a szemem elől?!

– No, így aztán nem leszel szerencsés! – felelt az egér. Akkor aztán találkozott a leány egy békával. Kérdi a béka:

– Megmutassam-e az utadat?

Mondja erre Mpunzikazi:

– Már hogy emelheted fel szavadat énhozzám, alti főnök asszonya leszek?!

– Eredj hát – szólt a béka –, s várd csak ki, mi történik veled!

Elfáradt a leány, pihenni leült egy fa tövébe. Meglátta egy fiú, aki arrafelé legeltette kecskéit, odament hozzá, mert nagyon megéhezett, és így beszélt:

– Hová mégy, nővérem?

– Mi közöd hozzá? – förmedt rá Mpunzikazi. – Ki vagy te, hogy szavadat felemeled hozzám? Eredj a szemem elől!

Mondta rá a fiú:

– Nagyon megéheztem; ugyan adnál-e egy falat harapnivalót?

– Takarodj a szemem elől! – kiáltott rá a leány.

– No, ha így beszélsz, nem térsz vissza soha! – mondta erre a fiú.

Ment tovább a leány, s útjában meglátott egy öregasszonyt, alá ott ült egy nagy kő mellett. Megszólalt az öregasszony:

– Adnék neked néhány jó tanácsot. Utadban fákkal találkozol, s ha a fák rád nevetnek, vissza ne neved! Ha meglátsz egy csupor sűrű tejet: nehogy igyál belőle! S ha szembejön egy ember, a feje a hóna alatt: vizet el ne fogadj tőle!

Ráfeleli nagy gőgösen Mpunzikazi:

– Ugyan már, te rút vénség! Ki vagy te, hogy jó tanácsokat osztogass?!

Hanem az öregasszony csak mondta a magáét.

Folytatta útját a leány, s el is ért egy sűrű facsoporthoz. Ránevettek a fák, ő meg visszanevetett, Meglátott akkor egy csupor sűrű tejet; ivott belőle. Aztán szembe jött egy ember, a feje a hóna alatt, s Mpunzikazi elfogadta tőle az ivóvizet.

Elérkezett aztán a folyóhoz, a főnök faluja alá. Meglát egy lányt. amint vizet merít a folyóból. Kérdi a lány Mpunzikazit:

– Hová mégy, nővérem?

Feleli Mpunzikazi:

– Ki vagy te, hogy nővérednek mersz nevezni? Bizony főnöknek leszek én az asszonya!

Hanem a vizet merítő lány nem volt más, mint a főnök húga. Mondja Mpunzikazinak:

– Megállj, jó tanácsot adnék neked. Be ne menj a faluba erről az oldalról.

De bizony az ő szavára sem hallgatott Mpunzikazi, s csak ment tovább az úton. El is ért a főnök falujába. Kérdik az emberek: honnan jött, és mit akar. Mondja rá a leány:

– Feleségül jöttem biz a főnökhöz!

Azt mondják erre a falubeliek:

– Ugyan ki látott már menyasszonyt násznép nélkül? – Aztán azt mondták: – Nincs itthon a főnök, készíts neki eleséget, hogy vacsora várja, mire megjön este.

Aadtak akkor kölest a leánynak: örölné meg, sütne belőle kenyerei. Úgy is tett Mpunzikazi, hanem biz olyan durvára örölte, hogy igencsak rágós kenyér sikeredett belőle.

No, este aztán hallja, hogy nagy szél támad odakünn. Bizony a főnök támasztotta a szelet, mert nem volt az más, mint egy hatalmas kígyó, ötféjú, nagyszemű. Ugyan megrémült Mpunzikazi, mikor megpillantotta, ötféjú leült az ajtó elé, és kérte a vacsoráját. Hozta Mpunzikazi a maga készítette kenyeret. De bizony Makanda Mahlanunak nem ízlett a kenyér; mondta a leányunk:

– Hát te ugyan nem lész a feleségem! – s agyoncsapta a farkával.

Történt aztán, hogy Mpunzikazi húga így szólt az apjához:

– Édesapám, lennék én is főnök felesége!

Mondja rá az apja:

– Jól van lányom, lehetsz te is menyasszony.

Összehívta akkor mind a barátait, s nagy násznépet gyűjtött a menyasszony kíséretére. Ezt a leányt Mpunzanyának hívták.

Hát ahogy mennek, egyszerre csak meglátnak egy egeret. Kérdi az egér:

– Megmutassam-e az utadat?

Feleli rá Mpunzanyana:

– Megköszönöm, ha megmutatnád.

Az egér megmutatta nekik az utat.

Akkor egy völgybe ért a leány, s meglátott egy öregasszonyt, ott állt egy fa mellett. Megszólalt az öregasszony:

– Csakhamar odaérsz, ahol az ösvény elágazik. A keskenyebb útra térj, mert, nem leszel szerencsés, ha a másikat választod.

Így felelt Mpunzanyana:

– A keskenyebbet választom, anyám. – S folytatta útját.

Később egyszer útjába akadt egy nyúl. Azt mondja a nyúl a leánynak:

– Odaérsz mindjárt a főnök falujába. Meglátsz majd egy leányt a folyónál: kedvesen szólj hozzá. Ha kölest kapsz örölni, öröld meg finomra. S ha meglátod az uradat, meg ne ijedj!

– Úgy teszek, nyúl, ahogy mondod – válaszolt Mpunzanyana.

Elért a folyóhoz, meg is látta a főnök hűgát, amint vizet merített. Kérdi a főnök hűga:

– Hová mégy?

– Én bizony éppen ide! – válaszolt a leány.

– S ugyan mi járatban vagy? – kérdi a főnök hűga.

Feleli Mpunzanyana:

– Násznéppel jöttem.

– No, akkor jó – mondja a főnök hűga –, hanem megijedsz-e, ha meglátod az uradat?

– Nem ijedek meg én! – felelte Mpunzanyana.

Akkor a főnök hűga megmutatta, melyik lesz az ő kunyhója. Jól tartották a násznépet, a főnök anyja meg hozta a kölest, s szólt a menyasszonyhoz:

– Készíts vacsorát az uradnak. Nincs most itthon, de megjön estére.

No, este aztán hallja, hogy nagy szél támad odafönn; megremegett belé az kunyhó, hullottak szét a póznák, de Mpunzanyana nem futott ki. Jött aztán Makanda Mahlanu, a főnök, kérte a vacsoráját. Vitte neki Mpunzanyana a maga készítette kenyeret. No, ez már ízlett nagyon az ötféjűnek, s így szólt a leányhoz.

– Te leszel a feleségem! – s elhalmozta minden jóval.

Aztán Makanda Mahlanu emberré változott, s mindvégig Mpunzanyana maradt legkedvesebb felesége.

AZ EMBEREK ÉS AZ ÁLLATOK EREDETE

Busman

Valamikor, a dolgok kezdetén, így lettek az állatok és az emberek – legalábbis így mondták el nekem a becsuánok.

Sechele városa mellett van egy nagy lyuk, úgy hívják, hogy Loowe. Igen-nagyon mélyen nyúlik le a földre, ember nem hatolt még a fenekére, mert nagyon nagy a mi félelmünk. Olyan nagyon mély, hogy ha követ ejtünk bele, jó darabig halljuk esését, de földet érni nem hallhatjuk soha – így aztán senki nem tudja, milyen mélyre esik. Sokan azt tartják, esik-esik, míg csak a világ fenekére nem ér.

Kezdetben állatok-emberek együtt éltek ebben a nagy lyukban. De ahogy telt az idő, szűk lett nekik a hely, a nagy zsúfoltságban egyre csak marakodtak, mindenki szeretett volna szomszédjától szabadulni. Végül már odáig fajult a marakodás, hogy az emberek – mivel jóval ravaszabbak voltak – ki akarták kergetni az állatokat. Azoknak meg nem akarózott kimenni, úgyhogy végül az emberek háttal kifelé lökdösték ki őket. Alighogy kint voltak az állatok, már jöttek volna vissza, hanem aztán mégiscsak sikerült az embereknek végképp kikergetni őket.

Közel a lyuk szájához kanyargón egy folyó, nád is nőtt benne, és körös-körül lágy volt a föld. Az állatok, különösen a marhák, összetipták a földet, úgyhogy szerte csupa nyom volt. Ottmaradtak az állatok a lyuk szája körül, miután kihajtották őket, mert féltek volna tovább menni. Hanem egyszer megéheztek. Míg odalent éltek a lyukban, együtt az emberekkel, nem volt szükségük eleségre. Most aztán lelegelték a folyóban termő nádat. Mikor a nádat mind letarolták, tovább vándoroltak füves mezőkre, ezután ott legelésztek, és a feneketlen lyukat mindenestül elfelejtették.

Telt-múlt az idő, most már az emberek egymás között sem fért meg, és csakhamar kikergette egyik a másikat a lyukból. Ahogy kitódultak, eltippták az állatok nyomát, úgyhogy ma már csak emberi lábnyomok látszanak a feneketlen lyuk szája körül. Sok ott a nyom még a mai napig is – ha odamentek, láthatjátok magatok is, hogy igazat beszéltem.

NTOTOATSANA

Sotho

Volt egyszer, hol nem volt: volt egyszer egy főnök, s annak két gyermeke, egy fiú meg egy leány. A leány volt a fiatalabb; Ntotoatsanának hívták, ő őrizte a csordát, s hajtotta ki nyári legelőre. Legeltetett éppen, amikor hirtelen forgószél támadt, elragadta a leányt, s vitte-vitte messzire. Vitte egészen a Ma-Tebelék falujáig, akiknek nem volt csak fél lába, fél karja, fél füle és fél szeme. Alighogy Ntotoatsana megérkezett, menten hozzáadták a főnök fiához.

Akkor aztán fogtak két kürtöt, s elásták a leány kunyhójában. Ahogy egyszer szökni akart volna, megszólaltak a kürtök:

*U-u-u-e! Ntotoatsana legeltetett, s elkapta a forgószél,
Csordát, őrzött jó apjának, Sekoaénak legelőjén.*

Meghallották a Ma-Tebelék a kürtök hangját, odafutottak s elfogták Ntotoatsanát. Visszajött hát szegény; ottmaradt a Ma-Tebeléknél, s idővel ikerlányokat szült, akik igen hasonlítottak édesanyjukhoz. Felnőtt a két leány, anyányiak voltak már. Mentek egy nap a nádas partú forráshoz. Ott találták anyai nagybátyjukat embereivel. Szólították a férfiak a két leányt:

- Ki gyerekei vagytok?
- Selo-se-maqomáé.
- Hát anyátok kicsoda?
- Ntotoatsana a neve.
- És ő kinek a lánya?
- Azt mondja mindig, hogy forgószél sodorta el a legelőről.

Mondjuk erre a férfiak:

- Ó, hisz ezek hűgunk leányai!

Vágtak akkor pár szál nádat a lányoknak, jól megfaragták késükkel. Vizet is húztak nekik; s aztán a leányok hazamentek. Előbb még a férfiak így beszéltek:

- Mikor hazaértek, rejtsetek a nádat a bőrök alá, ahol anyátok ül; kiáltsatok aztán, s kérjétek, hozna nektek kenyeret a kunyhóból.

Kiment a két lány; otthon letették a csebreiket. Kiáltottak aztán; kérték anyjukat, hozna nekik kenyeret. Alig ment be anyjuk a konyhába, fogták a nádat, s a bőrök alá rejtették. Visszajött az anya, s rá is ült a nádra, az meg összetörött, a lányok pedig keservesen sírtak-ríttak. Mondta anyjuk: majd egy legény hoz nekik új nádat. De a leányok azt mondták, hogy nekik bizony ne hozzon nádat semmiféle legény: csak az a nád kell, amit anyjuk szed saját kezével. Hát elment az anya, nádat szedni a leányoknak.

Leér a forráshoz, s meglátja a bátyját. No, el is fakadt sírva örömeiben. Mondják a férfiak Ntotoatsanának:

– Gyere már haza, édes hűgunk! Meddig akarsz még itt élni Lilo-li-Maqoma falujában, a Ma-Tebelék közt?

Feleli rá az asszony:

– Mennék én szívesen, hanem a kürt menten riadót fűj, ha menekülnék.

– Miféle kürt az? – kérdezték.

– Két kürtöt ástak el konyhómban – mondta az asszony.

Szóltak erre a férfiak:

– Hallod-e, hűgunk, ha okos vagy: melegíts vizet, s mikor forni kezd, töltsd a kürtökbe; töltsd meg aztán sör seprejével, tetejébe meg rakjál köveket. Akkor aztán várd meg az éjfél, s két gyermekeddel gyere el hozzánk.

Hazaindult Ntotoatsana, meg is érkezett, otthon meg leült. Mondta a lányoknak: melegítsenek vizet. Alkonyatra felforrta a víz; az asszony fogta, s a kürtökbe öntötte. Aztán megtöltötte sör seprejével, s az egészet kövekkel tetézte. Éjfélkor felkeltette két leányát, leosontak a sziklahasadékon, egészen a nádasig, s. aztán el a férfiakkal.

A két kürt kiáltott egyet: – U-u-u! – de mindenki azt hitte, csak a kutyák ugatnak.

Ntotoatsana meg a többiek folytatták útjukat. Virradt már, s még egyre úton voltak. Messze jártak már, mikor megint riadót fűjt a két kürt:

*U-u-u-e! Ntotoatsana legeltetett, s elkapta a forgószél,
Csordát őrzött jó apjának, Sekoaénak legelőjén.*

No, akkor már a Ma-Tebelék üldözőbe vették a szökevényeket; ugráltak utánuk fél lábon. Csakhamar a nyomukba is értek, de akkor a Ntotoatsanáék fekete báránya énekelni kezdett:

Hase fuhlaele fu, ha u na tema fu.

A Ma-Tebelék meg hallgatták, mint akit megbabonáztak, s közben a szökevények egérutat nyertek. A bárány felemelte farkát, s dobogott a földön, a Ma-Tebelék meg figyelték egyre. Mikor aztán a szökevények már messze jártak, a bárány eltűnt – Ntotoatsana után eredt.

No, mikor a Ma-Tebelék észbe kaptak, száguldottak, akár a szélvész, libasorban keresztül a síkon. Megint nyomába értek Ntotoatsanáának – akkor a bárány újból táncolt-énekel, s a végén ugyanúgy eltűnt, mint előbb. Mondták akkor a Ma-Tebelék:

– Maqomóra fogadjuk: követjük őket akár Ntotoatsana falujáig; s akármilyen szépen táncol meg énekel a kisbárány, nem állít meg utunkban! – azzal mentek tovább.

Utolérték a szökevényeket: de bizony a bárány megint táncolt, megint énekel, s ők újra csak bámulták. Az meg ugyanúgy eltűnt a végén. Mondták a Ma-Tebelék:

– Megszöktek a gyerekeink – és Selo-se-Maqoma szomorúan hazatért.

Ntotoatsana és kísérői pedig meg nem álltak, míg falujukba nem értek. Látta Ntotoatsana, hogy anyja gyászfátylat visel még egyre, hosszút, mint a madár tolla. Sírt az öregasszony, hogy meglátta leányát; elhírelték hamar a faluban, hogy Ntotoatsana hazatért, s jött is a falu népe, siettek üdvözlésére. Aztán mindenki nyugovóra tért, Ntotoatsana pedig ottmaradt közöttük napjainak végezetéig.

Eddig volt, mese volt, talán igaz se volt.

HOGYAN SZEDTE RÁ A SAKÁL AZ OROSLÁNT?

Busman

Elment egy szép napon a sakál meg az oroszlán antilopra vadászni. Sűrű bozóthoz értek, ott lefeküdtek, fogták az íjukat-nyilukat, s várták, mikor megy arra az antilopcsorda, útban a folyóhoz. Jött is a csorda, és a sakál is meg az oroszlán is kiszemelt magának egy-egy bakot. Az oroszlán lőtt elsőnek, de elhibázta. Aztán a sakálon volt a sor, lőtt is és felkiáltott:

– Eltaláltam!

Mérges lett erre az oroszlán, mondta a sakálnak:

– Én lőttem le az antilopot; te meg elhibáztad.

Félt a sakál az oroszlántól, gondolta: nem jó vele szembeszállni; azt mondta hát:

– Igen, atyám, te lőtted le az antilopot.

Aztán hazamentek, mivel együtt laktak. Együtt is akartak visszajönni, hogy feldarabolják s hazavigyék az elejtett vadat, de gondolták, előbb alusznak egyet, mert nagy volt a forróság.

Hanem a sakál bosszút forralt; elhatározta, hogy rászedi az oroszlánt, s magának szerzi meg mind a húst. Így aztán, mikor az oroszlán lefeküdt, alvást színlelt a sakál, s mihelyt a másik elaludt, csendesen felkelt, és visszament az elejtett antilophoz. Felhasította az elejtett állat hasát, belemászott, s mind kiszedte a zsírt.

Aztán, hogy biztosan sikerüljön becsapnia az oroszlánt, megsebezte orrát a sakál, hogy egész úton hazafelé vérzett, és nyomot hagyott az úton. Ebből majd azt hiszi az oroszlán, hogy az antilop elszökött, követi a nyomot és eltéved. Azután visszament, és belebújt az antilop hasába.

Fel is ébredt hamarosan az oroszlán, s követni kezdte a vérnyomot. Követte, követte hosszú úton át a puszta mélyébe, s végül is rátalált az elejtett antilopra. A sakált nem vette mindjárt észre, de aztán látta, hogy kikandikál a farka az antilop hasából. Megharagudott erre az oroszlán, foga közé kapta a sakál farkát, s kihajította az orcátlant, aztán ráfordult:

– Rászedtél, gazember, nem kapsz hát a húsból!

– Atyám, atyám – siránkozott a sakál –, éppen most vittem volna feleségednek a hús javát!

Hanem ezt nem hitte el az oroszlán, félreküldte a sakált, s maga állt neki az antilop szétszaggatásának. Hívta a sakált, odaadta neki az antilop mellehúsát:

– Ezt vidd el a feleségemnek, gyermekeimnek – aztán odahajította a tüdőt: – Ezt meg megtarthatod magadnak.

No, most a sakálon volt a mérgeződés sora. De már készen is volt a terve, fogta hát a húst, vitte a nőstényoroszlán barlangjába. Az éppen kölykeivel játszott, mikor rákiáltott a sakál:

– Atyám küldi, nesztek – és már csépelte is a tüdővel az oroszlánkölyköket, Azok meg anyjuknál kerestek menedéket, s a nőstényoroszlán persze haragudott nagyon. Mondta akkor a sakál:

– Atyám vár, vissza kell térnem hozzá.

De bizony nem ment vissza az oroszlánhoz, hanem hívta feleségét, gyermekeit, s mindannyian elfutottak a pusztába. Ott aztán odaadta nekik a sakál az antilophúst. Ízlett bizony a csemege a sakálcsaládnak, fel is falták hamarosan az egészet. Aztán már soha többé nem mentek vissza az oroszlánhoz, hanem megmaradtak magukban. Ezért nem engedi máig sem az oroszlán, hogy a sakál vele egy vadból lakomázzék. Elküldi, míg jól nem lakik maga, és sírhat-jajgathat a sakál: nem adja neki az oroszlán a maradékot, míg ő maga el nem verte éhét.

SEILATSATSI, MOHALE LÁNYA

Soibo

Úgy mesélik az öregeit, hogy Mohale feleségének nem volt gyermeke. Javasembert hívtak hát, az főzött neki mindenféle orvosságot.

Teherbe is esett az asszony, s gyermeket szült: Seilatsatsi lett a neve. Azért nevezték így, mert a javasember intette őket: ne vigyék a gyermeket napvilágra. Konyhóban növekedett hát a kislány, nappal ki nem mehetett; rázárták az ajtót. Úgy serdült fel, hogy soha nem látta a napvilágot; csak ha alkonyodott, hagyhatta el a konyhót.

Élt akkoriban egy főnök, akinek a fia, Masilo, csak nem akart megházasodni. Bőven termelt a leány apja falujában, de neki biz egy se kellett. Hanem amikor hírt vett, hogy van valahol egy szépséges leány, Seilatsatsi a neve – egyszeriben kíváncsi lett: vajon ez a szépséges-szép leány kihez megy férjhez? S megkérdezte az embereket Masilo:

– Tudjátok-e, hol él az a leány?

Mondták:

– Mohale falujában; ő Mohale lánya.

Felkerekedett a legény; rá is lelt a ragyogó szép leányra. Jól szemügyre vette, aztán hazament megint. Mondja otthon az édesapjának:

– Apám, gyönyörűsége szép leányt láttam.

– Hol láttad, fiam? – kérdi az apja.

– Mohale házában.

– Seilatsatsi volt-e?

– Ő az, apám.

– Ó fiam, Seilatsatsi nem mehet férjhez soha, hiszen nem láthat napvilágot; a konyhából csak alkonyatkor léphet ki.

Mondta rá a legény:

– Márpedig vagy ő lesz a feleségem, vagy senki.

Apja kereken megtagadta beleegyezését, s népének se nagyon tetszett a dolog. De a legény addig erősködött, míg végül beadták a derekukat.

Elment az apa Mohaléhoz. Mondta neki:

– Kéreti a fiam Seilatsatsi lányod.

Ráfeleli Mohale:

– Ugyan már, mire volna jó neki Seilatsatsi? Van énnekem más lányom is, nem is egy, közülük válasszon a fiad. Mondd csak meg neki, jöjjön el, nézze meg a többi leányomat.

EI is jött Masilo, megnézte Seilatsatsi nővéreit. Szép leány volt mindahány, de biz Masilo csak ennyit mondott:

– Szépek, szépek, de nekem csak Seilatsatsi lesz a feleségem, vagy senki!

Kérdi a többi leány:

– Aztán mit csinálsz majd vele?

– Sose féljeteK, gondját viselem én! – felelte Masilo.

Mit, volt mit tenni, hozzáadták Masilóhoz Mohale lányát, Seilatsatsit.

Követte férjét Seilatsatsi; éjszaka volt, mikor kunyhójába lépett. A többi leánynak is nagy kunyhót állítottak, ott mulattak a legényekkel.

Mondja egyszer Masilo:

– Megszomjaztam!

Kimegy egy leány, vizet húz, viszi Masilónak. Az meg szó nélkül kiönti a földre. Mondja aztán újra:

– Megszomjaztam!

Kimegy egy másik leány, vizet húz, viszi Masilónak. Ezt is kiöntötte, s mondja, felesége hozzon vizet neki. Szólnak erre mindahányan:

– Ejha! Nem jó vége lesz ennek! – s mentek Mamasilóhoz, Rasilóhoz; mondták: – Masilo megszomjazott, húztunk neki vizet, de ő kiöntötte, s most feleségét küldi vízért.

– Ejha! – szólott rá Masilo anyja. – Nem jól lesz ez így! Megmondtuk pedig előre, nem való ez a leány feleségnek! – azzal ment az anyja, húzott ő is vizet, vitte Masilónak. Masilo kiöntötte.

Akkor jött az apja, szólott Masilóhoz:

– Nem megmondtuk-e, fiam, hogy így jársz az asszonyoddal? S most azt mondod, Mohale lánya hozzon neked vizet? Hogy gondolod ezt, fiam?

Sírt Masilo, s egyre hajtotta: szomjan hal, ha felesége nem visz neki vizet. Az asszony meg sírt, mert Masilo unszolta, hogy menjen

vízért.

Végül csak kiment Seilatsatsi, mikor ipa-napa hazatért már; kilépett a kunyhóból – s íme! elsötétedett a nap, ő maga meg hangyabollyá vált.

Masilo keservesen zokogott, az emberek meg mondták neki:

– Szépen viselted gondját Mohale lányának! Hangyaboly lett Seilatsatsiból!

Hívták akkor a kutyát:

– Eredj, kutya, meséld el, mi történt.

– Hogyne mennék, mi sem könnyebb ennél – mondta a kutya.

– S mit mondasz, ha megérkeztél?

– Annyit mondok: u-u-u!

– Eredj már, haszontalan! – s azzal hívták a tyúkot: – – Idejőjj, tyúk, téged küldünk.

– Megyek én szívesen – válaszolt a tyúk.

– S mit mondasz, ha megérkeztél?

– Annyit mondok: kot-kot-kot, leányotok megdermedt az idegen faluban; Seilatsatsi megdermedt az idegen faluban.

Mondták a tyúknak:

– No jó, menj csak; járj szerencsével! – azzal a tyúknak mind a két lábára két-két gyűrűt húztak, s elküldték útjára. Szaladt a tyúk, a gyűrűk meg csörögtek: qoele, qoele; egymáshoz dörzsölődtek: tsere, tsere.

Megérkezett a tyúk; ott találta az embereket a nagy kunyhóban; erős sört ittak. Felrepült a kunyhó tetejére s rákezdett:

– Kot-kot-kot! Seilatsatsi, Mohale lánya megdermedt az idegen faluban!

– Ó, jaj! – kiáltottak azok. – Rontás érte Seilatsatsit!

Seilatsatsi anyja hátrament a kunyhó végébe, leemelte a fedőt egy nagy fazékról – abban ott volt Seilatsatsi kis fazeka: s íme! eltörött a kislefázék!

– Meghalt a gyermekem! – kiáltott az anya.

Mentek akkor mindannyian a javasemberhez, aki megkuruzsolta volt Seilatsatsi anyját. Elmondták neki, mi történt. Útra kelt a javasember, meg is érkezett Ramasilo házához, látta a hangyabolyt.

Akkor főzeteivel beoltotta, beoltotta, beoltotta.

Szólott aztán:

– Hozzatok elém egy birkát.

Hozták.

– Vágjátok le!

Levágták; nyúzták, nyúzták, megnyúzták.

Mondta az orvos:

– Adjátok ide a bőrét.

Odaadták. Megkente akkor a birkabőrt, s a hangyabolyra borította. A varázsszarvakat odatette a hangyaboly elé, maga is odakuporodott. Eltelt egy perc, eltelt kettő – megmozdult a birkabőr. Megmozdult, és csakhamar előbújt maga Seilatsatsi. Mondja neki a javasember:

– Eredj vissza a kunyhóba.

Seilatsatsi visszament. Megint éppúgy ragyogott, mint annak előtte. Ő volt az megint, Seilatsatsi maga.

Akkor bement a javasember is a kunyhóba, s hívta az apát meg az anyát. Akkor Seilatsatsit is beoltotta, beoltotta, beoltotta. Szólott aztán:

– Fogj egy csebret, Seilatsatsi, eredj a forráshoz.

Hanem Masilo nem engedte asszonyát, elállta a kijáratot, s így kiáltott.

– Nem mehet ki az asszonyom!

De a javasember rászólt:

– Eresztheted bátran, állj csak félre az útból!

De az csak nem engedett; minden erejével megakadályozta, hogy asszonya kimenjen a napvilágra. Végül a javasember lefogta Masilót, Seilatsatsi meg fogta a csebret, kilépett a kunyhóból – és maradt ő maga, Seilatsatsi. Hozta aztán a vizet a férjének.

Ez a vége a mesének.

A BÖLCS BÍRÓ

Hottentotta

Egyszer a majom – már ahogy a majmoknak szokása – eleséget keresett a sziklahordalék között. Meglátott egy szokatlanul nagy sziklatömböt: kíváncsi volt nagyon, mi lehet alatta. Azt remélte, talál majd valami jó kövér kukacot, megfeszítette hát minden erejét, odább tolta a sziklát, és egy kicsit megemelte. De bizony nem kukac bújt ki alóla, hanem egy jókora kígyó. Igencsak megdühödött a csúszómászó, amiért megzavarták, mérgesen sziszegett a majomra, és betolakodásáért meg akarta marni. A majom meg szegény kérte sűrűn a bocsánatot, riadtan bizonygatta, hogy nem is sejtette: a szikla alján lakik valaki. Hiszen ha tudja, dehogyis merészel alkalmatlankodni egy ilyen veszedelmes teremtménynek! Hiába volt a szó, a kígyó nem hallgatott rá; felfingerelték, hát bosszúra vágyott.

Javában vitatkoztak, mikor arra jött éppen egy sakál. Nosza, mindjárt felkérték döntőbírónak a pörösködők, hiszen a sakál bölcsességének nagy volt a híre. Figyelmesen végighallgatta a panaszt a sakál, s közben azon törte a fejét, ítéletével hogyan vehetne maga is hosszút a kígyón, mivel régi haragot táplált ellene. Nem húzott éppen a majomhoz, hanem a kígyótól meg rettegett.

Mondta hát nagy ravaszul:

– Hogyan dönthetnék peretekben, mikor nem ismerem az eredeti helyzetet? Menjen vissza ki-ki régi helyére, legyen minden úgy, mint amikor a vita elkezdődött.

Visszakúszott hát a kígyó a sziklához, a majom meg rágörgette.

– No most, kígyó – kérdezte a sakál –, ki tudsz-e mászni alóla a magad erejéből?

– Nem én – hangzott a válasz.

– Egészen bizonyosan nem?

– Nem hát.

– No, akkor jól van – vigyorgott a majomra a sakál. – Ne is beszéljünk többet a dologról, hagyjuk ennyiben: jobb lesz így.

Azzal a sakál meg a majom ment szépen útjára.

A HALÁL EREDETE

Busman

Rég történt az, amit most mesélek. Hívta a hold a teknősbékát, üzenetet küldött az emberekhez:

– Ó, emberek, ahogy én meghalok és új életre ébredek, úgy haltok ti is, és új életre ébredtek.

Ment a teknősbéka, vitte a hold üzenetét, s útközben egyre ismételte magában, féltében, hogy elfelejti. Hanem olyan lassan jutott előre, hogy akármennyit mondogatta is, csak elfelejtette az üzenetet. Ezért aztán visszament a holdhoz megkérdezni. Ahogy a hold hallotta, hogy küldönce elfelejtette a rábízott üzenetet, ugyancsak megharagudott. Hívta a nyulat, mondta neki: – Te gyorsan Futsz; vidd hát el az emberekhez ezt az üzenetet: „Ó, emberek, ahogy én meghalok és új életre ébredek, úgy haltok ti is, és új életre ébredtek.”

Elszaladt nagy fürgén a nyúl, de útjában szép fűvet talált, és legelészni kezdett. Az üzenetet meg elfelejtette; de mivel félt visszamenni, hát így adta át az embereknek:

– Ó, emberek, ti meghaltok, de mindörökre haltok meg.

Alighogy elmondta, jött a teknősbéka, hozta az üzenetet.

Menten összekaptak a nyúllal, hogy melyiküknek van igaza. Azt mondta a nyúl: hazudik a teknőc. Az emberek erre úgy megharagudtak a nyúlra, hogy hozzáváltak egy követ. Az száján találta a nyulat, és kettéhasította az ajkát, ezért van máig is hasított szája a nyúlnak.

Az emberek meg elküldtek a holdhoz, megtudakolni: mi is volt hát az üzenet – de mindhiába: nem volt mit tenni. Azóta kell minden embernek meghalnia.

MANUERE

Budja

Élt egyszer egy ember, úgy hívták, hogy Manuere. Útra kelt ez a Manuere, vándorolt hét országon át, leányt keresni. Talált is egy szép kislányt: a neve Kazansze. Elvette feleségül, házat is építettek. Mondta akkor Manuere az asszonyának:

– Ha meghalsz, elmegyek veled én is a föld alatti birodalomba, mert olyan nagyon szeretlek.

Kiment egyszer Manuere a kertbe, asszonyát meg otthon hagyta. És mi történt: meghalt otthon az asszony. Futott egy kisfiú Manueréhez a kertbe, mondta neki:

– Gyere haza tüstént, meghalt a feleséged!

Manuere hazament, kendőjét magára borította, s lefeküdt asszonya mellé, mintha ő is halott lenne. Jött akkor a falu népe, keservesen megsiratták Manuerét meg a feleségét, aztán el is temették őket, két külön sírba.

Manuere és Kazansze elérkezett a holtak királya elé. Az éppen házat építtetett Kazanszénak. Mikor látta, hogy ketten jönnek, azt mondta:

– Miért jöttök mind a ketten? Hiszen Manuere nem halt meg!

De az asszony így felelt:

– Meghalt biz ő is.

– Jól van hát – mondta rá a király –, költözzetek be mind a ketten ebbe a házba. Holnap reggel majd kaptok munkát.

Jókor keltek másnap reggel, s mentek az uralkodó elébe, összehívta mind az embereit a király, s így szólott hozzájuk:

– Hordjatok fát, hadd építsünk házat az ezután leszállóknak.

Mondta akkor Manuerének asszonya:

– Ne hozz te többet, csak egy darab fát.

Manuere hát egy fadarabot hozott csak, s a többi férfi is követte példáját. Ahogy visszaértek a király színe elé, mondta nekik az uralkodó:

– Manuere nem tartozik közénk, hisz nem halt meg.

De a többiek így szólották:

– Bizony ő is éppúgy dolgozik, mint mi magunk.

Szólott akkor a király:

– Hozzatok füvet, kell az a kunyhóhoz.

Kazansze akkor így szólt a párjához:

– Ne hozz te többet, csak egy szál füvet.

Manuere hát egy fűszálat hozott csak, s követte példáját mind a többi férfi. Mentek megint az uralkodó elé. Mondta nekik a király:

– Manuere nem halt meg igazán. Holnap még egy próbát teszek.

Másnap aztán így szólott:

– Hozzatok kérget, kötözéshez.

Ei is mentek mind, de Manuere csak egy kis darabot fogott, s ugyanúgy cselekedett mind a többi. Vitték a kérget az uralkodó elébe. Az meg így beszélt:

– Építsétek fel most a házat

Azok meg nekiláttak, s csakhamar készen állott a ház. Szólott akkor az uralkodó:

– Most pedig fürödjetek meg mindahányan.

Lementek a férfiak a folyóhoz. Mondták Manuerének:

– Te menj elsőül a vízbe.

Manuere levette fejét, és bement a vízbe. Mind levették akkor a fejüket, és utána mentek. Kis idő múlva mondta az egyik férfi Manuerének:

– Tedd fel most már a fejedet.

De Manuere csak bent maradt a vízben. A többiek akkor feltették fejüket, s mentek a királyhoz. Mondták neki:

– Nem akarja feltenni Manuere a fejét.

Hívatta a király Manuerét, s így szólott hozzá:

– Nem haltól te meg, csak asszonyodat követted. Vissza kell térned hazádba. Ezt a farkat vidd magaddal.

Visszatért hát Manuere hazájába, Bahuruföldre. Mesélték a földijei, ahogy meglátták:

– Három napja meghalt egy férfi.

Kérdezte Manuere:

– Hol van a férfi, aki meghalt?

– Amott a házban – mutatták az emberek. – Szaga van már!

Manuere belépett a kunyhóba, s megcsapkodta a halott férfit a farokkal. Felugrott akkor a halott, és így beszélt:

– Hosszú volt az álmom, mert nagyon elfáradtam.

Hanem az emberek azt mondták:

– Nagy nganga ez a Manuere!

Az életre keltett férfi meg így szólott hozzá:

– Hálából megajándékozlak.

Mondta Manuere:

– Nem kell nekem ajándék, hiszen csak segíteni akarok.

Hazament akkor Manuere. Útközben meglátott egy beteg embert, odament hozzá, megérintette a farokkal, s a beteg nyomban meggyógyult.

Kei mambónak már régen meghalt a gyermeke. Hallotta Manuere hírét a mambo, népe pedig így beszélt:

– Bölcs nganga ő, írt tud minden bajra.

Szép ajándékot küldött akkor a mambo Manuerének, marhát is, meg ruhákat. Aztán elküldte követét: hozná el Manuerét az udvarába. Megérkezett Manueréhez a követ, s így szólott:

– Hívat téged a mambo.

Monda Manuere:

– Nagyon messze út az énnekem.

Felelt a követ:

– Elviszlek csónakon.

– Jól van akkor – válaszolta Manuere. El is indultak. Manuere vitte magával a farkat.

Parancsolta akkor Kei mambo:

– Hozzátok elő halott gyermekemet.

S akkor így szólt Manueréhez:

– Add vissza gyermekemnek életét.

Hanem erre Manuere így válaszolt:

– Nem adhatom vissza, mert igen régen meghalt már a gyermeked.

Szólott Kei mambo:

– Meg kell tenned!

– Nem lehetem meg – mondta Manuere.

Akkor a mambo megölette Manuerét, de még a követet is. Manuerét elégették, és hamvait a folyóba szórták.

Így hát eljutott Manuere megint a holtak királyához. Akkor a király hívatta Kazanszét, ésmondotta neki:

– Most már együtt élhettek. Mindenkinek egyedül kell eljönnie hozzám. Ketten együtt soha nem jöhetnek.

S most már együtt maradhatott Manuere és Kazansze mindétíglén.

MESE AZ OROSLÁN BARLANGJÁRÓL

Busman

Nagyapám, Xugen-ddi, mesélte nekem ezt a történetet:

– Volt egyszer egy ember, az, amikor eső esett, elment az oroszlánbarlangba aludni. Több se kellett az oroszlánnak: hisz maga keltett esőt, hogy így fedele alá csalogassa az embert.

Ugyancsak sötét volt a barlang tájéka, csak úgy találmra tapogatózott az ember a bozótban a menedék felé. Mondta magában:

– Meg kell találnom a barlangot, hogy tető legyen a fejem fölött; reggel aztán majd hazamegyek, de most ugyan bőrig áztatott már az eső!

Hanem addigra az oroszlán már ott volt a barlangban, s várta meghúzódva, mikor ér oda az ember. Várt-várt a melegben, sötétben, várta a prédát – s egyszer csak elnyomta az álom.

Csakhamar megjött az ember is, bement a barlangba, s alighogy bent volt, lélegzést hallott. Mondta magában:

– Ember lélegzik-e itt? S ha ember, miért nem beszél? Elaludt vajon, hogy nem beszél?

Aztán azt gondolta magában:

– Nem szólítom, mert hátha mégsem ember; körültapogatózom előbb óvatosan, hogy megtudjam, mi lélegzik, mielőtt még felébreszteném.

Körül is tapogatózott nagy elővigyázatosan: s ahogy a sötétben odaért az oroszlánhoz, valami szőröset tapintott. Igen-igen óvatosan megközelítette azt a valamit, s ahogy már egészen ott volt mellette, megint csak megtapogatta. No, akkor már tudta biztosan, hogy oroszlánnal van dolga. Sarkon fordult nyomban, s lábujjhegyen igyekezett kifelé a barlangból.

Ahogy kiért, nekiiramodott menten, mert gondolta, felébred az oroszlán, megérzi az emberszagot, s még nyomon követi! Szaladt hát, futott, ahogy csak tellett az erejéből, de biz alig múlt el pár perc, már ott volt az oroszlán a nyomában. Bizony, álmában is megérezte az emberszagot, mordult egyet, felébredt: azt hitte, ott áll mellette az

ember – utána kapott hát. Persze levegőbe kapott csak, így aztán szedte a lábát, iramodott a préda után.

Meghallotta az ember, hogy nyomában az oroszlán, s felkiáltott:

– No, barátom, megérezte szagodat, s nyomodban az oroszlán!

Gondolta magában, nem megy haza az éjjel, hátha sikerül hamis nyomra vezetni a vadat. Megindult hát nagy iramban, kerülgette az erdőt, az oroszlán meg váltig ott lihegett mögötte, nem vesztette el a nyomát.

Virradt már, s a szerencsétlen egyre menekült. Futtában egyszerre csak mintha tüzet látna nagy messze.

– Tűz ez vajon? Vagy oroszlánok villogó szeme? – kérdezte magában, mert sokat mondogatják az öregek, hogy messziről nehezen ismerszik meg az egyik a másiktól. Közelített hát lassan, vigyázva a villogó pontokhoz, s ahogy odaért, látta: bizony tűz az, s körülötte emberek.

Odament hozzájuk, köszöntötte őket, és így beszélt:

– Hallgassatok szómra, hallhattok majd csudát! Bizony, a halál torkából menekültem én meg az éjjel! Ha nem alszik az oroszlán, mikor a barlangjába tévedtem – nem lennék most itt köztetek. De mivelhogy aludt, megmenekültem, s szerencsésen ideértem. Úgy történt, hogy bementem a barlangba, száraz helyet kerestem magamnak, s egyszerre a sötétben lélegzést hallottam. Gondoltam, hátha ember – megtapogattam hát, s uramfia! szőröset tapintottam! No, gondoltam mindjárt, hogy oroszlán barlangjába kerültem – lábujjhegyen kiszöktem hát, a nekiiramodtam, hátha nem ered utánam.

Mondta akkor a többieknek: vigyázzanak, nehogy az ő nyomukat is meglelje az oroszlán. De alighogy mondta, már hallották is az oroszlán lihegését. Kérdezte az oroszlán: nem látták-e az embert, aki elmenekült a barlangjából? Mivelhogy idáig követte a nyomát.

Ugyan fenyegetőzött az oroszlán, hogy széttépi valamennyiőjüket, ha elő nem adják a menekülőt; de ahogy ordított, egyszerre csak felkelt a nap, világos lett, s az oroszlán erre kénytelen eloldalgott, mert napfénynél nem szeret emberek között mutatkozni: sehogyan sincs ínyére, ha fenn ragyog a nap – az éjszaka az ő ideje.

A KUKORICALOPÁS

Tonga

Két ember hosszú vándorútra kelt. Útközben megéheztek, de az elemózsiájuk már elfogyott. Mondták akkor egymásnak:

– Éhesek vagyunk, mit tehetünk? Lopjunk valamit, a földekről.

Szavukat tett követte: felállt az egyik a másiknak vállára, az meg elvitte a földre, úgyhogy nem kellett magának rálépnie. A kukoricaföldön aztán annyi csövet leszedett, amennyit csak elbírta a két karja, de a másik, aki vitte, semmi mást nem csinált a kezével, csak a társát tartotta vállán. Mikor aztán jól megrakodtak, visszatértek az országúira. Akkor az egyik leugrott a társa válláról, s mint ki jól végezte dolgát, folytatta útját a két jómadár.

Közben azonban kijött földjére a károsult gazda. Látta ám mindjárt, hogy megdézsmálták a kukoricáját, észrevette a lábnyomokat is, és követte az országútig.

Odaért a két emberhez, kérdezte őket:

– Ti dézsmáltátok meg kukoricámat?

Felelt rá az egyik:

– Hogy gondolod, hisz rá se léptem a földedre!

A másik meg ennyit mondott:

– Egy ujjal sem nyúltam a kukoricádhoz!

De bizony ez nem volt elég a gazdának. Mondta hát a vándoroknak:

– Gyertek csak a jóshelyhez, ott esküdjetek!

Azok meg ráfelelték nagy hetykén:

– Megesküszünk akár a jóshely előtt is!

Mentek hát az orákulumhoz. Elsőnek az a vándor került sorra, aki vállán vitte a másikat a kukoricaföldre. Vette a szent italt, és imígyen esküdött:

– Jóllehet ráléptem a kukoricaföldre, de bűnös csak akkor vagyok, ha kezemmel raboltam a termésből – azzal felhajtotta az italt.

Szólott a jóshely varázslója:

– Bizony nem esküdött hamisan ez az ember.

Azzal a másik vándornak nyújtotta a csészét. Az elvette, és így beszélt:

– Bűnös vagyok, ha lábam csak egy lépést is tett a földeden! – s fenéig ürítette a csészét.

Megvizsgálta őt is a varázsló és mondta:

– Bizony nem esküdött hamisan ez az ember.

Így aztán a kárvallott gazda kénytelen elengedte mind a kettőt.

AZ OROZSLÁN MEG A SZÉPHANGÚ STRUCC

Busman

Nem tetszett az asszonyoknak az orozslán hangja; szívesebben hallgatták a strucc szép szavát. Elbúsult erre az orozslán, összehívta társait, megkérdezte tőlük: mitévő legyen, hogyan szedhetné rá a széphangú struccot.

Mondja erre az egyik orozslán:

– Vegyük rá az asszonyokat, rendezzenek gébbi-ggu-játékot: akkor majd meglátjuk, csodálja-e még az asszony nép a struccot. És meglátjuk azt is, mit csinál a strucc.

Kérdi egy másik orozslán:

– Mitől olyan szép a strucc hangja?

Ráfelel a harmadik:

– Attól, barátom, hogy tüdőből szól a hangja, nem a szájából, mint minékünk. Ezért szép a strucc hangja, ezért csúf az orozsláné. Ha gébbi-ggu-játékot rendezünk, megölhetjük a struccot, ha megöljük, kivehetjük a tüdejét, ha kivesszük, megehetjük, s ha megettük, szép lesz a hangunk, akár a struccé, szép hangon szólhatunk asszonyainkhoz.

No, mentek is az asszonyokhoz, kérték őket: rendezzenek gébbi-ggu-játékot. Gondolták, ott majd meghallgatják a strucc hangját.

Ráálltak az asszonyok, megrendezték a játékot. A strucc nem bújt még elő házából, de az orozslán jött, és fennen hallatta a hangját. De bizony az asszonyok nem tapsoltak, mert nem tetszett nekik az orozslán szava. Jött akkor a strucc, szólt ő is: messze zengett a hangja. No, ez már tetszett az asszonyoknak!

Azt mondták:

– Ó, bár így szólna az orozslán hangja is! Ha kinyitja a száját, olyan fojtott a hangja, mintha szájában hordaná a farkát – de bezzeg a struccnak messze zeng a hangja, bejár hegyet-völgyet!

Mondja erre az orozslán:

– No, csakugyan a strucc hangja tetszik asszonyainknak! Őt szeretik, őt dédelgetik, csak azért, mert szépen szól.

Ugyancsak elszomorodott erre mind az oroszlán. Meghánytákvetették: mit is tehetnének? Látták, hogy a strucc már menni készül, megkapargatták hát a strucc háttenttuját, de még le is téptek belőle egy darabot s megkérdezték:

– Ettől olyan szép a hangod? – azzal megrugdosták a háttenttuját. A strucc gyorsan visszafordult, megrúgta ő is az oroszlánt, s megtépte az uah-ttuját. Aztán így szólt a strucc:

– Haragszik rám, akié ez az uah-ttu, haragszik, mert ő szájában tartja a farkát, úgy beszél, az asszonyoknak meg ez nem tetszik, nem való a hangja asszonyok fülének. Ezért nem is rendeznek neki gébbi-ggut az asszonyok, nem szeretik a hangját, mert nem hasonlít az én hangomhoz: ha az ő hangja is messze zengene, hegyet-völgyet bejárna, majd dédelgetnék-dicsérnék őt is!

Ezt a történetet nagyapánk mesélte, amikor még kisfiúk voltunk. Mondta nagyapánk, hogy aztán az oroszlán megölte a struccot, és megette a tüdejét, hogy neki is olyan szép legyen a hangja.

Nekünk is adott strucc-tüdőt nagyapánk, mondta: együk csak meg, hadd hasonlítsunk mi is a strucchoz. Kérdeztük: ne főzzük-e meg a tüdőt? – hanem nagyapánk nem engedte, mert az bizony csak nyersen ér valamit. Ha megfőzzük s úgy esszük meg, nem lesz szép a hangunk, nem hasonlít majd a strucc szavához. Azt is lelkünkre kötötte nagyapánk: meg ne rágjuk a tüdőt, nyeljük le egészben, mert ha megrágjuk s úgy esszük meg, nem lesz szép a hangunk, nem hasonlít majd a strucc szavához.

Mondta aztán nagyapánk:

– Gyertek ide, álljatok körém, hadd vágjak le a strucc tüdejéből, hadd adjak nektek is belőle; ti meg csak nyeljétek le szaporán!

Mi meg ráfeleltük:

– Jaj, nagyapó, nem ízlik ám nyersen a strucc tüdeje!

Haragosan mondta akkor nagyapánk:

– Talán bizony az oroszlánhoz akartok hasonlítani?! Hogy esik majd, ha rátok se néznek az asszonyok, csak szépszavú társaitokat dédelgetik-dicsérik?

No, erre már nekiveselkedtünk, s jó nagyot nyeltünk a strucc tüdejéből!

A LEÁNY MEG A HIÉNA

Zezuru

Egyszer egy parasztember kiküldte leányát a földjére: vigyázzon, hogy el ne pusztítsák a madarak mind a vetést. Szót fogadott a leány, kiment apja földjére, ott felmászott egy vigyázófára, onnan leste a vetést.

Egyszerre csak arra sompolygott egy hiéna. Megtetszett neki a leány, lehevert hát a vigyázófa alá, s felszólt a leánynak:

- Hol az apád, gyermek?
- Apám elment nádat vágni – felelt a leány.
- Hát az anyád hol van, kisleány? – kérdezte a hiéna.
- Anyám meg elkísérte apámat – válaszolt a leány.

Akkor így kérlelte a hiéna:

- Ugyan szállj már le, lányka, beszéljess velem!

Felelte a leány.

- Azt se tudom, ki fia vagy!

Mondta neki a hiéna:

– Bácsikád vagyok én, nem más! Örül a szívem, hogy viszontláthatom húgocskámat, s megismerhetlek téged, a leányát. Gyere hát le, hadd nézzelek meg közelebbről.

Körülnézett akkor a leány a vigyázófa tetejéről, s így kiáltott:

- Ott jön apám a nádasból, vele jön anyám is!

Mondja rá a hiéna:

– Be kár, hogy meg nem várhatom apádat, anyádat! Hanem az én szegény gyermekeim éhesen várnak rám odahaza.

Kérdi a leány:

– Hát mármost miért olyan sietős a dolgod? Hiszen bácsikám vagy, magad mondtad, s alig várod, hogy viszontláthasd apámat, anyámat! Most meg, hogy jönnek, elfutnál?!

Mondja a hiéna:

- Jól van, jól, holnap is lesz egy nap!

No, nekiszegzi akkor a leány a kérdést:

- Mondd csak, bácsikám, mi van a szádban?

A hiéna ráfeleli:

– Sok kis kapa, ezekkel ápolom atyáim sírját.

Kérdi a leány:

– Hát a lábad mögött mi lóg, bácsikám? Mintha fark volna!

– Légycsapó az – válaszolt a hiéna –, avval hessegetem a legyeket, ha már nagyon zaklatnak a sírápolásnál.

Kérdezte megint a kislány:

– Azt mondd meg, bácsikám, mi az a karomféle a kezeden?

– Avval egyengetem a sírt – mondta a hiéna. De akkor már nagyon ráunt a felelgetésre, így szólt hát a leányhoz:

– Elmegyek már, húgocskám, éhesek odahaza szegény gyermekeim. Hanem hol marad ilyen soká apád, anyád?

Mondja rá a kislány:

– Hiszen hallottad: nádat vág apám, anyám meg elkísérte.

– S ugyan mire kell a nád apádnak, anyádnak?

– Bizony, téged agyonvágni, hiéna!

– Ó, te gyermek, hiénának nevezed tulajdon bácsikádat? – kiabált a hiéna nagyhangosan, de akkor már sarkon is fordult, s futott, hogy a lába sem érte a földet.

Nemsokára megjött a leány apja. Elmesélte a leány, hogy s mint járt túl a hiéna eszén. Apja akkor lelkére kötötte: vigyázzon mindig, ne higgyen a hazug idegeneknek.

MONYOHE

Sotho

Volt egyszer egy leány. Masilo húga: Senkepengnek hívták. Ez a leány sehogy sem akart férjhez menni. Elmentek egyszer dalosnapra Morakapulához. Megérkeztek, énekeltek; énekeltek egész álló nap. Délután Morakapula esőt idézett, mert Senkepeng nem volt hajlandó táncolni vele. Esett, esett egész éjjel.

Morakapula megtiltotta népének, hogy beengedjék Senkepenget kunyhóikba; ki kellett kergetniük a leányt. Bekopogott Senkepeng egy öregasszonyhoz:

– Eressz be a kunyhódba!

– Nincs hely a kunyhóban – felelte az öregasszony.

– Altkor bizony megöllek! – mondta rá Senkepeng.

– Hát gyere be – szólott az öregasszony. Senkepeng be is ment hozzá, s ott aludt éjjel. Hajnalodott, s Masilo így szólott a többiekhez:

– Itt az ideje, hogy hazatérjünk.

Mondta neki Morakapula:

– Megáradtak mind a folyók.

– Csak átkelünk azért – felelte Masilo.

El is indult Masilo meg a népe hazafelé. Elérték az első folyót; látják, hogy bizony megáradt az esőben. Átkeltek, Senkepeng is velük, de ahogy a víz közepére értek, a folyó visszasodorta a leányt. Visszamentek érte a többiek, tartották erősen, s megint neki a víznek. Mindhiába: a folyó megint csak visszasodorta Senkepenget. Ment akkor érte maga Masilo. Szólott a hűgához:

– Miért nem jössz velünk, Senkepeng?

Mondja a leány:

– Nem jöhetek, kedves bátyám; mihelyt a folyóba lépek, visszasodor a partra.

– Gyere csak – szólta Masilo –, majd én tartlak jó erősen.

No, el is indultak, befelé a vízbe; Masilo tartotta a leányt, erősen, ahogyan csak tellett tőle. De bizony a víz csak visszasodorta megint a partra. Újból megfogta Masilo, vitte befelé: mindhiába, a folyó

visszasodorta egyre. Alikor Masilo otthagya a leányt, s folytatta útját egymagában.

Szóllott hozzá Senkepeng:

Anyám fia, Masilo, ó, jaj, jaj, jaj!
Anyám fia, Masilo, ó, jaj, jaj, jaj!
Eredj, mondd meg jó anyámnak, ó, jaj, jaj, jaj!
Mind megáradt a folyó, ó, jaj, jaj, jaj!
Megáradt a Motikoe is, ó, jaj, jaj, jaj!
Mert nem kellett énnekem fia Morakapulának, ó, jaj, jaj, jaj!

Masilo meg emígy válaszolt:

Senkepeng húgocskám, Kaliana lánya, ó, jaj, jaj, jaj!
Senkepeng húgocskám, Kaliana lánya, ó, jaj, jaj, jaj!
Eredj a Motikoe mentén, ó, jaj, jaj, jaj!
Rejtőzz el a hordalék közt, ó, jaj, jaj, jaj!
Mert megáradt mind a folyó, ó, jaj, jaj, jaj!
Megáradt a Motikoe is, ó, jaj, jaj, jaj!

Elváltak hát a testvérek: Masilo átkelt a folyón, Senkepeng ment lefelé a part mentén, vitte magával thomoját. Ahogy útjában megállt egyszer, hát megpillantott egy halom spárga-szárat, amit a víz sodort oda; nosza, Senkepeng menten bebújt a spárga közé. Thomoját kint hagyta, a szára égnek állt. Nem messze onnan volt egy forrás.

Másnap reggel megy Mamonyohe a forráshoz: hát látja az égnek álló thomo-szárat. Mondja magában:

– Hát itt mi meredezik az ég felé?

Odament a spárgahalomhoz, beletúrt és felkiáltott:

– Ó, de szép leányt találtam! Jó lesz a fiamnak feleségül!

Menyemasszony, bújj ki, gyere velem haza.

Kibújt Senkepeng, fogta a thomoját, követte az asszonyt. Meg is érkeztek csakhamar Mamonyohe kunyhójához. Látja ám Mamonyohe, hogy ökröt is vágtak, birkát is, megerjedt, a sör, megsült már a kenyér. Monyohénak készítették a sok jóféle eledelt. Monyohe bent lakolt a kunyhó tetejében, szem nem láthatta soha. Mondja a leánynak Mamonyohe:

– Fogd az ételt, vidd be a férjedhez – amott a kunyhója.

Senkepeng jól megrakta a kosarat s vitte. Belépett a konyhába, a kosarat letette, aztán kiment. Fogott akkor egy fazék sört, vitte azt is, letette. Aztán kenyeret is vitt, letette azt is. Zsíros tejet is vitt a konyhába, letette a többi mellé. Ment akkor Mamonyohéhoz, s hallotta újabb parancsát:

– Eredj, hozd vissza konyhódból az edényt, amiben vitted az eleséget.

Megint bement a konyhába Senkepeng, s látta, hogy más se maradt, csak a lerágott csontok. Nagyon elcsodálkozott, s kérdezte az asszonyt:

– Miféle láthatatlan lény falta föl egy perc alatt ezt a sok mindent? Akkor azt mondta neki az asszony:

– Eredj, kedves, öröj kaffer-búzát az uradnak.

Senkepeng vette a kaffer-búzát, megőrölte, meg is sütötte.

Kivette a kenyeret a fazékból, felszelte a húst, kiöntötte a zsíros tejet. Akkor aztán fejére vette az eleséget, s vitte a konyhába. Monyohe megevett mindent egy szálig. Elküldte akkor az asszony megint a menyét: hozná vissza az üres edényeket Most is csak azt látta, hogy elfogyott minden.

Nyugodni tért a nap. Amikor este lett, így szólt az asszony Senkepenghez:

– Most pedig eredj, aludjál a férjed konyhójában.

EI is ment Senkepeng, lefeküdt a földre, de bizony nem látott semmit. Hajnalodott már, mikor érzi: Monyohe rávág a farkával, és így szól:

– Sziszegek-szuszogok, csúszok-mászok.

Felkelt Senkepeng, kiment a konyhából, fogta a csebret, elment a forráshoz vízért. Látja, hogy Mamonyohe már tüzet rakott: a hús fazékban, a marhák leölve.

Alig ért oda, már szólott is rá Mamonyohe:

– Vidd a kaffer-búzát, öröld meg, s főzzél az uradnak.

Senkepeng vette a kaffer-búzát, megőrölte, meg is sütötte.

Felszetelte a húst, fejére tette az eleséget, vitte Monyohénak. Egyszer étellel küldték, egyszer az edényért: nem volt megállása, ment a sütés-főzés egész nap. Mikor aztán nyugodni tért a nap és leszállt az este, bement a konyhába Senkepeng és elaludt. Hajnalodon már, mikor érzi: Monyohe rávág a farkával, és így szól:

– Sziszegek-szuszogok, csúszok-mászok.

Senkepeng meg fogyott, egyre fogyott. Mondták neki a falubeliek:

– Mért maradsz itt, szegény gyermek? Miért nem mégy haza?

Nézd csak, milyen nagy a mi törzsünk, s mégsem akadt benne leány, aki megmaradt volna Mamonyohénál.

Mondta erre Senkepeng:

– Mennék én, de nem tudom: merre.

Mégis, egy napon fogta a csebret, vitte a forráshoz, letette a földre s otthagya: megindult, ment-ment hazafelé. Messze járt már, mire felkelt a nap.

Monyohe mozgolódott kunyhójában; s íme: ahogy kilépett, hatalmas szél kerekedett. Kiáltoztak mind az emberek:

– Nézzétek, micsoda óriás jön ki Mamonyohe kunyhójából!

Nagy dühösen rohant Monyohe Senkepeng nyomában. Látja ám a lány, hogy közeleg a kígyó. Félelmében felkiáltott:

– Jaj nekem, menten meghalok!

A kígyó meg egyre csak közeledett.

– Mit tehetnék? – töprengett a leány. Így szólott végül:

*Nővérem gyermeke, énekelj, énekelj,
Nővérem gyermeke, énekelj, énekelj.*

Erre a kígyó összetekeredett, Senkepeng meg folytatta útját. Megy, megy, hát ahogy egyszer hátranéz: látja ám, hogy Mamonyohe ugyancsak igyekszik Monyohe után, kezében egy fekete ökör bőre. Hátranéz megint: most meg porfelhőt lát – mögötte a kígyó! Így szólott újra Senkepeng:

*Nővérem gyermeke, énekelj, énekelj,
Nővérem gyermeke, énekelj, énekelj.*

Énekelt erre a kígyó, s míg énekelt, Senkepeng folytatta útját. Útjában két pásztorfiút látott, akik a szülőfalujabéli marhákat legeltették. Kiált a két pásztorfiú:

– Ki ez, ha nem Senkepeng! Ugyan honnan jössz?

Felel rá a leány:

– Látjátok-e amott azt a nagy porfelhőt?

– Látjuk! – mondták a fiúk.

– Nem más az, mint egy óriási kígyó, aki engem üldöz: eredjetek, mondjátok meg a falubélieknek.

El is ment a két pásztorfiú; szólottak a falubeliekhez:

– Amott jön Senkepeng, üldözi a kígyó.

Akkor az emberek borotvát, kést ragadlak, hegyes vasrudakat is, meg éles peckeket. Belenyomkodták mindet a marhák kapujába, amerre hazahajtják a csordát. A kígyó már ott fújt Senkepeng nyomában. A leány megint így énekelt:

*Nővérem gyermeke, énekelj, énekelj,
Nővérem gyermeke, énekelj, énekelj.*

Énekelt a kígyó, Senkepeng meg hazaszaladt falujába. Mikor megérkezett szüleinek portájára, leesett a földre. A kígyó követte, de elfáradt már ő is, alig maradt kúszni ereje. S ahogy kúszott, ahogy mászott, a borotvák felvágták, a kések meg elvágták. Nem maradt már benne élet, ott hevert holtan.

Megérkezett Mamonyohe is, jajveszékelt, ahogy meglátta:

– Ó, jaj, a gyermekem, ó, jaj, az én drága gyermekem, egyedül halt meg, elhagyatottan: hova vigyem már most?

Szólott aztán a falu népéhez:

– Adjatok nekem egy fekete ökröt.

Adtak neki fekete ökröt.

Mondta nekik:

– Vágjátok le.

Leválták. Alikor Mamonyohe összeszedte gyermekének maradványait, beburkolta az ökör bőrébe és elégette. El is égett, fekete hamu lett belőle. Akkor az otthonról hozott bőrbe tette fiának hamvait, fejére vette a bőrt, és lement a tóhoz. Ott a bőrt a tóba dobta, az emberek meg nézték.

Akkor Mamonyohe megkerülte a tavat, megkerülte, megkerülte. S egyszerre csak kilépett a tóból a fia, de most már ember volt, nem kígyó: gyönyörű szép férfi.

Mondja erre Senkepeng:

– Ó, de szép az én uram!

Mentek akkor mindannyian Senkepeng szüleihez, azok meg hozzáadták a lányukat Monyohéhoz. Marhákat is adtak vele hozományul. Így lett Senkepeng Monyohé asszonya.

Ez a mese vége.

HOGYAN SZEDTÉK RÁ AZ OROSLÁNT?

Hottentotta

Egyszer az erdő vadjai összegyűltek az oroszlánnál. Mikor az elaludt, a sakál felbuzgatott egy kis rókát: sodorjon struccbélből hosszú kötelet, avval aztán majd jó kis csínyt követhetnek el az oroszlán ellen. A rókának kedvére szolgált mindenféle gázság, örömmel beleegyezett hát, és szorgosan megsodorta a kötelet. Ezt aztán az alvó oroszlán farkához kötötte, másik végét meg odaerősítette egy bokorhoz.

Csakhamar felébredt az oroszlán; igencsak haragra gerjedt, mikor meglátta, mit műveltek vele. Odahívta mind az állatokat, s akkor aztán illetően varázsigével szólott hozzájuk:

– Apja-anyja szerelmének melyik gyermeke kötött meg?

Akihez elsőül fordult az oroszlán, így válaszolt a kérdésre:

– Én, apám-anyám szerelmének gyermeke, anyám-apám szerelmének gyümölcse, nem én kötöttelek meg.

És sorra így válaszoltak mind az állatok, akit csak kérdezett az oroszlán. Amikor aztán a rókán volt a válasz sora, azt mondta a ravaszdi:

– Én, apám-anyám szerelmének gyermeke, anyám-apám szerelmének gyümölcse, én kötöttelek meg.

No, erre már széttépte kötelékét az oroszlán, úzóbe vette a rókát, mert ugyancsak feldühítette az orcátlan. Hanem a sakál utána kiáltott a menekülőnek:

– Szépöcsém, ösztövé rókasszony gyermeke, bizony soha el nem ér téged az oroszlán!

És ahogy mondta, úgy is történt: lemaradt az oroszlán az üldözött mögött, és hamarosan abba is hagyta a hajszát.

MIÉRT CSÍKOS A SAKÁL HÁTA?

Hottentotta

Történt egyszer, hogy a nap sohasem jött el a földre. Ez pedig éppen arra az időre esett, amikor az emberek mind vándorlásban voltak, és senki nem törődött mással, mint a saját dolgával, mert kedve se jutott rá, meg ideje se. Látták ugyan az emberek, hogy ott ül a nap az útszélen, de ügyet sem vetettek rá, csak ment ki-ki a dolgára. A sakál ott ballagott az emberek mögött, megpillantotta ő is a napot, de ő már bizony odament hozzá és megszólította:

– Mi dolog, hogy az emberek faképnél hagynak egy ilyen szép kisgyereket?

S azzal már fel is kapta a napot, és a hátára ültette, a bundája közé. Csakhamar égő fájdalmat érzett, megrázkódott és felkiáltott:

– Eredj, nap, a hátamról; megperzseled a bundámat!

De bizony a nap nem hallgatott a szóra, megült erősen a sakál hátán, és hosszú, fekete csíkot égetett a bundájába.

A RAVASZ MÉZMADÁR

Busman

Kicsi madár a mézmadár, de nagy az ő csalafintasága. Iderepül, odarepül, nézi, hol tanyáznak a vadméhek, s ha megtalálta fészüket, odavezeti a busmanokat. Azok meg nagyon szeretik a mézet, s ha a mézmadár segítségével rábukkannak, előbb jóllaknak maguk, aztán vetnek egy darabka lépet a madárnak is.

Egyszer vadászni ment egy busman. Nem szegődött mellé a szerencse, elfutott előle a vad, nem ejtett el egyet sem. Forrón tűzött a nap, ő meg elfáradt a nagy rohanásban, meg is éhezett, leheveredett hát egy fa tövébe. Jött akkor a mézmadár, ébresztette a busmant:

– Gyere velem, mézet mutatok!

Örült a busman, hogy most majd csillapíthatja éhét, követte hát nyomban a mézmadarat. Hosszú volt az út, elfáradt a busman, ahogy követte a madarat. Útjukban egyszer egy nagy sziklaszirt aljához értek. Ott a madár megállt, a busman meg nézett föl a sziklára, kereste a méhek fészékét. A mézmadár ott ült mellette egy bokor tetején, és szólt a busmannak:

– Nekem is adjál majd a mézből!

Hanem a bokor mögött a szikla tövében ott aludt egy oroszlán. A busman nem vette észre, de az meghallotta a lármát, felébredt és figyelte az embert. Az nekilódult a sziklafalnak, mászott volna fel a szirtre. Az oroszlán meg nekiveselkedett, ugrott volna rá. Már ugrásra is lendült, mikor az ember végre meglátta. Fordult rögtön, nekiiramodott, az oroszlán meg a nyomába.

Már majdnem be is érte, úgyhogy az ember kénytelen elhajította íját-nyilát-tegzét. De még ez se segített, már éppen ráugrott volna az oroszlán, mikor a busman ledobta az ágyékkötőjét. Akkor az oroszlán megállt, mordult egyet, aztán nekiesett az, ágyékkötőnek, széttépte, s közben a busman elmenekült.

Aztán többet nem hallgatott a mézmadár szavára, ha a közelébe szállt, szidta-kárpálta, kővel hajigálta. Ezért aztán nagyon óvatosan merik csak követni a busmanok mindmáig is a mézmadarat. Ha

megáll, megállunk mi is, várunk egy kicsit, aztán körülnézünk, úgy megyünk csak tovább, nehogy megint oroszlánhoz csaljon minket a ravaszdi.

Hát ilyen gonosz madár ez a mézmadár.

AZ OROSZLÁN-MENYASSZONYOK

Zezuru

Élt egyszer egy faluban négy leány. Ketten közülük testvérek, s volt ezeknek egy kisöccse. Kedvесе is volt mind a négy leánynak. Mondják egy szép napon a legények:

– Tartsuk már meg a lagzit! Gyertek velünk holnap a falunkba!

Feleli a négy leány:

– Megyünk hát, hogyan mennénk!

Mondta a két nővér kisöccse is:

– Megyek ám én is veletek!

Ott éjszakázott akkor a négy legény a négy leánynál, másnap aztán valamennyien fölkerelkedtek, velük ment a kisfiú is. Mennek, mennek, mendegélnek, hát egyszer azt mondja párjának mind a négy legény:

– Eredjeteк csak, mi hátramaradunk, vacsorára valót vadászni.

Szólott a kisfiú:

– Veletek maradok én is.

Akkor a négy leány folytatta útját, de alighogy eltűntek szem elől, megragadta a négy legény a kisfiút, bekötötték a szemét, s feltették egy fa tetejére. Mondták neki:

– Menten véged, ha leveszed a kendőt a szemedről!

Ráfelelt a kisfiú:

– Nem veszem én, ahogy veszem!

S íme: a négy legény egy szempillantás alatt oroszlánná változott! A kisfiú meg ugyan kikandikált a kendő mögöl, s látta, amint az oroszlánná vált négy legény üldözőbe vesz egy antilopot. El is ej tették, aztán megint visszaváltak emberi alakjukba. Akkor a kisfiú megint csak helyére húzta a kendőt.

Jött a négy legény, leemelik a gyereket a fáról, szeméről le a kendőt, s kérdezik:

– Láttál-e valamit?

– Már hogyan is láttam volna? – méltatlankodott a kisfiú. – Hisz kendő volt a szememen!

– No, akkor jól van – mondta rá a négy legény, s dolguk végezetten eredtek a négy leány után.

Elérkeztek aztán, mind ahányan voltak, egy barlanghoz. Mondja a négy legény:

– Maradjunk itt éjszakára! Megfőzik a leányok a húst, aztán leheveredünk, s reggel majd megyünk tovább.

Úgy is történt: a négy leány megfőzte a húst, a legények meg ettek belőle egy keveset. Hanem akkor így szólottak a leányokhoz:

– Egyetek csak, lakjatok jól, s a maradékot meg a csontokat dobjátok el.

Azzal a négy legény ment útjára, s a négy leány meg a kisfiú jóllakott az antilophússal. Akkor aztán eldobták a csontokat meg a maradékot.

No, jóllaktak, hát le is feküdtek, s a négy leány menten elaludt. Nem úgy azonban a kisfiú! Lefeküdt ő is, de nem jött álom a szemére. Kikandikált a barlangból, s meglátta az eldobott húsmaradékot meg a csontokat.

Közben a négy legény ott rejtőzött a bokorban; várták, mikor alszik el a négy leány meg a kisfiú. Mikor gondolták, hogy alszik már mindahány, előlopakodtak, egy szempillantás és oroszlánná változtak, s felfalták a húsmaradékot, de még a csontokat is. Láta mindezt a kisfiú, s azt is, hogy az oroszlánok jóllaktak, és menten visszaváltoztak emberi alakjukba. Akkor aztán bebújtak a barlangba, s leheveredtek ők is.

Alig virradt másnap, a kisfiú felkeltette két nővérét. Mondta nekik:

– Csitt! halkán, gyertek utánam! Fontos dolgot mondok nektek!

Kilopakodtak a barlangból; akkor aztán a kisfiú odavezette őket, ahol előző este a maradékot eldobálták, és szólott eképpen:

– Amint vadászni indult tegnap ez a négy legény, menten oroszlánná változott mind. Mikor este kimentek a barlangból, oroszlánná váltak megint csak, s oroszlán személyében felfalták a húsmaradékot meg a csontot. Láthatjátok saját szemetekkel: itt a pora az összetört csontoknak, s itt az oroszlánok lábanyoma!

Ugyan megrémült erre a két nővér! Hanem a kisfiú így biztatta őket:

– Sose féljete, elbánunk majd az oroszlánokkal! Menjete csak vissza a barlangba, feküdjete le, s ne törődjete semmivel.

Szót fogadott a két nővér; lefeküdtek ők is, meg az öccsük is.

Fényes nappal volt már, mire felkelt a négy legény. Keltegetik a lányokat meg a kisleányt, s mondják:

– Nosza, induljunk hát a falunkba!

Fel is kerekedtek mindannyian. Elértek egy folyóhoz, az meg éppen megáradt. Mondja a kisleány a legényeknek:

– Eredjete csak előre. Mi majd várunk itt, míg apad a víz, ti meg addig vadászhattok odaát.

Ráállt a négy legény; mondták, várjanak csak a leányok meg a kisleányt, míg apad a folyó, ők meg addig kedvükre vadászgatnak a túlsóparton.

S ahogy mondták, már át is keltek a megduzzadt folyón. Alig értek át, mondja a két nővér a másik két leánynak:

– Hallgassátok csak meg kisleányunk meséjét!

Mondja a gyerek:

– Oroszlánvá változott az éjjel a négy legény, s mind felfalták a csontokat meg a húsmaradékot.

– Nem igaz biz az! – felelte a két leány.

– Hiszen saját szemünkkel láttuk a csontok porát, meg az oroszlánok lábnyomát! – kiáltott a két nővér.

No, erre már megrémült a másik két leány is. Hanem a kisleány imigyen bátorította őket:

– Sose féljete, majd csak túljárunk az oroszlánok eszén! Azzal nyomban nekilátott, font egy jó nagy kosarat. Akkor szólt a négy leánynak:

– Másszátok csak be sorra mind a kosárba! – s ahogy bemásztak, utánuk bújt ő is. Amikor aztán mind az öten jól befészkelődtek, elővett a kisleány egy varázserejű musvét, azzal rávágott a kosárra, s közben így dalolt:

*Dengu, ita muserre! dengu, ita muserre!
dengu, ita muserre!*

És ahogy énekelt, s a kosarat csapkodta, az egyszerre csak a levegőbe emelkedett, szárnyra kelt és átrepült a megáradt folyó felett.

Elrepült a bozót felett is, ahol a négy legény vadászott. Azok persze megint oroszlánvá váltak, úgy vadásztak. Mikor

megpillantották a repülő kosarat s benne a négy leányt meg a kisiút, futásnak eredtek, s uzsgyi! a kosár után. Hanem az gyorsabban repült a legfürgébb oroszláncsapásnál is, s a négy oroszlán bizony el nem érte. A kisiú meg egyre csapkodta a kosarat és énekelt:

*Dengu, ita muserre! dengu, ita muserre!
dengu, ita muserre!*

Repült, repült a kosár, míg csak el nem ért a négy leány meg a kisiú falujába. Ott aztán biztonságban földet ért. A kisiút meg busásan megjutalmazta a leányok apja.

A HÁZASSÁG EREDETE

Busman

Valamikor réges-régen, a világnak kezdetén, amikor még a régi népek asszonyai-emberei éltek a földön, nem volt még akkor sok nő és férfi. Apám mesélt, hogy abban az időben külön éltek a férfiak és asszonyok. Bőviben volt vadnak a föld: vadásztak a férfiak, az asszonyok meg magokat gyűjtögettek. Hegyi barlangokban éltek a férfiak, folyómenti fűkunyhókban az asszonyok. Egymással nem volt semmi dolguk.

Történt egy napon, hogy a férfiak vadászni mentek, és mérgezett nyilaikkal le is terítették egy gazellát. Hanem amikor meg akarták főzni, akkor látták csak, hogy a tűzzel nem gondoltak, s mire hazatértek, kialudt. Nem úgy, mint az asszonyoknál, akiknek mindenre volt gondjuk, s a tűz is mindig égett. Éhesek voltak nagyon a vadászok, leküldték hát egyik társukat a folyóhoz: kérni tüzet az asszonyoktól, öten voltak mindössze a férfiak.

Leért a küldött a folyóhoz, át is kelt rajta. Meglátott ott egy asszonyt, amint éppen magot gyűjtött a nádasban. Mondta a férfi:

– Adjál egy kis tüzet!

Feleli rá az asszony:

– Adok én, ha velem jössz a faluba.

Elment hát a vadász az asszonnyal. Mikor a kunyhójához értek, azt mondta az asszony:

– Éhes lehetsz nagyon; várd meg hát, míg megtöröm a magot, aztán főzök neked belőle.

Leült hát a férfi és várt. Az asszony meg fogta az őrlőkövet, megtört egy marék magot, fazékba rakta, és kását főzött belőle. Akkor aztán adott a vadásznak, és maga is evett belőle. Kérdezte a vadász:

– Mi volt ez, asszony?

– Kása – mondta rá a másik.

– Ugyan jóféle étel ez – szólott erre a férfi –, itt maradok hát veled.

És ahogy mondta, úgy is tett: nem tért vissza társaihoz, nem vitt nekik tüzet.

Azok meg csak várták, várták, de mivel sehogyan sem akart megérkezni, ők meg egyre jobban megéheztek, leküldték egy másik társukat az asszonyok falujába tüzért. Az is meglátott a folyónál egy asszonyt, amint éppen magot gyűjtött; az is kérte: adna-e neki egy kis tüzet. No, erre ez az asszony is hívta: menjen vele a kunyhójába, ott majd kap tüzet. El is ment a vadász, de bizony ő is kását kapott tűz helyett. Nagyon ízlett neki is az étel, mondta ő is, hogy ottmarad – hát megint csak nem vitt senki tüzet a férfiaknak.

Most már csak három vadász maradt a barlangban; mivel az éhség egyre jobban kínozza őket, újból elment egyikük az asszonyok falujába, tüzet kérni. Leért ez a vadász is a folyóhoz, látja ő is, amint egy asszony magot gyűjt a nádasban. Mondta neki:

– Tüzet vinnék a társaimnak; elejtettünk egy szép vadat, de megsütni már nem tudjuk, mert a tűzünk kialudt. Bizony, nagyon éhesek vagyunk már.

Hanem az első két küldöttről nem mert szólni; félt, hogy ő is a sorsukra jut. De ez az asszony is csak úgy felelt, mint a másik kettő:

– Adok tüzet, ha eljössz a házamba.

El is ment a vadász, az asszony magot tört, kását főzött, megetette a férfit. Az meg mondta: jó étel a kása, ízesebb a vadhúsnál, ottmaradt hát az asszony kunyhójában. Elfelejtette hát ez is, miért jött a faluba; nem vitt tüzet éhező társainak.

Most már nem maradtak a barlangban csak ketten: rettegetek igencsak, el nem gondolhatták, mi érte három társukat. Feldobálták a csontokat, de azok csak annyit mondtak: nincsen semmi baj. Hanem a két vadász nem nyugodhatott. Szaporán jártak akkoriban a gonosz szellemek; azt hitték, három társukat tán elragadta valami ilyenféle. Végül aztán úgy határoztak, hogy egyikük elmegy tüzet keresni. Feldobták megint a csontokat; így döntötték el, ki menjen kettőjük közül. Amelyikre a sors esett, el is indult, de előbb még megígérte társának, hogy visszajön, történjék vele bármi. No, el is indult útjára. Mikor aztán leért a folyóhoz, meglátott egy asszonyt, amint éppen magokat gyűjtött. Mondta a vadász, hogy tüzet kér; az asszony meg hívta, menjen vele a kunyhójába, ott majd kaphat. El is ment a férfi. Ez az asszony is kását főzött a magból, és megetette a vadászt. Ennek is ízlett, nagyon az étel, ottmaradt hát az asszony

kunyhójában, és bizony ő is csak elfelejtette ígését, hogy visszatér a barátjához.

Eltelt néhány nap, és mivel meleg idő járta, az elejtett vad húsa megromlott. Az utolsónak maradt vadász már olyan éhes volt, hogy kis híján felfalta a rothadt húst, de aztán mégiscsak úrrá lett mohóságán, és várta-várta barátját meg a tüzet. Jó darabig várt, de aztán már nem bírta félelmével, fogta íját, nyilait, és messzi tájra menekült, ahol aztán nyoma veszett.

Így keletkezett a házasság a férfiak és asszonyok között.

SIKULUME

Xosa

Élt egyszer egy faluban egy igen-igen szegény öregember. Gyereke nem volt, marhája is kevés. Egy szép napon tiszta volt az ég, és fényes a napvilág, s az öreg ott üldögélt a marhaállás mellett. Hát ahogy ott ül, egyszerre csak meglát egy csapat madarat, s hallja, hogy gyönyörűséges szépen énekelnek. Hallgatta egy darabig, aztán közelebb ment, s jól szemügyre vette őket. Láta ám, hogy igen szép madarak, s más a daluk, mint a többi madaré. Hosszú farktolla volt mindahánynak, a fejük meg búbos. No, több se kellett az öregembernek, ment szaporán a főnökhöz, s mesélte, mit látott-hallott.

Kérdi a főnök:

– Hány madarat láttál?

– Én hetet – mondja rá az öreg.

Azt mondja erre a főnök:

– Bizony, okosan cselekedtél, hogy elmondtad ezt énnekem, s jutalmul legyen tiéd hét legkövérébb marhám. Hét fiam esett el a harcban, s a gyönyörűséges szép hét madár nem más, mint az én hét jó fiam. El ne aludj ma éjjel: figyeld a madarakat, s holnapra kiválasztok hét fiút, hogy fogják el őket. Szemed elől ne téveszd őket semmi áron!

Virradatkor a főnök összehívta mind a falubeli fiúkat, s a marhaállásnál így szólott hozzájuk:

– Hatot kiválasztok közületek, hetedik lesz a vezetőtok, Sikulume, az én néma fiam! El kell fognotok a hét madarat. Ahova mennek, oda mentek ti is; szemem elé ne kerüljetez nélkülük.

Fegyvert is adott a fiúknak, s rájuk parancsolt, hogy ha kell: életük árán is szerezzék vissza a madarakat.

Elindultak hát a fiúk a madarak nyomában. Kergették őket nappal is, éjjel is, míg végül kimerültek a madarak, s mindegyik fiú elfogott egyet-egyet. Ott is éjszakáztak aztán, ahol megfogták a madarakat.

Másnap reggel hazaindultak. Aznap este egy kunyhóhoz értek; bent égett a tűz, de teremtetit lelkét nem látlak. Bementek,

lefeködtek, el is aludtak. Éjjel aztán felriadt az egyik fiú, s hallja, amint így szól valaki:

– De jóféle húst találtam! Ezzel kezdem, azzal folytatom, s amazzal a kislábúval, ni, azzal fejezem he.

Az a kislábú pedig nem volt más, mint a főnök fia. Sikuluménak hívták, mert nem tudott beszélni, de mióta megfogta a madarat, visszanyerte a szavát.

Többel nem szólt a hang. A fiú akkor felébresztette a többieket, s elmondta, mit hallott. Azok mondták:

– Álmodtál biztosan; hisz nincs itt senki. Hogyan is lehetne?

De ő így felelt:

– Bizony nem álmodtam; igazat szóltam én.

Arra aztán megegyeztek, hogy egyikőjük ébren marad, s ha történik valami, megcsípi a mellette fekvőt, az meg a következőt, míg fel nem ébrednek mindannyian.

Kis idő múltán hallja a figyelő fiú, hogy belopakodik valaki a konyhába. Nem volt más, mint egy kannibál. Megint elmondta ugyanazt, s ment ki, hogy a barátait is behívja lakmározni. Hanem a fiú, úgy, ahogy megegyeztek, felébresztette sorra a társait, s hallották most már mind, mit mondott a kannibál. Így aztán alig lépett az ki a konyhából, felkerekedtek a fiúk, és nagy sietve ott hagyták a konyhót. Mikor aztán jött a kannibál a barátaival, s a fiúknak hűlt helyét találták, a barátai annyira megdühödtek, hogy megölték és felfalták az első kannibált.

A fiúk folytatták útjukat, s egyszerre csak látja Sikulume, hogy elvesztette a madarát. Megállt és így szólott:

– Vissza kell mennem madaramért, gyönyörű szép, hosszú tollú, búbos fejű madaramért. Apám megparancsolta, hogy színe elé ne kerüljek, ha madarat nem hozok.

Mondták a fiúk:

– Itt van a többi madár. Ugyan, ne menj vissza a kannibálok közé! Hanem Sikulume így válaszolt:

– Vissza kell szereznem az én madaramat.

Lándzsáját akkor bevágta a földbe, s mondta a többieknek, hogy figyeljék meg jól.

Azt mondta:

– Ha meg se mozdul a lándzsám, tudhatjátok: nem esett bajom. Ha megremeg: elfutottam. Ha leesik: meghaltam. – Azzal visszafordult, s ment egyenest a kannibálkunyhó felé.

Útjában meglátott egy öregasszonyt, amint egy nagy kő mellett üldögélt. Kérdi az öregasszonyt:

– Hova mégy?

Mondta neki Sikulume, hogy megy a madaráért. Akkor az öregasszony zsírt adott neki, és így szólt:

– Ha kergetnek a kannibálok, tégy ebből egy kőre.

Odaért Sikulume a kunyhóhoz, meg is lelte madarát. A kannibálok kint ültek, kicsit odább. Éppen most falták fel a kunyhó gazdáját. Mikor kijött Sikulume a madarával, meglátták és üzőbe vették. Már már utol is érték, de Sikulume elővette a zsírt, s dobott belőle egy kőre. Mikor aztán a kannibálok elértek a kőhöz, egymásnak estek, verekedtek.

– Enyém a kő! – szólt az egyik.

– Nem ám, hanem az enyém! – kiáltott a másik.

A harmadik meg lenyelte a követ. Mikor meglátták ezt a többiek, megölték és felfalták. Akkor aztán megindultak megint Sikulume nyomában. Már a sarkában voltak, de ő megint dobott a zsírból egy kőre, a kannibálok újra csak összeverekedtek, egyikőjük lenyelte a követ, a többiek pedig megölték ezt a társukat is és felfalták.

Amikor aztán megint ott voltak Sikulume nyomában, az fogta a kabátját és ledobta. A kabát nekiiramodott ellenkező irányban, a kannibálok meg utána. Olyan soká tartott, míg elfogták, hogy az ifjú főnök azalatt elérte társait.

Folytatták útjukat a fiúk, de csakhamar beérték őket a kannibálok. Akkor a fiúk meglátlak egy emberkét, aki ott üldögélt egy nagy kő mellett. Mondja nekik az emberke:

– Ha akarjátok, kunyhóvá változtatom ez a követ.

– Nosza, tedd meg! – mondták a fiúk.

Meg is tette az emberke, ők meg bementek a kunyhóba, velük az emberke is. Ott bent aztán játszották. Odaértek a kannibálok, szaglászta, de bizony ők csak kőnek nézték a kunyhót. Beleharaptak; no, bele is tört mind a foguk. Akkor aztán hazatértek a falujukba.

Kibújtak a fiúk meg az emberke a kunyhóból. Folytatták útjukat a fiúk. Haza is értek nemsokára, de bizony embert egyet se találtak a falujukban. Végre kibújt a hamu közül egy öregasszony. Ugyancsak reszketett, s mondta a fiúknak:

– Azt hittem, nem maradt életben senki.

– Hol az apám? – kérdezte Sikulume.

Mondja az öregasszony:

– Mind a falu népét lenyelte az inabulele.

– Aztán hova ment? – kérdezte Sikulume.

– Lement a folyóhoz – mondta az öregasszony.

Lementek hát a fiúk is a folyóhoz, és Sikulume így szólott hozzájuk:

– Bemegyek a vízbe, viszem a lándzsámat is. Ha hullámszik erősen a víz, tudhatjátok belőle, hogy az inabulele gyomrába kerültem; ha vörös lesz a víz: megöltem.

Akkor a folyóba vetette magát, és lebukott a mélyére.

Az inabulele egyben lenyelte Sikulumét, nem görbült meg egy hajszála sem. Meg is találta apját, anyját, a falu népét és a jószágot. Akkor fogta lándzsáját, s belülről megszúrta az inabulelet. Hullámszott a víz, hullámszott, míg egészen vörös nem lett, mert meghalt a szörnyeteg. Látták ezt a parton a fiúk, léket vágtak az inabulele oldalába, s azon aztán kibújt a falu népe meg a jószág.

Mondja egy nap Sikulume az egyik fiúnak:

– Körülmetélnek engem; eredj, mondd a nővéremnek: főzzön nekem jó ebédet, hogy ehessen. – Úgy is történt,

Mondta akkor a nővérenek:

– Hozzál nekem a megölt inabulele bőréből kabátravalót.

Nővére hívta a társait, s lementek a folyópartra. Ott aztán így énekelt:

*Inabulele,
Inabulele,
Leküldött érted
Sikulume bátyám,
Inabulele.*

Erre felbukkant az inabulele holtteste. A leány kivágott két kisebb darabol a bőréből, sarunak, s egy nagyobbat, hogy kabátot

készítsen belőle a bátyjának.

Mikor Sikulume ifjúvá serdült, így szólott barátaihoz:

– Házasodom, elveszem Mangangezulu lányát.

– Oda ne menj – mondták neki a többiek –, mert bizony megöl Mangangezulu.

– De bizony elmegyek! – felelte rá Sikulume.

Hívta akkor társait, akiket vele együtt metéltek körül. Útjukban elértek egy tisztáshoz, ahol igen magasra nőtt a fű. Kibújt a fűből egy egér, s kérdezte Sikulumét, hova mennek.

– Mangangezulu falujába – válaszolta az ifjú.

Aki az az egér imígyen énekelt:

*Fordulj vissza, Sikulume, fordulj vissza,
Senki onnan élve vissza nem jön,
Fordulj vissza, fordulj vissza, főnök.*

Válaszolt rá Sikulume:

– Nem fordulok biz én!

Mondta akkor az egér:

– Jól van hát, de akkor ölj meg engem, s bőrömet hajítsd a levegőbe

Úgy is tett Sikulume.

Azt mondja az egérbőr:

– Be ne kerülj szemből a faluba; új gyékényről nehogy egyél; ne aludjál üres konyhóban.

Elérkeztek Mangangezulu falujához, megkerülték, úgy mentek be. Meglepetten kérdezték a falubeliek:

– Miért innen jöttetek?

– Mi már így szoktuk – volt a válasz.

Új gyékényen tették elébük az ételt, de ők így szóltak:

– Már mi csak régi gyékényről eszünk.

Adtak nekik üres konyhót éjszakára, de ők így beszéltek:

– Márpedig mi csak teli konyhóban alszunk!

Azt mondja másnap a főnök Sikuluménak meg a társainak:

– Eredjetek, legeltessétek a jószágot.

Ki is mentek, de vihar kerekedett, zuhogott az eső. Akkor Sikulume kiterítette kabátját, s íme: konyhó lett belőle, keményebb a kőnél, valamennyien belefértek. Este hazahajtották a jószágot.

Odament hozzájuk Mangangezulu lánya. Hanem az anyja belelépett Sikulume lábnyomába, s az ifjú menten antiloppá változott.

A leány nagyon szerette az ifjú főnököt, elszomorodott hát nagyon, mikor antilop lett a kedveséből. Tüzet rakott, hatalmasat, s az antilopot belekergette. Meg is égett, szénné lett. A leány meg fogta a szenet, betette egy fazék vízbe, s íme: megint ifjú lett belőle!

Akkor aztán otthagyták Mangangezulu faluját. A leány magával vitt egy tojást, egy tejescsuprot, egy fazekat meg egy sima követ. Az apja menten üldözésükre indult.

Ahogy a közelükbe ért, a leány ledobta a tojást, s köd támadt belőle. Az apa bolyongott a ködben jó sokáig, míg az fel nem szállt. Akkor aztán megint, a nyomukba eredt.

Ledobta aztán a leány a tejescsuprot, s víztükör lett abból. Az apa váltig próbálta kimerni a vizet az ivótökkal, de sehogyan se győzte, meg kellett várnia, míg felszárad. Követte akkor megint a fiatalokat.

Ledobta most a leány a fazekat: sűrű sötétség lett belőle. Várt, várt az apa, sokáig, míg világos nem lett megint, akkor kergette aztán megint őket. Száguldott a nyomukban, akár a szél.

Már ott volt a sarkukban, mikor a lány ledobta a sima követ. Szikla lett belőle, hatalmas szikla, oldala meredek, mint a fal. Erre bizony már fel nem mászhatott az apa, visszatért hát szégyenszemre a falujába.

Akkor Sikulume hazavitte feleségét. Mondta népének:

– Íme, itt van Mangangezulu lánya. Azt mondtátok, érte ne menjek, ha kedves az élelem. No, mégis itt a feleségem!

Nagy főnök lett aztán az ifjúból, mondta is mindenki:

– Nincs még egy főnök, aki Sikuluméhoz fogható!

A GYEREKEK EREDETE

Busman

Úgy mesélik az öregek, hogy az idők kezdetén a férfiak, asszonyok nem ettek, nem ittak, gyermekeik sem voltak, és nem is haltak meg. Évente bőviben termett a tök meg a köles a kertekben, pedig senki nem ültette, nem is gyomlálta. Látták az emberek mindenfelé a növényeket, de nem bántották, hozzá se nyúltak, mivel soha nem éreztek éhséget. Nem tudták, hogy ehető növények, és azt se látták, hogy az állatok ettek volna belőlük.

Akkoriban a marhák, birkák, kecskék, akárcsak a bivaly, a zebra meg a többi állat, mind a bozótban éltek, és nagy csordákban vándoroltak szerte a földön. Az emberek meg ügyet sem vetettek az állatokra, hiszen nem volt rájuk szükségük, így aztán az állat sem félt az embertől. Boldogan élt mindenki; ismeretlen volt a háború meg a betegség. nem voltak rossz dolgok sem, vagy rossz emberek.

Sokáig ment ez így, nem is tudom, meddig. Hanem egy szép napon egy asszony olyan fájdalmat érzett a gyomrában, hogy le kellett feküdnie. Nagyon szíves volt hozzá a többi asszony, de a fájdalom csak nem hagyott alább. Kis idő múlva egyszerre csak kijött belőle egy kicsi ember, szakasztott olyan, mint a beteg asszony.

Erre aztán mindenki csodálkozott és megrémült, s elfutottak az asszony közeléből. Új dolog volt ez, nem tetszett az embereknek. Ahogy a kicsi ember kijött, azt mondta egy asszony a faluban:

– Ez az asszony nem jóféle; alighanem boszorkány. Adok hát neki meg a jószágának ebből a holmiból (a kaffer-búzára meg a tökre gondolt), az majd megöli mind a kettőt.

Vitt is nyomban kaffer-búzát meg tököt a beteg asszonynak. Alighogy evett belőle az anya, mindjárt erősebbnek érezte magát. Nemsokára fel is kelt, s nemhogy meghalt volna, de még meg is hízott, nemkülönben a kicsi ember is.

Akkor aztán elszállt a többi asszony ijedtsége, elmentek társnőjükhöz, jól megtapogatták a kicsi embert, és bizony nagyon megszerették.

Így tudták meg az emberek, hogy a kaffer-búza és a tök ennivaló, s ezentúl ápolták és be is takarították. Csakhamar leöltek egy vad birkát, és igencsak ízlett nekik a húsa. Alaposan meghíztak, és többre is éheztek, különösen az asszonyok. Így aztán megpróbálták sok vadállatot fogni, hogy kéznél legyenek, ha netán az emberek húst akarnak enni. Marhát, birkát, kecskét fogtak is eleget, de már a bivalynál, zebránál s a többi vadnál nem jártak sikerrel. Nem tudták elfogni a vadállatokat, ezért élnek azok még ma is szabadon a bozótban.

Ezután az emberek tököt és búzát ültettek kertjükbe. Csakhamar falvakat építettek, sok gyerek született, és így történt, hogy az emberek annyira elszaporodtak.

A KÍGYÓVÁ LETT FŐNÖK

Wahungwe

Volt egyszer egy főnök, s annak négy felesége. Zanu a neve az elsőnek, Sita a másodiknak, a harmadiké Chide, a negyediké meg Chiengoa. Mondja egy napon a főnök első feleségének:

– Háborúba megyek holnap, s ne is igen várj vissza. Mondd meg többi asszonyomnak: ha meghalok, kígyóvá változom, s meghúzódok egy barlangban. Amint ennek hírért halljátok, jöjjetek értem, hozzatok haza. Itthon vágjalak rám evvel a farokkal, akkor aztán ember leszek megint.

Odaadta az ise a farkat, aztán előírni, a háborúba. Ahogy megjövendölte, el is esett, kígyóvá is változott.

Hírért vették az asszonyok, hogy meghalt az ise. Ment Zanu a barlanghoz, leült a barlang szájánál és így énekelt:

– Jöjj ki, férjem, jöjj ki!

A kígyó meg énekelve válaszolt bentről:

– Itt vagyok!

Így énekelt Zanu:

– Jöjj ki, férjem, hadd lássalak!

A kígyó meg így:

– Elszaladsz-e, ha kijövök?

Zanu meg imigyen válaszolt:

– Nem szaladok biz el, atyám!

Akkor a kígyó így énekelt:

– Jövök már, vegyél fel!

Ki is bújt a barlangból, Zanu meg úgy megijedt tőle, hogy azon nyomban elfutott. Meg sem állt hazáig, s mondta otthon a többi asszonynak:

– Én biz meg nem fogom, haza nem hozom a kígyót!

Elment akkor Sita a barlanghoz, leült a barlang szájánál, és így énekelt:

– Jöjj ki, férjem, jöjj ki!

A kígyó meg énekelve válaszolt:

– Itt vagyok!

Így énekelt Sita:

– Jöjj ki, férjem, hadd lássalak!

A kígyó meg így:

– Elszaladsz-e, ha kijövök?

Sita meg imígyen válaszolt:

– Nem szaladok biz el, atyám!

Akkor a kígyó így énekelt:

– Jövök már, vegyél fel!

Ki is bújt a barlangból, Sita meg úgy megijedt tőle, hogy azon nyomban elfutott. Meg sem állt hazáig, s mondta otthon a többi asszonynak:

– Én biz meg nem fogom, haza nem hozom a kígyót!

Elment akkor Chide a barlanghoz, leült a barlang szájánál, és így énekelt:

– Jöjj ki, férjem, jöjj ki!

A kígyó meg énekelve válaszolt:

– Itt vagyok!

Így énekelt Chide:

– Jöjj ki, férjem, hadd lássalak!

A kígyó meg így:

– Elszaladsz-e, ha kijövök?

Chide meg imígyen válaszolt:

– Nem szaladok biz el, atyám!

Akkor a kígyó így énekelt:

– Jövök már, vegyél fel!

Ki is bújt a barlangból, Chide meg úgy megijedt tőle, hogy azon nyomban elfutott. Meg sem állt hazáig, s mondta otthon az asszonyoknak:

– Én biz meg nem fogom, haza nem hozom a kígyót!

A negyedik asszonynak, Chiengoának, volt egy kisgyereke, azt úgy hívták, hogy Chi. Chiengoa is el akart menni a barlanghoz. Mondta neki Zanu:

– No, levághatják egyik lábamat, ha elhozod a kígyót!

Sita így szólt hozzá:

– Ha elhozod a kígyót, megajándékozlak négy szolgálóasszonnyal.

Chide meg így beszélt Chiengoához:

– Ha elhozod a kígyót, adok neked tíz kosarat.

Chiengoa meg felkerekedett, gyermekét is vitte magával. Leült a barlang szájánál, és így énekelt:

– Jöjj ki, férjem, jöjj ki!

A kígyó meg énekelve válaszolt:

– Itt vagyok!

Így énekelt Chiengoa:

– Jöjj ki, férjem, hadd lássalak!

A kígyó meg így:

– Elszaladsz-e, ha kijövök?

Chiengoa meg imigyen válaszolt:

– Nem szaladok biz el, atyám!

Akkor a kígyó így énekelt:

– Jövök már, vegyél fel!

Ki is bújt a barlangból. Chiengoa meg szépen felvette, s haza is vitte a falujukba.

Látja ám a másik három asszony, hogy jön Chiengoa, hozza a kígyót. No, szaladnak is a kunyhójukba, bezárkózni! Chiengoa meg kunyhójába vitte a kígyót, rázárta az ajtót, s ment aztán Zanu kunyhójához. Bekiáltott Chiengoa:

– Add már ide a farkat, amit az ise hagyott nálad!

Odaadta Zanu a farkat, Chiengoa hazavitte kunyhójába, jót húzott a farokkal a kígyóra, az meg tüstént visszaváltozott isévé.

Kérdi az ise:

– Hát az első három feleségem miért nem hozott haza?

Felelte rá Chiengoa:

– Ott voltak bizony a barlangnál, de félelmükben hazaszaladtak. Nekem se hitték el, hogy hazahozlak. Azt mondta Zanu: levágatja egyik lábát, ha hazahozlak, Sita négy szolgálóasszonyt ígért, Chide meg tíz kosarat.

Mondja a főnök:

– Váltsák is be, amit ígértek.

Így aztán Zanunak le kellett vágatnia egyik lábát, Sita szaladhatott szüleihez a négy szolgálóasszonyért, Chide meg odaadhatta az ígért tíz kosarat Chiengoának.

Eztán már mindig otthon maradt a főnök. Se az ise, se Chiengoa nem gondolt többet a másik három asszonnal.

AZ OKOS LEGÉNY

Waremba

Egyszer egy férfi asszonyt vitt a házhoz. Csakhamar kislányuk született, s maguk se vették észre, már fel is cseperedett.

Mondta akkor az apja:

– Nem adom a lányom, csak okos legényhez. De már azt magam mondom meg, melyik az okos.

Történt egyszer, hogy eljött egy legény, s kérte az apától a leányát. Mondta rá az apa:

– Már miért is ne adnám! Maradj csak nálunk egy nap vagy kettőt, s majd meglátjuk, mire megyünk.

Ott is maradt a legény az apa králjában.

Így szól egy reggel az apa a legényhez:

– Ugyan, rakjál csak tüzet a kunyhó előtt!

Tüzet rakott a legény, akkor az apa kijött a kunyhóból, és szólt a legényhez:

– Nézd csak, mennyi méh rajzik amott a nagy fa körül!

– Nem látok én egy fia méhet se – válaszolt a legény, pedig ugyancsak meregette a szemét.

No, azt mondja erre az apa:

– Hallod-e, te legény, nagyon rossz a szemed. Én bizony nem adom hozzád a lányomat! Eredj csak a házamból! – s elkergette a legényt.

Jött aztán más legény, nem is egy. Mindegyiket ott tartotta králjában az apa egy napig, kettőig, s mindannyinak mondta egy reggel:

– Nézd csak, mennyi méh rajzik amott a nagy fa körül!

És így válaszoltak mindannyian:

– Nem látok én egy fia méhet se!

Sorra elkergette mindet az apa, mert egyik sem volt elég okos, hogy a veje lehessen.

Jött megint egy legény, hívta ezt is az apa, maradna náluk egy darabig a králban. Mondta neki egy reggel:

– Ugyan, rakjál csak tüzet a kunyhó előtt!

Tüzet rakott a legény, akkor az apa kijött a konyhából, és szólt hozzá:

– Nézd csak, mennyi méh rajzik amott a nagy fa körül!

Felnézett a legény a fára s rábólintott:

– Látom bizony mind az egész méhrajt!

– No, te már elég okos vagy – mondta rá az apa. Aztán így szólott a legényhez: – Gyere velem halászni-vadászni! Kivetjük a hálót, felállítjuk a csapdákat.

El is mentek halászni-vadászni; az apa kivetette a hálót, a fiú meg felállította a csapdákat. Éjszaka bele is esett egy bak a fiú csapdájába. Az apa reggel jókor felkelt, s kiment megnézni, van-e zsákmány. Megtalálta a bakot, kivette a csapdából, és belerakta a maga hálójába. Akkor aztán dolgavégeztével hazament.

Később felkerekedett az apa meg a legény, megnézni a hálót meg a csapdákat. Először a csapdákhöz mentek, s nem látlak persze semmit. Hanem ahogy a legény jobban szemügyre vette a csapdákat, rámutatott az egyikre:

– Márpedig ebben volt vad!

– Ugyan már hogy is lett volna! – válaszolt az apa. – Nem értesz le a csapdavesítéshez. Menjünk csak, nézzük meg a hálómat!

A legény nem szólt egy szót se többet. Mentek akkor a folyóhoz, kiemelték a hálót. Felkiáltott az apa:

– Nézd csak! Bakot fogtam hálóval!

Segített a legény kiemelni a bakot a hálóból, de megint csak nem szólt semmit.

Másnap reggel aztán, alig pitymallott, kiosont a házból, le a folyóhoz Kihúzta az apa hálóját: telis-tele volt nagy hallal. Akkor a hálót visszadobta, a halakat meg elvitte a maga csapdáiba, s aztán hazatért csendesen.

Később felkerekedett az apa meg a legény, megnézni a hálót meg a csapdákat. Először a csapdákhöz mentek, s látták bizony a sok nagy halat. Mondja a legény:

– Nézd csak! Milyen remek halakat fogtam a csapdámmal!

Azt mondja a lány apja:

– Ugyan már, hogy lehet ez? Ki hallott ilyet, csapdával halat fogni!

Feleli a legény:

– Ahogy bakot hálóval, ugyanúgy halat csapdával! Egyik éppúgy lehetséges, mint a másik.

No, mondja erre a leány apja:

– Bizony te már elég okos vagy.

Másnap aztán így szólt a legényhez:

– Gyere velem kecskét vásárolni.

EI is ment a legény az apával, kecskét vásárolni. Az apa vett egy bakot, a legény meg egy nősténykecskét. Otthon aztán egy istállóba rakták mind a kettőt.

Mondta a legény a leány apjának:

– Nagy útra megyek most: édesapámhoz Míg vissza nem jövök, istállóban hagyhatom-e a kecskémet?

– Jó utad lesz, szívből remélem – mondta a lány apja. – A kecskédet meg hagyd csak bátran istállómban.

Köszönte szívességét a legény, s útra kelt azon nyomban. Míg odajárt, kecskéjének kisgidája született. Egy kis idő eltelt, a legény visszaérkezett a lány apjához. Az meg köszöntötte a legényt, és így beszélt:

– Amíg oda voltál, kisgidát ellett a bakkecském.

Nem szólt rá a legény, egy szó nem sok, annyit se, de még aznap megint útra kelt, vissza az édesapjához. Egy kis idő elteltével megjött újból a lány apjának králjába. Látja ám az apa, hogy a legény levágta minden szál haját. Köszöntötte a legényt, s kérdezte tőle:

– Miért vágta le hajadat? Gyászolsz tán valakit?

Feleli a legény:

– Bizony édesapámat gyászolom: meghalt gyermekágyban.

Felkiált a lány apja:

– Ugyan már, hogy lehet az? Ki hallott olyat, hogy férfiember gyereket szüljön?

Feleli a legény:

– Hát talán nem ellett kisgidát a te bakkecskéd?

No, elnevette magát erre a lány apja, mondta a legénynek:

– Bizony mondom, elég okos vagy te! Elveheted a lányomat: jó vejem leszel!

A SZÉL

Busman

Valamikor réges-régen a szél ember volt, és jártában-keltében lelőtte a mező állatait. Egyszer aztán madárrá változott. No, így aztán már nem tudott vadászni, kiterjesztette hát a szárnyát, elrepült a hegyekbe, és egy szakadékba rejtőzött. Ez a szakadék lett ettől fogva a háza. Nem is hagyja el máskor a házát, csak ha szárnyának erejét akarja kipróbálni. Ilyenkor kirepül a hegyek közül, és száll-száll a föld felett – de az emberek nem láthatják soha, hiszen a szél: madár. Röptében messze-messze néz, keresi az eleséget. Mikor aztán csillapítja éhét, visszatér a szakadékba, elalszik, és ha új erőre kapva felébred, újra kezdi röptét a föld felett.

AZ ESŐÁLDOZAT

Zezuru

Történt egyszer, réges-régen, hogy egy álló évig nem esett eső. Akkor megparancsolták a wangangák, hogy áldozzanak mukarangát.

Mondták a wangangák:

– Anyányi musarre legyen a mukaranga, aki még férfit nem ismert. Ártatlannak kell lennie.

Szólította a mambo első asszonyát, mondotta neki:

– Keress egy musarrét, aki eladó sorba serdült, de férfit még nem ismert: mukarangát kell áldoznunk, ártatlan musarrét.

Ment a király első felesége, magához hívta mind a wasarrékat, s kérdezte:

– Akad-e köztetek, akinek még nem volt dolga férfival?

Kacagva mondták a királylányok:

– Úgy éljen tán a király leánya, mint a közönséges emberé?

Azt mondja a király első felesége:

– Feküdjete csak le oda a gyékényre!

Kacagtak a királylányok, de azért csak lefeküdtek a gyékényre. S hát a király első felesége egyet se talált köztük, aki eladó sorban volt, de férfit még ne ismert volna.

Ment a király felesége a mambóhoz, mondta neki:

– Mambo! Bizony az anyányi wasarrék közt egyre sem akadtam, akinek még férfival ne lett volna dolga.

Összehívta akkor a mambo a wangangákat, s szólott hozzájuk.

– Egyetlenegy wasarre sincs, akinek még férfival ne lett volna dolga. Mondjátok hát, mitévő legyek?

Felelik a wangangák:

– Márpedig, mambo, mukarangát kell áldozni. Hogyha érintetlen musarrét nem találtok, keressétek ki a legidősebbet azok közül, akik még nem serdültek eladó sorba. Azt aztán zárjátok be az áldozati udvarba, s tartsátok ott, míg anyányi nem lesz. Akkor aztán feláldozhatjátok mint mukarangát.

Hívta a mambo első feleségét, és így szólott hozzá:

– Keresd ki a legidősebbet a serdületlen wasarrék közül, olyat, akinek még férfival nem volt dolga.

Összehívta akkor a király első felesége a kicsi királyleányokat. Talált is egyet, aki nem ismeri még férfit, s nem volt még keble.

Elvitték a kis musarrét az áldozati udvarra. Magas fal vette körül a kerek udvart, a közepében hatalmas hangyaboly emelkedett, azon állott egy nagy fa. Ahogy a kislányt bevitték az udvarba, kövekkel eltorlaszolták a bejáratot. A felnőtt wasarrék vittek naponta ennivalót, italt a kislánynak, s a falon át leeresztették. A wakarangák meg örködtek, hogy férfiember ne kerüljön az áldozati udvar közelébe.

Nőtt-növekedett a kislány. Eltelt két év, mire felnőtt, s már keble is volt. Mind ezalatt egy csepp eső nem sok, annyi se esett. Elhullott a jószág, pusztultak az emberek, elapadtak a folyók, nem nőtt gabona a mezőn.

Mikor aztán a kislány eladó sorba lépett, elmentek a wangangák a királyhoz, mondták neki:

– Felserdült a mukaranga, megölhetjük a mbilát.

Összehívta népét a király, oda tódultak mind az áldozati udvarra, a wangangák megnyitották a bejáratot. Akkor aztán a nagy fa gyökerei közt mély gödröt ástak a hangyabolyban, s a wangangák megfojtották a mukarangát. A nép körültáncolta az áldozati udvart, a wangangák meg eltemették a leányt a hangyabolyba, a nagy fa gyökerei közé. Akkor a fa nőni kezdett, s nőtt-nőtt egész éjszaka, az emberek meg járták a táncot hajnalig. Három nap és három éjjel nőtt a fa, három nap, három éjjel táncolt a nép. Negyedik nap hajnalban elérte a fa az eget, s az égen megint feltűnt a hajnalcsillag. Széttért a fa lombja az égen, eltakarta a holdat meg a csillagokat. Szél támadt; a falevelek felhővé váltak. Akkor végre eleredt az eső, s esett-esett harminc napig.

És mind azóta, ha nagy a szárazság, a zezuruk leányt áldoznak esőért.

AZ OKOS SAKÁL

Hottentotta

Történt egyszer, hogy már nagyon régen nem hullott egy csepp eső sem az égből, és az országot rettenetes aszály pusztította. Kiszáradt minden folyómeder, elapadtak mind a források.

Akkor az oroszlán elhatározta: rábeszéli az állatokat, építsenek gátat, hogy ha majd az eső megered, fogja fel a vizet, és összegyűjtsék így a szűkös időre.

Összehívta hát a majmot, a leopárdot, a sakált, a hiénát, a nyulat meg a teknősbékát. Mindegyiknek nagyon tetszett az oroszlán terve, és megegyeztek, hogy már másnap hozzáfognak a munkához.

Másnap reggel megfelelő helyet kerestek, ahol jól megépíthetik a gátat, és neki is láttak azon nyomban. Derekasán megfogták mind a dolog végét, csak a sakál settenkedett körülöttük dologtalanul. Mondta nagy nevetve, hogy az ő foga ugyan nem fűlik a munkához; majd bolond is lenne tövig koptatni a körmét, hogy holmi lyukakat ásson a víznek.

Elkészült a gát, az eső is megeredt, és alig telt bele néhány nap, vígan nézték az építők, mennyi víz gyűlt össze a medencében.

No és vajon ki akart elsőnek inni az új medencéből? Nem más, mint a sakál. Ahogy csillapította szomját, beleugrott a vízbe, fel-alá úszkált, és iszappal-sárral beszennyezte.

Meghallotta ezt az oroszlán, nagy haragra gerjedt, és megparancsolta a majomnak: őrizze másnap a gátat, fegyverül meg vigyen magával egy husángot.

A majom elbújt egy bokorban a víz partján, és várta a sakált. Csakhamar meg is jött, de nem telt bele egy perc, már észre is vette a majmot, és menten kitalálta, mi járatban van.

Tudta jól a sakál, mennyire szereti a majom a mézet, cselt eszelt hát ki nagy fufangosan. Kapta magát, megindult könnyedén a gáton, sétált fel-alá, közben meg a mancsát bele-belemártotta az agyagedénybe, amit vizet meríteni hozott magával. Akkor aztán elragadtatott képpel megnyalta az ujjahegyét, és így mormogott hozzá:

– Kell is nekem az a szennyes víz! Hiszen itt ez a finom méz! Ó, de jó, de édes!

No, ezt már megsokallta szegény majom, nem állhatta tovább. Előmászott lassan rejtekhelyéről, és megkérte a sakált, adna neki egy kis mézet, ha éppen csurran-cseppen.

– Fáradt vagyok, éhes is – panaszkodott –, mert megparancsolta az oroszlán, hogy itt őrködjem a gátnál.

A sakál meg először úgy tett, mintha észre se venné a majmot; végül aztán odafordult, és kegyesen megjegyezte: mennyire sajnálja szegényt, még arra is hajlandó, hogy a mézét megossza vele – de persze megvan annak is az ára!

A majom készségesen beleegyezett mindenbe.

– No, add csak ide azt a husángot! – mondta a sakál. – Aztán meg hadd kötözzelek össze.

Meg is tette a majom, amit csak kért tőle a sakál, és egy szempillantás alatt már ott is feküdt a földön; keze-lába megkötözve.

Akkor a sakál boldogan belelefetyelt a medencébe, megtöltötte az agyagedényt is, aztán vidáman fel-alá úszkált a vízben. Közben még gúnyolta is szegény majmot: milyen ostoba, hogy ilyen könnyen bolonddá lehet tenni, és hogy a méz helyett még megköstölhatja a saját botját is.

Végre elment a sakál, és csakhamar megjött a többi állat. Nagy volt a csodálkozás, mikor meglátták a majmot nyomorúságos állapotában. Dühöngött az oroszlán a történet hallatára, szigorúan megbüntette a majmot, és könnyelmű bolondnak bélyegezte.

Előlépett erre a teknősbéka, hogy ő majd megmutatja a sakálnak!

Gondolták az állatok, tréfál csak a teknőc; de amikor elmondta, milyen cselt eszelt ki, mind nagyon okosnak találták a tervét, és el is fogadták azon nyomban.

Kérte akkor a teknősbéka: kenjék be avval a ragadós-viaszos anyaggal, amit bőven találni a méhkasok körül. Úgy is történt; akkor fogta magát a teknőc, odahevert a gátra. Jött másnap nagy óvatosan a sakál, és ugyancsak csodálkozott, mikor látta, hogy valami ott hever a víz partján.

– No, ez igazán kedves! – kiáltott. – Idetettek nekem egy szép fekete követ, hogy legyen mire lépnem!

Hanem alig lépett a kőnek vélt valamire, menten ottragadt a lába. Látta már, hogy csapdába került; a teknőc meg kidugta a fejét, és útnak indult.

A sakál hátsó lába még szabadon volt, megfenyegette hát a teknősbékát, hogy széttiporja a teknőjét, ha nem engedi nyomban szabadon.

– Tegyéél csak kedvedre – mondta a teknőc. No, a sakál se mondatta magának kétszer: teljes erejéből ráugrott hátsó lábával a teknőcre; de bizony erre csak az történt, a sakál legnagyobb fájdalmára, hogy most már a hátsó lába is ottragadt.

– Hallod-e, teknőc! – szólt a sakál fenyegetően. – A fogam még szabadon van! Elevenen széttéplek, ha nem engedsz tüstént utamra!

– Tegyéél csak kedvedre – hangzott megint a válasz.

Több se kellett a sakálnak: odakapott a teknőchöz – és mi történt? Most már az egész feje ottragadt!

A teknősbéka meg dagadozott a büszkeségtől, hogy ilyen jól bevált a csel. Szép lassan végigvonult hát a parton, hadd lássa minden állat a vízhez jöttében, hogyan ejtette foglyul a sakált a teknőc.

Dicsérte is mindenki a ravasz teknősbékát, csodálta őt minden állat, a szerencsétlen majomnak meg még több gúnyolódásban volt ezentúl része.

Az oroszlán halálra ítélte a sakált, és megbízta a hiénát az ítélet végrehajtásával.

Könyörgött életéért a sakál – mindhiába. Megkérte hát az oroszlánt, választhasson legalább halálnemet magának – hiszen az oroszlán oly jó és igazságos, ennyit igazán megengedhet. Beleegyezett az oroszlán, a sakál meg kérte: borotválják simára a farkát, kenjék be akkor zsírral, aztán fogja meg a hiéna, lóbálja meg kétszer a levegőben, és vágja fejjel egy kőnek. Ebbe is beleegyezett az oroszlán, habozás nélkül, és meghagyta: hajtsák végre nyomban az ítéletet.

Hanem alighogy a hiéna felemelte a furfangos sakált: kicsúszott a kezéből a síkos, zsíros farok, a sakál meg nekiiramodott: futott, nyargalt, ahogy csak bírt. Kergették persze mind az állatok, élükön az oroszlán.

Csakhamar be is érte a sakált; hanem az bebújt egy szikla meg a fölötte függő kőtömb közé. Akkor kiabált az oroszlánnak: jönne már a segítségére, tartsák fel estében a kőtömböt, mert különben szétlapítja mindkettőjüket. No, erre az oroszlán teljes erejéből odafurakodott a kőtömb alá, és valósággal beékelődött a keskeny nyílásba.

– Megyek, hozok valamit támasztékul a szikla alá – szólta az oroszlánhoz a sakál –, akkor aztán kibújhatsz a kőtömb alól. Majd én is segítek. – Azzal a sakál kimászott a hasadékból, és faképnél hagyta az oroszlánt – az meg szorult helyzetében lassan eléhezett.

CSIROPA

Waremba

Volt egyszer egy szegény legény, nem volt se apja, se anyja. Vándorútra indult, el is éri a király udvarába. Éppen aznap, hogy odaért, a király kiadta a parancsot, hogy vágjanak le egy bikát. Ott függött a hús meg a máj egy ház tornácán.

Mondta a király első feleségének, a wahosinak:

– Eredj, fogd a májamat, és vidd be a házadba.

Hallotta a szegény legény a király szavát. Futott nyomban a tornáchoz, leszedte a májat, maga meg odaállt a helyébe.

Jön a wahosi, keresi a májat. Kérdi a legényt:

– Hol a király mája?

Az meg ráfeleli:

– Én vagyok biz a király mája!

Megnézte a legényt a wahosi, aztán mondta neki:

– No, ha te vagy a király mája, nincsen semmi hiba. Azt mondta a király, vigyelek a házamba.

S ahogy mondta, úgy is lett: bevitte a legényt a házba.

Szólott akkor a legény a wahosihoz:

– Éhes ám a király mája!

– No, ha éhes, majd jóllakatom! – válaszolt az asszony, és menten bőséges lakomát tált, a legény elébe. Az meg degeszre falta magát, aztán így beszélt:

– Szomjas is a király mája!

– No, ha szomjas, majd megítatom! – mondta a wahosi, azzal térült-fordult, s már hozott is egy csupor sört. Ivott a legény, vele ivott a wahosi, míg csak bele nem fáradt mind a kettő.

Akkor aztán így szólt a szegény legény:

– Fáradt most már a király mája!

Mondta az asszony:

– No, ha elfáradt a király mája, majd készítek neki éji szállást. Hol aludna a király mája?

Feleli a szegény legény:

– A király mája elaludna akár a wahosi mellett is.

Ráállt az asszony, mondta a legénynek:

– Feküdj ide mellém.

Azzal leheveredtek, és csakhamar elaludtak. Nem telt el sok idő, felébredt a szegény legény, s átkarolta a wahosit. Felriadt az asszony:

– Mit akarsz tőlem?

Hanem a szegény legény egy szó nem sok, annyit se válaszolt. Mondta akkor a wahosi:

– Te vagy a király mája, s én azt teszem, amit a király mája parancsol.

Alig telt el néhány hónap, látják ám, hogy terhes a wahosi. Kérdi a király, hogy lehet ez. Akkor az asszony így válaszolt:

– Nem magad mondtad-e, hogy vigyem házamba a májadat?

Aztán a wahosi fiút szült, s a fiút Csiropának nevezték.

A CSODÁLATOS ÖKÖRSZARV

Hottentotta

Hol volt, hol nem volt, élt egyszer egy kisfiú, akinek meghalt az édesanyja. Apjának többi asszonya gonoszul bánt vele, elhatározta hát, hogy elhagyja apja gazdaságát, és világgá megy. Kapott az apjától egy ökröt, felült egy szép reggel a hátára, azzal megindultak az úton, csak úgy, cél nélkül, bele a világba. Jó pár napi járásra volt már a fiú szülőfalujától, mikor útjába akadt egy tehéncsorda meg egy bika.

Mondja az ökör:

– Megverekszem én evvel a bikával és megölöm.

Leszállt hát a fiú az ökör hátáról. Az meg nekiment a bikának, küzdöttek egymással, és minden úgy történt, ahogy az ökör megmondta. Akkor tovább mentek. Útjukban a fiú megéhezett, rácsapott tenyerével az ökör jobb szarvára, az meg kinyílt, és ebédet tálalt a fiú elé. Evett, ivott, jóllakott, aztán rácsapott a bal szarvra. Az is kinyílt, és elnyelte az ebéd maradványait.

Tovább mentek, hát egyszerre nagy, fekete marhacsordát látnak a messzeségben.

Mondja az ökör a fiúnak:

– Szállj csak le a hátamról, hadd futok a csordához. Megverekszem velük és meghalok, te meg törd le mindkét szarvamat, és vidd magaddal. Ha megéhezel, szólj csak: ellátnak majd eleséggel.

Minden úgy is történt, ahogy az ökör megjövendölte. Küzdött és meghalt, a fiú meg fogta a szarvakat, és folytatta vándorútját. Csakhamar egy faluhoz ért, ahol az embereknek bizony igen szűkösen volt csak ennivalójuk, mert szárazság uralkodott a vidéken.

Bement a fiú egy kunyhóba, s az ott lakóknak is, meg magának is elegendő eledelt varázsolt a csodálatos ökörszarv segítségével.

Leszállt az éj, és a kunyhó lakója csak arra várt, hogy a fiú elaludjon. Akkor elvette a csodálatos szarvakat, és két közönséges szarvat csempészett a helyükre.

Másnap virradatkor útra kelt a fiú, vitte magával gyanútlanul a kicserélt ökörszarvat. Útjában megéhezett, rácsapott az egyik szarvra, de bizony hiába. Látta már akkor, mi történt; visszafordult hát azon nyomban, megkereste a kunyhót, ahol szállást kapott éjszakára. Hallotta már messziről, hogyan rimánkodik a tolvaj a csodálatos szarvaknak – de hasztalan tette, nem történt csoda.

Akkor a fiú visszacserélte a szarvakat, és ment tovább. Esteledett, mikor újból egy kunyhóhoz érkezett. Kopogtatott, és éji szállást kért. De bizony nem engedték be, mert az ágyékkötője és a vállkendője rongyos volt, a teste meg poros, piszkos.

Ment-ment a fiú, míg csak egy folyóhoz nem ért. Megfürdött a folyó vizében, aztán szólt az ökörszarvnak. Az meg elébe varázsolt új kendőket, ékszeret, gyöngyöt, vadállatok fogából nyakláncot.

Felékesítette magát a fiú, aztán tovább folytatta útját, míg csak egy kunyhóhoz nem ért; abban lakott apjával-anyjával egy szépséges szép leány. Nagy örömmel fogadták a fiút, ott maradt hát szívesen. Az ökörszarv bőségesen ellátta őket étellel, itallal, ruhával.

Csakhamar feleségül vette a fiú a szép leányt, és magával vitte apja házába.

Ott aztán szólt megint a csodálatos szarvnak, és az megajándékozta egy szép, nagy házzal: be is költözött a fiú feleségestül, és ott aztán boldogan éltek, míg meg nem haltak.

A SAKÁL MEG AZ OROSLÁN

Hottentotta

Történt egyszer, hogy az oroszlán meg a sakál megegyeztek: együtt mennek vadászni, és osztoznak a zsákmányon, hogy legyen a családjuknak elegendő tápláléka télire.

Az oroszlán volt kettejük közül a jobb vadász, azt ajánlotta hát a sakál: osszák meg a munkát. Az oroszlán elejti a prédát, a sakál meg a felesége pedig barlangjukba vonszolja a zsákmányt, feldarabolja és megszáritja a húst. Aztán persze majd bőségesen ellátja élelemmel az oroszlán feleségét és gyermekeit, ígérte a sakál.

Beleegyezett az oroszlán, és a vadászat megkezdődött.

Hatalmas zsákmányt ejtett mindenféle vadból az oroszlán, elhatározta hát, hogy hazatér övéihez – elég soká volt már távol otthonától, örvendezett útközben, milyen jó vacsora várja, ha hazaér.

Haza is ért, de látott is csodát! Felesége, gyermekei már majdhogy éhen nem haltak! Nem adott bizony mást nekik a sakál, csak néhány hitvány húscafatot, és azzal magyarázta, hogy a vártnál sokkal kevesebb volt a zsákmány. Hanem a sakálcsalád közben minden jóban dúskált.

Tombolt haragjában az oroszlán; halált esküdött a semmirekellő sakál fejére, de még a családjáéra is, csak kerüljenek a szeme elé!

De a sakált sem érte készületien a dolog. Fogta egész pereputtyát, s mindenestül felköltözött egy magas sziklacsúcsra, ahova csak egy kanyargós, veszélyes, titkos ösvényen lehetett feljutni.

Ahogy megpillantotta az oroszlánt, mindjárt ráköszönt nagy gúnyosan a biztos magaságból.

– Jó reggelt, bácsikám!

Mennydörgő hangon üvöltött az oroszlán:

– Alávaló gazember, még bácsikádnak merészelsz szólítani?! Nem elég, hogy ilyen szégyentelenül elbántál a családommal?

– Ó jaj, kedves bácsikám! – jajongott a sakál. – Hát hogy is magyarázzam? Ez az én bitang, gaz feleségem, ez az oka mindennek!

Hallja csak az oroszlán: bumm! bumm! bumm! szaporán döngöl a sakál egy bottal valami száraz vadbőrt, közben meg a felesége keservesen óbégat, mintha az ő irháját porolná. De még a sakálgyererek is vele jajgattak. A sakál meg csak egyre kiabált:

– Te szörnyeteg, te, te, te! Egyedül a te bűnöd! Agyonütlek, nesze, nesze!

Az oroszlán végül is annyira szívére vette a dolgot, hogy már hallgatni se bírta a szikla tetejéről feléje szálló keserves jajgatást, és kérlelte a sakált, hagyná abba a verést. No, akkor a sakál meghívta az oroszlánt, jöjjön fel vacsorára. Nekirugaszkodott az oroszlán a meredek sziklafalnak, de sehogyan sem sikerült feljutnia, abbahagyta hát a sikertelen próbálkozást.

Hanem a sakálnál sosem volt hiány ravaszságban: most is fufangon járt az esze. Felajánlotta bácsikájának, hogy majd egy jó erős szíjon felhúzza a sziklára. Erre is ráállt az oroszlán, akkor az egész sakálcsalád nekiveselkedett, és húzták-húzlak, majd beleszakadtak. Már felemagasságig fel is húzták az oroszlánt, amikor a szíjat elvágták, az oroszlán meg nagy puffanással a mélybe zuhant, és csúnyán megsebesült. Akkor a sakál megint nekiállt, ütötte-verte az állatbőrt, hogy csak úgy visszhangzott, hozzá meg szidta a feleségét, mért adott ilyen ócska szíjat. Az asszony ordított, a gyerekek keservesen jajgattak, úgyhogy az oroszlánnak megint csak megesett rajtuk a szíve.

Rákiáltott akkor a sakál a feleségére: adjon egy jó erős bivalybőrszíjat, az megbírja még a legnehezebb terhet is.

Le is eresztették az új szíjat, húzták megint az oroszlánt. Elérte már a szikla pereméi, láthatta a tele húsosfazekat, orrát csiklandozta a zsírszag – hanem akkor megint elvágták a szíjat. Most már akkorát zuhant az oroszlán, hogy jó időbe telt, míg visszanyerte eszméletét.

Mikor magához tért, lekiabált a sakál:

– Szánlak, kedves bácsikám, de úgy látom, hiába is hívunk téged vacsorára, nem jössz fel hozzánk. Ha meg nem sértenélek: ne dobjak-e le neked egy szép darab mellehúsát a jávorszarvas-pecsenyéből?

Szegény oroszlánnak fáj már minden tagja, mardosta az éhség is – elfogadta hát az ajánlatot, és várta az ígért nyalánkságot. A

sakál meg közben izzóra bevitelt egy nagy követ, aztán szépen bezsírozta, úgyhogy valóban pecsenyének hihette akárki.

Nagyra nyitotta száját az oroslán a kő láttán, a sakál meg jól megcélozta, és egyenesen a torkába hajította az izzó kődarabot. Az oroslán meg azon nyomban szörnyethalt. Nagy volt akkor az öröm sakáléknál a szikla tetején.

HÁZASODIK A HIÉNA

Hottentotta

Egyszer a hiéna megszeretett egy lányt, meg is kérte, meg is kapta. Keresett néhány tehenet, legyen mit leölni a lagzira. Hát. ahogy megjön, hozza a teheneket: szembe jön vele a sakál.

– Hát ezt a sok marhát meg hova viszed? – kérdi a sakál a hiénát.

– Viszem biz őket, leölni a lagzimra! – felelte az erre. Kérdi akkor a sakál:

– Levágod-e mind a hatot?

– Le én bizony! – mondta rá a hiéna.

– No, akkor elmegyek én is abba a lagziba! – szólt a sakál. Ki is ballagtak aztán, együtt a kettő. Rájuk esteledett, aludni tértek. Mikor aztán megvirradt, a sakál fogott egy kis fapecket, beszorította a lába körme alá.

Ébreszti a hiénát:

– No, most aztán már járni nem tudok! – azzal így folytatta: – Vigye hát a fürge az esettet!

– Kapaszkodj a hátamra – mondta a hiéna.

Azt mondja erre a sakál:

– Igen ám, csakhogy ahhoz kengyel is kéne!

– Készíts hát kengyelt – felelte a hiéna.

Szólt megint a sakál:

– Ó, ha lenne kantárszáram!

– Rakj rám kantárt – válaszolt a hiéna.

Akkor meg így kérlelte a sakál:

– Hát még ha ostrom is lehetne!

– No, fonj hát ostort! – biztatta a hiéna. Végre aztán megindultak, együtt a kettő.

Meg is érkeztek csakhamar. Hanem akkor a sakál jól megmarkolta az ostort, odacsapott a hiénának mind a két oldalához, ahogy csak az ereje bírta. Az meg esze nélkül menekült. A sakál még időben leugrott a hátáról, és így szólt a hiéna menyasszonyához:

– Látod-e már, kit választottál férjedül? Apám lova volt ez, kint legelészett a mezőn!

És a sakál maga vette el a hiéna menyasszonyát.

BULANE ÉS TSELANE

Sotho

Volt egyszer egy nép, a Ba-Tlotingok. Ebben a törzsben egy asszonya volt csak minden férfinak. Történt, hogy a főnök fia, aki nős volt már, még egy asszonyt akart hozni a házhoz. Amikor feleségének elérkezett az órája, így szólott hozzá:

– Házasodom.

Mondták akkor az asszony szülei:

– Ha házasodsz, szabadítsd fel leányunkat; hiszen jól tudod magad is, hogy a mi törzsünkben egy asszonya van minden férfinak.

Letett hát a törzsfő fia a második házasságról.

Kihajtotta aztán a csordát nyári legelőre. Történt egyszer, legeltetés közben, hogy messziről valami csillogót lát a forrás mellett. Ahogy közelebb ment, leányokat látott: az ő bokaperecük volt az a csillogó holmi. Odament hozzájuk, megkérdezte tőlük:

– Honnan jöttök, lányok?

Mondták rá a lányok:

– Nyári legelőt keresünk.

– Kinek a nyári legelőjét?

– Bulanéét!

– Akkor hát az én asszonyaim vagytok!

– Van már neked feleséged! – mondták rá a lányok.

Felelte rá Bulane:

– Egy feleségem van csak, s mivelhogy főnök fia vagyok: több asszony jár énnekem! Gyerünk csak a pásztorkunyhóba.

Ahogy odaérnek, mondja Bulanyane:

– Bátyám, neked van már feleséged: add nekem ezt az asszonyt.

Ez az asszony is főnöknek volt a lánya.

Szól megint Bulanyane Bulanéhoz:

– Elvetted az unokanővéredet, tudod hát jól, hogy nem vehetsz még egy feleséget.

Hanem Bulane ügyet sem vetett rá. Azt mondta:

– Márpedig én elveszem ezt a lányt. Gyönyörű szép leány: azért akarod magadnak, hanem én nem adom. Főnök vagyok, több

asszony jár nekem.

Kérdi Bulanyane:

– Elküldted-e első asszonyodat?

– Nem küldtem el.

– Emlékszel-e, anyai nagybátyánk miért nem akarta hozzád adni?

– Emlékszem hát, de azért csak elveszem ezt a lányt.

Hamarosan elküldött egy embert az apjához, vigye meg a hírt, hogy hazatér a csordával. Mondta az apa a népnek, hogy megjön a főnök. Hanem azt már nem üzentte meg Bulane, hogy asszonyra is talált, mert tudta jól: nem engednék, hogy egynél több feleséget hozzon a házhoz. Megparancsolta szolgálainak: egy szót se szóljanak a dologról, s halállal fenyegette, aki elárulja.

Megüzentte akkor apjának: küldessen első feleségéért; mert az már megszülte gyermekét, egy kisleányt. Mondta az asszony apja:

– Elhozom a lányom.

Visszatért akkor a hírvivő a nyári legelőre, s mondta Bulanénak:

– Mondta feleséged apja: elhozza a lányát.

– No, hajtsuk akkor haza a csordát a legelőről – szólott Bulane.

Ballagott a csorda, hajlották a szolgák, Bulane is ment utánuk. Alkonyatkor már közel járlak a faluhoz, akkor így szólt Bulane:

– Menjetek csak, majd én is jövök utánaatok. – Nem mert a falubeliek szeme elé kerülni az új asszonnyal. Lenyugodott már a nap, s Bulane még mindig kint volt a mezőn.

Sötétedéskor végre hazaért, s bevitte az asszonyt saját főnöki kunyhójába, nem az első asszonyéba. Hívta akkor nővérét, Thakanét, s kérte: söpörné ki a kunyhót. El is jött Thakane, de nem tudott az asszonyról. Kérdi a fivérét:

– Bulane, miért alszol ebben a kunyhóban?

Mondja Bulane:

– Mert még csak most érkeztem, s mert nem hozzák el a feleségemet.

Ment akkor Thakane az apjához, s mondta neki:

– Apám, kéri Bulane, hogy küldjünk tüstént az asszonyáért,

Elküldött akkor Rabulane a menyéért, meg is jött az asszony, de Bulane nem sietett köszönteni. Senki nem tudta az egész faluban, hogy van Bulanénak más felesége is. Csak a társai tudták, meg

Bulanyane öccse, de az nem mert beszélni róla, mivel Bulane volt az öregebb.

Egyszer aztán azt mondta Bulane, hogy vigyék új feleségét első asszonyának kunyhójába. De az első asszony nem engedte, s így szólt:

– Bulane, le nem veheted el ezt az asszonyt.

Mondta Bulane:

– Kunyhót építetek neki, s lesztek asszonyaim mind a ketten.

Hanem Tselane, az első feleség, így válaszolt:

– Vigyél hát haza apámhoz, Bulane, ha még egy asszonyt vettél.

– Induljunk hát – állt rá Bulane.

Útközben azt mondja az asszony:

– Megszomjaztam!

Mondja Bulane:

– Maradj csak itt, majd hozok neked vizet.

El is ment, húzott is vizet, vitte Tselanénak. Ivott belőle Tselane, Bulane meg látja, hogy elsárgul az asszony. Eszébe jutott akkor Bulanénak, mit is mondott anyai nagybátyja, amikor ő megnősüli.

Mondja Bulane:

– Nem akarta nekem adni, mert tudta, hogy új asszonyt hozok majd a házhoz.

Ültek még mindig; Tselane nem akart tovább menni. Sárgult, egyre sárgult. Mondja Bulane:

– Menjünk, menjünk a faluba.

Mikor aztán odaértek Tselane apjának falujához, az asszony leült és sírt. Kérte Bulanét, hozna neki megint vizet. Amikor visszatért Bulane a pataktól, látta, hogy elefánt lett a feleségéből, ott áll egy hangyabolyon. Szólt Bulane:

– Elefánt lett a feleségemből.

Elszomorodott, mert tudta jól: megmondták, mikor először nősült, hogy hozzon csak új feleséget a házhoz – menten elefánt lesz első asszonyából.

Odament a hangyabolyhoz; az elefánttá lett Tselane elfutott. Meglátták a falubeliek, s jöttek is nagy kiabálva:

– Elefánt! Elefánt!

Mondta Bulane:

– Anyámnak lánya ez, kiből elefánt lett.

Meglátták az elefántot Tselane rokonai meg a kicsi lánya. Hanem az elefánt elfutott, he a sűrű nádba, a többi elefánthoz. Bulane meg ment a faluba, s kiáltott hangosan:

*Tsee, tsee, Tselane: tsee, tsee, Tselane.
Elefánt lett anyámnak leánya.*

Mondja neki a faluban asszonyának apja:

– Készakarva cselekedtél így: rászorgáltál a halálra.

De a falu népe nem hagyta megölni Bulanét.

Történt, hogy kicsi lánya kiment a kertek alá, elkergetni a madarakat. Ahogy ott áll egy hurkán, látja ám, hogy elefántcsorda csörtet elő a sűrű nádból; élükön egy elefánt.

Szól a kislány:

*Tsee, tsee, Tselane; tsee, tsee, Tselane.
Ó! legelső elefánt, hasonlítasz Tselane anyámhoz,
Mokhati oa Monoto leányához.*

Szólott aztán másodszor is:

*Tsee, tsee, Tselane; tsee, tsee, Tselane.
Ó! legelső elefánt, hasonlítasz Tselane anyámhoz,
Mokhati oa Monoto leányához.*

Ahogy az elefánt a kertekhez ért, ugrott egyet, két lábra állt, és így beszélt:

*Anyád vagyok én, anyád vagyok én,
Apád, édesapád rosszul bánt énvelem,
Azt mondta, második asszonyt akar venni,
Márpedig nem szabad másik asszonyt venni.*

Sírt a kislány, mikor megtudta, hogy édesanyja volt a legelső elefánt. Ment haza, s még otthon is sírt-rítt. Kérdi a nagyanyja:

– Miért sírsz, unokám?

Feleli rá a kislány:

– Porszem esett a szemembe. – Nem mertem elmondani nagyanyjának, hogy látta édesanyját odakint a kertek alatt.

Mondja másnap a nagyanyja:

– Kisunokám, porszem esett tegnap a szemedbe; ne menj ma a kertek alá madarakat hessegetni.

Hanem a kislány csak erősködött, s el is ment végül. Jókor reggel kiért a kertek alá, leült a buckára, és várt, várt türelmesen. Jöttek akkor az elefántok a sűrű nádból; élükön egy elefánt. A kislány meg felállt a buckára, és hangos szóval így kiáltott:

*Tsee, tsee, Tselane; tsee, tsee, Tselane.
Ó! legelső elefánt, hasonlítasz Tselane anyámhoz,
Mokhati oa Monoto leányához.*

Megálltak az elefántok; a legelső felugrott, és így beszélt:

*Anyád vagyok én, anyád vagyok én,
Apád, édesapád rosszul bánt énvelem,
Másik feleséget akart hazahozni,
Kedves feleséget, anyámnak gyermekét.*

Akkor az elefántok édes nádat téptek, csomóba kötötték, aztán elcsörtettek. Mikor megint jöttek visszafelé, szólott újra a kisleány:

*Tsee, tsee, Tselane; tsee, tsee, Tselane.
Ó! legelső elefánt, hasonlítasz Tselane anyámhoz,
Mokhati oa Monoto leányához.*

Visszanézett az elefánt, egyenesen a kislányra, s így válaszolt:

*Anyád vagyok én, anyád vagyok én,
Apád, édesapád rosszul bánt énvelem,
Másik feleséget akart hazahozni,
Kedves feleséget, anyámnak gyermekét.*

Sírt-rítt a kislány, keservesen. Mikor hazaér, kérdi tőle az apja:

– Miért sírsz, gyermekem?

Feleli rá a kislány:

– Valahányszor a kertek alá megyek, meglátom anyámat.

– Hol van? – kérdezte apja.

– Amarra, a sűrű nádban.

Elmondta ezt az apa a falu népének, s megparancsolta: vegyék körül a nádat. Kora reggel el is indultak. Mondta a kislány:

– Szólok majd, ha jönnek; s énekelek úgy, mint máskor.

Közeledett az elefántcsorda. A kislány felmászott a buckára. Mondta a falubelieknek:

– Ha én hátrálok, észrevehetitek abból, hogy az elefántok hátrálnak. – Szólt azután az elefántokhoz:

*Tsee, tsee, Tselane; tsee, tsee, Tselane.
Ó! legelső elefánt, hasonlítász Tselane anyámhoz,
Mokhati oa Monoto leányához.*

Ugrott egyet az elefánt, megállt aztán, és így felelt:

*Anyád vagyok én, anyád vagyok én,
Apád, édesapád rosszul bánt énvelem,
Másik feleséget akart hazahozni,
Kedves feleséget, anyámnak gyermekét.*

Hallották ezt az emberek is. Akkor az elefántok nádat téptek, s vitték magukkal. Ahogy visszafordultak, mondta megint a kisleány:

*Tsee, tsee, Tselane; tsee, tsee, Tselane.
Ó! legelső elefánt, hasonlítász Tselane anyámhoz,
Mokhati oa Monoto leányához.*

Mikor aztán az elefántok be akartak csörtetni éppen a sűrű nádba, Bulane elfogta a legelső: s egyszeribe asszony lett belőle! Sír-rítt, kérte: engednék vissza az elefántokhoz.

Hanem az emberek megfogták és hazavitték. Ott is maradt azután a faluban. Bulane akkor üzent apjának:

– Megtaláltam asszonyomat, küldd el a második feleséget.

Ei is küldték, Bulane meg csakhamar hazatért falujába első asszonyával. Mikor megérkeztek, feleségének gyermeke született. Bulane összehívta a falu népét, s elmondta nekik, hogy megtalálta feleségét. Csaptak is nagy vigasságot; marhákat vágtak, sört főztek. A falu népe evett-ivott-jóllakott, s örvendezett mindenki, hogy köztük megint a főnök felesége.

Ez a vége a mesének.

MESE A HAMARNŐTT FIÚRÓL

Sotho

Hol volt, hol nem volt, élt egyszer egy hatalmas szörnyeteg; úgy hívták, hogy Kholumolumo. Emberhúson élt, felfalta már az egész népet, fel az állatokat is, a marhát, a kutyákat, az aprójószágot. Hanem egy várandós asszony, aki ott ült éppen a szemétdombon, bekente magát hamuval, felkelt s elbújt az istállóban.

Mikor a szörnyeteg felfalt már embert-állatot, körülnézett: hol található még valami harapnivalót. Benézett az istállóba, meglátta az asszonyt, de azt hitte: kőből van, mert olyan hamuszagú volt.

Akkor aztán, mint ki dolgát jól végezte, megindult hazafelé. Útjában egy hegyszoroshoz ért, de mivelhogy annyira telefalta magát, nem fért át a szűk úton.

Az asszony meg ottmaradt magában, s csakhamar meg is szülte a fiát. Akkor elment a králba, száraz trágyáért. Mire visszaért, a gyermekét nem látta sehol, de ott ült egy szépszál férfi, ruha is volt rajta, s dárda a kezében.

– Hallod-e, hol a fiam? – kérdezte tőle az asszony.

– Én vagyok az, anyám – felelte rá a férfi.

– No, meg sem ismertelek – mondta az anyja.

Kérdi tőle a fia:

– Hát az emberek hova lettek?

– Felfalta őket Kholumolumo.

– Hát a marhák?

– Azokat is.

– Hát a kutyák?

– Azokat is.

– És az aprójószág?

– Felfalta biz azt is.

– Hát hol az a Kholumolumo?

– Gyere, fiam, majd megmutatom – mondta az anyja. Akkor felmászta az istálló tetejére, s az anyja így szólt fiához:

– Látod-e amott a hegyszorosot?

– Látom, anyám – válaszolt a fia.

– No hát, az a valami, amit te hegynek nézel a szorosban: nem más, mint Kholumolumo.

Akkor a fiú visszament az istállóba, fogta a dárdáját, s így szólott anyjához:

– No, édesanyám, szeme közé nézek én annak a szörnyetegnek! Sírt-rítt az asszony, megragadta a fia kezét, úgy kérlelte:

– Én egyetlen gyermekem, közel ne menj hozzá; felfal téged is, mint felfalta a többi embert meg az állatokat!

– Hagyd csak, anyám – mondta rá a fia –, majd én elbánok veled, meglátod.

El is indult, s ahogy egy lapos kőre akadt, megélesítette rajta dárdáját. Ment, ment, míg el nem ért a hegyszoroshoz. Ahogy a szörnyeteg meglátta, menten ellátottá a száját, hogy felfalja ezt az embert is, mint a többit. Hanem a fiú nagy ügyesen kitért előle, s mivel a szörnyeteg mozdulni sem tudott szorongatott helyzetében, ő szépen megkerülte, és már ott is volt a hátában, míg az egyre tátogatta a száját. Fogta akkor dárdáját a fiú, és ledöfte Kholumolumót. Fogta másik dárdáját: beledöfte azt is. Akkor a szörnyeteg kiadta páráját.

Vette most a kését a fiú, de erre már elkiáltotta magát egyik ember a Szörny gyomrában:

– Belém ne vágj!

Tovább megy a fiú, próbálja máshol. Ott meg egy tehén bödül:

– Muu!

Megy odább a fiú, megpróbálja máshol. Hát ott meg egy kutya ugat:

– Hu! Hu!

– Kot-kot-kot – kodácsolt egy tyúk a negyedik helyen. De akkor már nem hagyta magát: felvágta a szörnyeteg gyomrát, s ki is jöttek sorban mind, az emberek is, meg az állatok.

Nagy boldogan hazatértek a faluba mindannyian, s főnökükké választották a fiút. Ott élt eztán velük a faluban.

Hanem ahogy telt az idő, bizony meggyűlölte őt a falu népe. Nőttön-nőtt a nép haragja, míg egyszer csak el nem határozták, hogy megölik. Így terveztek el a dolgot:

– Megfogjuk a főnököt; a főtéren tüzet rakunk, s ha magasra csap a láng, belévetjük.

Mondták akkor az emberek:

– Gyere, főnök, ülj közénk.

Leült a főnök, az emberek meg egymásra néztek. Meg akarták ragadni, de a főnök kicsúszott a kezükből, s végül egyik társukat vetették tűzre. A főnök meg ott állt, nézte s megkérdezte:

– Hát evvel az emberrel mit csináltatok?

Tanácskoztak akkor, mitévők legyenek. Ástak végül egy mély gödröt, szalmával befedték, a szalmára meg rádobtak egy ócska gyékényt. Mikor jött a főnök, így beszéltek hozzá:

– Gyere, főnök, ülj közénk; gyere, főnök, ülj közénk.

A fiú engedett a szónak, le is ült a gyékényre, de akárhogy várták is: nem esett a mély gödörbe.

Tanácskoztak akkor, mitévők legyenek. Mondták végül:

– Szakadékba vetjük.

Hívták a főnököt: menne velük, nézné meg, mi van a szakadék mélyén. Ahogy lenéz, meg akarták taszítani, de a fiú megint csak kicsúszott a kezükből s egy másik embert dobtak le helyette. Ő meg ott állt, nézte, s megkérdezte:

– Hát evvel az emberrel mit csináltatok?

No, elszomorodtak ugyancsak az emberek. Leszálltak póruljárt társukért, megfogták, talpra állították.

Ahogy tanácskoztak: mitévők legyenek, a főnök útra kelt. Bejárta mind a falvakat, de bizony mindenhol vesztére esküdtek. Végül aztán elért a legutolsó faluba. Ott az emberek nagy vadászatra készültek, s hálóhelyükön a fiút küldték leghátra, a barlang végébe. Ők maguk meg fát gyűjtöttek, fát gyűjtöttek, fát gyűjtöttek.

Mikor a főnök elaludt, szorosán körülrakták fával, nem hagylak egy hézagot se szabadon. Aztán tüzet gyújtottak, magasra szították. Mondja a fiú:

– De nagy tüzet raktatok!

No, megörültek az emberek, mondták egymásnak:

– Most végre túljárunk az eszén!

A fiú meg fölkelt, s szólott megint:

– De nagy tüzet raktatok!

Mondták az emberek nagy nevetve:

– Most aztán már nem szabadul!

A főnök meg fölkel, s kiment közéjük. Akkor megragadták, s ő nem ellenkezett. Meg is ölték hát aztán.

Azt mesélik, hogy a szíve kiszállott testéből, elmenekült, s madár lett belőle.

Eddig tart a mese.

A NAPBÁRÁNY MEG A SAKÁL

Hottentotta

Mezőn járt egyszer a sakál, rábukkant a bárányra, és menten kiszívta a vérét, aztán dolgavégezetlen otthagya. Már jó messze járt, mikor eszébe jutott: kár volt biz otthagyni! Visszament hát, fogta és megölte. Alaposan jóllakott bárányszírral, meg is szomjazott rá. Ami maradt a bárányból, egy bokorra akasztotta, csak éppen egy keveset vitt magával haza, de még azt a keveset is elrejtette: meg ne lássák az emberek. Azok meg már tudták előre, milyen szomjas lesz, a sakál; vizet készítettek hát, és elébe tették. Jött a sakál, mondta nyomban:

– Víz ide, de hamar!

Hoztak is mindjárt egy tele dézsával. Hát ahogy itta volna a sakál, mind egy cseppig kiszáradt a víz a dézsából. Visszaadta a dézsát a sakál, mondta az embereknek:

– Másik vizet, de hamar!

Azok meg, ahogy elveszik a dézsát, látják benne a vizet és ráfelelik:

– Hiszen itt a víz, mind egy cseppig!

Látta már akkor a sakál is, kérte is rögtön:

– Adjátok csak vissza!

Elébe tették hát megint. Hanem alig vitte az edényt a szájához, újra csak kiszáradt a víz. No de akkor már haragosan kiáltott:

– Másik vizet, de hamar!

Hozták a friss vizet, gondolta a sakál: ez már csak jó lesz? De bizony ahogy ivott volna, csakúgy járt a friss vízzel is. Erre már megkérdezték az emberek:

– Tán csak nem a napbárányt ölted meg?

Mondja a sakál:

– Bárányt öltem csakugyan, de hogy napbárány volt-e, bizony nem tudom.

Azt mondják az emberek:

– Az volt, az volt, bizonyosan! – Aztán kérdezték a sakáltól, van-e még a bárány húsából?

– Van egy kevés – felelt a sakál.

Mondják rá az emberek:

– Eredj hamar, keresd meg a helyet, ahol megölted, aztán kiálts fennhangon: „Légy, ami voltál!”

Így is tett a sakál, hanem egy kis bárányszírt elrejtett a tarsolyába, mert jó az a szemre. Akkor az emberek megkérdezték:

– Eldobtad-e mind a bárányhúst?

– El én! – felelt a sakál. Szaladt is már a vízhez, de ahogy ivott volna, bizony az megint csak kiszáradt. Hát akkor már ugyancsak mérges lett a sakál, felmászott egy túskebokra, onnan meg egyenest beleugrott a vízbe, de az bizony csak kiszáradt! Akkor aztán nagy furfangosan levágott egy nádszálat, hogy majd azon át iszik a vízből, meg is tisztogatta a belsejét, aztán óvatosan megközelítette a vizet. Beledugta a nádat, szívott rajta egyet, hanem a víz megint csak kiszáradt.

Látják ezt az emberek, kérdezik hát újból:

– Nem tartottál-e meg, te sakál, egy icipici részecskét?

Akkor aztán bevallotta a sakál:

– Bizony egy icipici részecskét megtartottam én, mert jó az a szemre, az én beteg szememre.

Az emberek meg rákiáltottak:

– Siess, szaladj, hajítsd el! Hajítsd el! Hajítsd el!

Hát a sakál elhajította; akkor aztán már nem száradt ki előtte a víz.

A RAVASZ TEKNŐC

Busman

Betegen feküdt egyszer a teknősbéka; hát látja, hogy vadász közeledik a kunyhóhoz. Kérte a teknőc: dörzsölné be a nyakát hájjal, mert szaggat erősen. Meg is tette a vadász, amire kérték. Csakhogy mi történt? Alighogy a vadász bedörzsölte, a ravasz teknőc behúzta a nyakát, és a vadász két keze fogva maradt. Fogva maradt, aztán lehámlott kezéről a bőr, le a hús, még a körmök is, és nem maradt, csak a puszta csont.

Látja a teknőc, hogy jön arra egy másik vadász. Megszólította ezt is:

– Ugyan segíts már rajtam! Szaggal igencsak a nyakam, dörzsölnéd már be egy kis hájjal!

A póruljárt vadász meg háta mögé rejtette kezét, meg ne lássa a másik, és bízatta erősen;

– Úgy ám, barátom! Dörzsöld csak meg nővérünk nyakát egy kis hájjal, mert meghalt már egyszer a hold, és nővérünk még mindig beteg. Segíts hát rajta! – a kezét meg egyre csak rejtegette, meg ne lássa a másik vadász, hogy milyen szerencsétlenül járt.

Mondja a teknősbéka:

– Itt a nyakam, ott a háj, dörzsöld csak meg bátran!

Követte a szót a másik vadász, dörzsölte a teknőc nyakát, de biz megjárta ő is! Behúzta nyakát a ravaszdi, a vadász keze meg fogva maradt. No, de ez a vadász már nem hagyta magát! Birokra kelt a teknőccel, megpróbálta földhöz vágni, csontját összetörni. A teknősbéka meg csak tartotta a kezét, hát sehogyan nem bírta vele a vadász.

Akkor a másik előhúzta kárvallott két kezét a háta mögül, és így szólt társához:

– Érezd te is, amit én! – azzal megmutatta, mi maradt a kezéből. A teknőc meg a vadász birkóztak még egyre, a póruljárt ember meg fogta magát, hazaindult.

Ahogy hazaért, elmondta társainak, hogy-mint járt. Szerencsétlen kalandba keveredett, úgy bizony! Az emberek meg végighallgatták

történetét, aztán így kiáltottak:

– Ó, te ostoba! Nem óvtak-e szüleid a teknősbékától? Betegnek tetteti magát mindig a ravaszdi, pedig nincs baja; azon jár egyre az esze, hogyan szedhetné rá a vadászokat!

AZ IFJÚ ÉS AZ OROSZLÁN

Busman

Egyszer egy ifjú vadászni ment, vadászat közben felmászott egy dombra, onnan lesett prédára. Közben egyszerre csak érzi, hogy nagyon álmos: soha ilyen álmoság nem lepte meg eddig. Gondolta, leheveredik, alszik egyet.

No, úgy is lett: leheveredett, el is aludt nyomban. Hát egyszerre arra jön egy oroszlán, megy a vízhez, csillapítja szomját, s közben észreveszi az alvó ifjút. Odalopakodott, szájába vette. Az meg felriadt, látta, hogy oroszlán szájába került. Gondolta, jobb lesz, ha meg se moccan. Tán akkor holtnak hiszi az oroszlán, de ha megmozdul, menten halálra marja. Hát majd elválik, gondolta magában, mit is csinál az oroszlán.

Hát az oroszlán meg fogta az ifjút, elvitte egy fához. Gondolta, ha eszik az emberhúsból, megint csak szomjas lesz, hát visszamegy előbb a vízhez, iszik egyel, aztán jön majd vissza lakomázni.

Rálépett az ember fejére, jól betaposta a fa gyökerei közé, aztán ment a vízhez. Az embernek nyomta a fejét a gyökér, megmozdult hát egy kicsit. Csakhogy az oroszlán éppen akkor nézett vissza, és látja, hogy másképpen fekszik a zsákmány, mint ahogyan ő letette, hát – gondolta – biztosan nem nyomta eléggé a gyökerek közé. Visszament, rátaposott megint, jól beszorította az ember fejét, arcáról meg lenyalta a könnyeket.

Persze az embernek most még jobban nyomta fejét a gyökér, nagy vigyázva elmozdult hát megint, de most már jól szemmel tartotta közben az oroszlánt, nehogy újból rajtakapja.

Hanem az oroszlán megint csak észrevette, hogy nem úgy fekszik, ahogy ő a gyökerek közé taposta. Visszament, rálépett, de most már annyira beszorította szegény fejét, hogy az ember alig állta meg kiáltás nélkül. Csak úgy csurogtak kínjában a könnyei, az oroszlán lenyalta, aztán indult újból a víz felé.

Gondolta az ember, most már biztosan gyanítja az oroszlán, hogy eleven a zsákmánya, nem mozdult hát, pedig ugyancsak nyomta a fejét a gyökér. Még a szemét se merte kinyitni, csak úgy a

szempilláján keresztül sandított az oroszlán után. Az meg lépten-nyomon megfordult, visszanézett: nem mozdult-e a zsákmány. Felmászott a dombra, de ahogy álért a túlsó oldalra, már vissza is jött: nézte, ott van-e még a zsákmány, nem mozdult-e azóta. Gyanította már, hogy csak holtnak tettei magát az ember, s rá akarja szedni.

No de most már óvatosabb volt az ember is; feküdt csak csöndben, mozdulatlan, várta, mikor tűnik már el az oroszlán. Az meg gondolta, elszalad a vízhez, iszik egyet gyorsan – nem tehetett le erről, mert nagyon szomjas volt, s félt, hogy a lakoma után meg eleped a vízért –, aztán fut vissza a zsákmányához.

Feküdt az ember, futott az oroszlán. Az ifjú meg várt még azután is, hogy az oroszlán eltűnt a dombháton, mert félt: megint visszafordul. Várt, várt, türelmesen. Amikor már jó idő telt el, és látszott, hogy az oroszlán nem jön vissza ivás nélkül, elhatározta, hogy felkerekedik ő is.

Ügyes tervet eszelt ki: hogyan szökhetne úgy meg az oroszlán elől, hogy az nyomát veszítse. Ahogy felkelt, nem ment egyenesen tovább, hanem félreugrott, aztán megint máshova, erre-arra, zezugosan, mert így majd nem követheti a szagát az oroszlán, és nem lel a nyomára.

Addig araszolt, addig ugrott jobbra-balra, míg el nem ért átellenben a dombtetőre, ahonnan már hazalátott. Szerencsésen elérkezett népéhez, s mondta, hogy elrabolták,^{1} amikor delelőn állott a nap. Kérte a többieket, keressének antilopbőrt, jó néhányat, göngyölnék őt bele, mivelhogy elrabolták, amikor delelőn állott a nap. Ha az oroszlán eloltotta már szomját, és visszamegy a fához, keresi majd biztos a zsákmányt, s ha nem találja, nyomába ered. És ha rálel, menten felfalja! Ezért aztán kérte az ifjú, göngyöljék be az antilopbőrökbe, de még szőnyegekbe is, jó vastagon: meg ne találja az oroszlán.

Szerette népe az ifjút, megtették hát a kérését: becsavarták szőnyegekbe, be az antilop bőrébe: rá ne leljen, fel ne falja az oroszlán, mivelhogy igen szerette őt a népe. Amikor már begöngyölték, még a kunyhót védő bokrok közé is rejtették, nehogy nyomára akadjon az oroszlán.

Akkor az emberek elmentek kui-ssét keresni; találtak is, ki is ásták, hazavitték, megsütötték. Egy öreg busman elment fáért, hogy az ő asszonya is megsülhesse a kui-ssét. Hát ahogy keresséli a fát, egyszerre csak, uramfia! mit lát? Jön ám az oroszlán! Ott van már a dombtetőn, tart is lefelé, követi az ifjú ember nyomát! Nosza, nekiiramodott az öreg busman, hazaszaladt, mondta a többieknek, hogy itt a veszedelem!

– Ti emberek, látjátok-é amott a dombot? Hát a dombnak tetejét láljátok-é? Nézzétek csak, mi jön ott, a mi ifjú emberünk nyomában!

Így szólott akkor az ifjú ember anyja:

– Ne engedjétek kunyhóink közelébe az oroszlánt! Lőjétek le, míg ide nem ér!

Vállukra kapták tegzüket a férfiak, mentek az oroszlán elébe. Lőttek is rá, eregettek nyilaikat sűrűn, de biz nem fogott a nyílvessző az oroszlánon.

Szólott akkor egy öregasszony:

– Adjatok egy gyermeket az oroszlánnak, ha azt akarjátok, hogy békében hagyja népünket!

Hanem az oroszlán ráfelelte, hogy nem elégszik meg akármiféle gyermekkel: neki az az ember kell, akinek a könnyeit lenyalta; míg azt meg nem kapja, el nem hagyja a busmanokat.

Szóltak ekkor a többiek:

– Hogyan lőttetek hát az oroszlánra, hogy nyilaitokkal el nem ejtettétek?

Mondta erre egy öreg ember:

– Varázsló ez, nem oroszlán; nem ölhetjük meg, míg a kívánt zsákmányt meg nem kapja.

Hanem az emberek gyermekeket vetettek az oroszlán elé. Az oroszlán megnézte őket, de nem nyúlt hozzájuk.

Akkor a férfiak megint rálőtték nyilaikat, de az csak kereste tovább a maga emberét. Nyílvessző nem érhetett; akkor dárdával dobálták: szúrás nem árthatott neki. Kereste csak, egyre kereste az ifjú embert; hajtogatta, hogy neki csak az kell, akinek lenyalta a könnyeit.

Keresett, kutatott, feltúrta a kunyhókat; kereste egyre az ifjú embert. Mondták akkor az emberek:

– Látjátok-é, hogy nem kell neki a sok gyermek, akit eléje vetettünk?

Mások pedig ráfelelték:

– Varázsló ő bizonyosan!

Mondták akkor az emberek:

– Adjatok neki egy leányt, talán az kell neki, és itthagyt bennünket.

Hanem a leány sem kellett az oroszlánnak, csak az az ember, akit elrabolt; csupán arra fájt a foga.

És akkor már nem tudták az emberek, mit tehetnének, hogy az oroszlán békében hagyja őket. Reggel kezdtek lövöldözni rá, de nyiluk nem árthatott neki; s most már este volt, és az oroszlán még most is dülta békességüket.

– Mit legyünk? – kérdezték. – Nem kellett neki a sok gyermek, nem kell más, csak az ifjú ember, akit elrabolt.

Mondták akkor mások:

– Menjetek el az ifjú ember anyjához, szóljatok vele. Szívének gyermeke bár az ifjú, oda kell mégis adnia az oroszlánnak, ha szabadulni akarunk tőle. Napszállat felé jár, s még egyre fenyeget bennünket; nem is hagy békében, míg meg nem kapja, akit kíván: az ifjú embert.

Így szólott akkor az ifjú ember édesanyja:

– Adjatok hát gyermekemet az oroszlánnak; de ne hagyjátok felfalnia s utána továbbállnia: terítsétek le gyermekem teste fölött, haljon halálra halálával, akár az én szívemnek gyermeke!

Így szólott az ifjú ember édesanyja. Az emberek akkor kigöngyölték az ifjút az antilopbőrből, ki a szőnyegekből, s odaadták az oroszlánnak. Az meg halálra harapta az ifjút, de már nem hagyták, hogy felfalja: nyilaikkal rálöttek, dárdáikkal belészúrtak, halálra sebeztek az oroszánt.

Mondta akkor az oroszlán az embereknek, hogy most jött el az ő órája; megkapta zsákmányát, meghalhat hát maga is.

Ott is halt meg hát az oroszlán, az ifjú holtteste fölött; együtt feküdtek holtan, az ifjú és az oroszlán.

A CSODASZARV MEG A KISGYEREK

Wahungwe

Élt egyszer egy faluban kilenc leány, egymásnak jó barátnői. Történt, hogy az egyik teherbe esett, pedig nem ment még férjhez. Mondta a másik nyolc:

– Miért esett ez teherbe, közülünk meg egyik se?

Irgyelte bizony a nyolc leány a kilencediket, hát még mikor megszületett a gyereke! Mondta a nyolc lány:

– Miért van ennek gyereke, közülünk meg egynek sem?

Mondta a nyolc lány:

– Elmegyünk fürödni, visszük ezt a lányt is, aztán majd rábeszéljük, hogy vesse vízbe a gyereket!

Mondta a nyolc lány a kilencediknek:

– Gyere velünk, elmegyünk fürödni.

Az meg hátára vette a kisgyereket, és ment a barátnőivel fürödni. Mondja a nyolc lány a kilencediknek, ahogy a víz partjára értek:

– Vedd be a vízbe gyermekedet: hiszen nem jó az neked semmire! Nem vagy nálunk öregebb, s nekünk sincsen gyerekünk. Elég idős sem vagy még, hogy gyermeked lehessen!

Ráállt a szóra a kilencedik leány: vízbe vetette gyermekét.

Hanem a víz alatt oroslánok laktak, kifogták a gyereket, s betették egy nagy fazékba.

Kérdik ám a szülei a kilencedik lányt, ahogy a faluba visszatért:

– Hát a gyermeked hol van?

Feleli a leány:

– Biz én vízbe dobtam.

Kérdik a szülei:

– Aztán miért dobtad a vízbe?

Válaszol a leány:

– Azt mondták a barátnőim: „Vedd be a vízbe gyermekedet; nem vagy nálunk öregebb, s nekünk sincsen gyerekünk.”

Meghallotta a legény, aki apja volt a kisgyerekeknek, hogy a leány vízbe vetette gyermekét, eljött ő is, akkor aztán a gyerek apja meg a leány szülei együtt csepülték a lányt.

Az elfutott hazulról, vissza a tóhoz, ahova bevetette gyermekét: beugrott maga is a vízbe. A gyerek apja fogta ngonáját, és futott a lány után. Amikor a tópartra ért, ngonástul beugrott a vízbe. A víz mélyén rátalált a leányra. Kérdi a legény:

– Láttad-e a gyermekemet?

Mondja a lány:

– Nem láttam még a gyermekedet.

Mentek hát tovább a víz mélyén. Csakhamar ráleltek az oroszlánokra. Kérdi a legény az oroszlánokat:

– Láttátok-e a gyermekemet? Ez a leány bedobta a vízbe.

Felelik az oroszlánok:

– Betettük gyermekedet egy fazékba. Megismered-e, melyik az a fazék?

Mondja a legény:

– Megismerem biz én!

– No, akkor gyere csak velünk – szolt az egyik oroszlán. Elvezette a legényt meg a leányt egy egész sereg nagy fazékhoz. Mondja a legénynek az oroszlán:

– Találd ki, melyikben van a gyermeked. Ha nem a jót választod, sose kapod vissza!

Nézi a legény a fazekakat, kérdi a ngonát: melyik az igazi. Az meg útba igazította, s a legény menten rámutatott a fazékra, amelyekben benne volt a gyermeke.

Mondja az oroszlán:

– Visszaadjuk a gyermeketeket. Maradjatok itt mind a hárman, várjátok meg, míg felnőtt a gyerek, akkor aztán felfalunk valamennyiőtöket. – S azzal az oroszlánok elmentek vadászni.

Azt mondja a legény a leánynak:

– Belebújtatlak a ngona-szarvba, téged is meg a gyereket. – Azzal kinyitotta a ngona-szarvat, bebújtatta a leányt, be a gyereket, s végezetül bebújt maga is. Aztán jól eldugaszolta.

Megjöttek az oroszlánok a vadászatról. Kérdezik:

– Hát, a legény, a leány meg a gyerek hova lett?

Keresik őket, nem lelik sehol se. Mondják akkor az oroszlánok:

– Elmenekült a legény meg a leány!

Hát egyszer csak meglátják az oroszlánok a ngona-szarvat. Mondja az egyik nagy haragosan:

– No, ez a legény itt felejtett valamit! – azzal fogta a szarvat, felhajította a víz mélyéről a földre. Ott bezzeg a legény meg a leány meg a kisgyerek kibújt a ngona-szarvból, a leány hátára vette a szarvat, s mentek mind a faluba. Ahogy hazaértek, feleségül vette a legény a leányt.

EGY KROKODIL – KÉT EMBER

Teve

Kimászott egyszer egy krokodil a folyóból. Mondta magában:

– No, most emberré változom – mégpedig két emberré, s két asszonyt veszek feleségül!

Úgy is lett: ember vált a felső részéből, másik ember az alsóból. Ballagtak kettesként a folyó mentén, s köveket szedegettek.

Szólott felsőember alsóemberhez:

– Majd evvel a kövel szép simára csiszolom a bőrödet. utána meg te az enyémet

Ráállt alsóember, a másik meg nekilátott, s olyan szép simára csiszolta társa bőrét, hogy az ifjú lett és csuda szép. Mondta neki felsőember:

– Ifjú lettél, szép lettél, csiszold már most te is le az én bőröm!

Ráállt alsóember, hozzá is fogott, csak hogy nem volt se olyan ügyes, se olyan alapos, mint felsőember, de meg nehezebb dolga is volt, mint társának. Így aztán felsőembernek durva, ráncos maradt a bőre, maga meg biz öregecske.

Mondta akkor öreg felsőembernek ifjú alsóember:

– Menjünk hát a faluba, keressünk feleséget.

– Nosza, menjünk! – felelte rá a másik, s nyomban fel is kerekedtek.

A faluban jól megnéztek minden asszonyt, minden lányt, de biz azok csak ifjú alsóemberre kacsintottak vissza, öreg felsőemberre ügyet sem vetettek. A fiatal talált is magának hamar feleséget, de biz az öreget minden fehérszemély kikosarazta, mert nagyon csúf volt, meg vénecske is.

Mikor megvolt alsóemberéknél a lagzi, felsőember továbbállott egy házzal. Gondolta, a szomszéd faluban csak talál magának asszonyt. De bizony ott sem járt nagyobb szerencsével, így aztán szegény vándorolt egyik faluból a másikba. A fiatalabb fivérnek volt már egy fészekalja gyereke, de az öreg még most is asszony után koptatta a lábát. Végül aztán mondta szegény magában:

– No, én most már nem lelek páromra, jobb lesz tán, ha visszafordulok.

Vissza is fordult, s útjában nagy búsan dalolgatott, hozzá mbiráját pengette:

*Király lett a farka, a feje meg koldus,
Király lett a farka, a feje meg koldus,
Király lett a farka, a feje meg koldus!*

Elért aztán öccse falujához. Meghallja az alsóember bátyja énekét, előveszi hát ő is a mbiráját és énekel:

*Király lett a farka, a feje meg koldus,
Király lett a farka, a feje meg koldus,
Király lett a farka, a feje meg koldus!*

Felsőember akkor kiment a folyópartra, utána ment alsóember, s fennen dalolt mind a kettő:

Király lett a farka, a feje meg koldus!

Ahogy a folyóhoz értek, uzsgyi, visszabújtak megint régi krokodilbőrükbe, s vissza régi otthonukba, a folyó vízébe.

FELHŐLAKOMA

Hottentotta

Valamikor réges-régen – így szól a történet – találkozott a hiéna a sakállal, éppen amikor egy szép nagy fehér felhő terült az égre. Felhágott a sakál egészen a felhőig, és jót harapott belőle, mintha csak háj lett volna. Alaposan belakott, aztán lekiáltott a hiénának:

– No, nővérkém, akarod-e megkóstolni te is? Ha elkapsz leszálltamban, hagyok neked is a felhőből.

Elkapta a hiéna a sakált, aztán maga is felhágott a felhőig, evett-evett, míg csak pukkadásig jól nem lakott ő is. Akkor szólt a sakálnak:

– Fivérem, kapj el!

– Már hogyan kapnálak! Gyere csak nyugodtan – felelt a sakál. Égnek tartotta két kezét, a hiéna meg leugrott a felhőről. Már majdnem földet ért, hanem akkor a sakál, mintha hirtelen fájdalom érte volna, félreugrott és így kiáltott:

– Megbocsáss, nővérkém – tűske ment a lábamba! Jaj, de fáj, jaj, jaj, jaj!

A hiéna meg persze lezuhant a földre, és csúnyán megsebezte a lábát.

És mindattól fogva – így szól a történet – rövidebb a hiénának bal hátsólába, mint a jobb.

EGY KIRÁLYNAK HÁROM FELESÉGE

Teve

Volt egyszer egy király, s annak három felesége. Történt egy napon, hogy a legöregebb a három közül megbetegedett, de bizony se a király, se a másik két asszony nem törődött vele. Meg is halt aztán, el is temették a folyó partján.

Alighogy eltemették, az asszony madárrá változott. Ment a a két feleség vízért a folyóhoz, hát elébük ereszkedik a madár, s mondja nekik:

– Nem jó itt a folyó vize, ne innen merítsetek. Amarra feljebb jobb vizet találtok.

Megfogadták a madár szavát az asszonyok, elmentek, ahova mutatott.

Másszor megint jöttek vízért a király feleségei a folyóhoz. Mondja nekik a madár:

– Nem jó itt a folyó vize, ne innen merítsetek. Arra lejjebb jobb vizet találtok.

Másodszor is megfogadta a két asszony a madár szavát, elmentek, ahova mutatott.

Éjszaka aztán ásott a madár egy mély vermet azon a helyen, ahol vizet merítettek a király asszonyai, s gyékénnyel befedte szépen a vermet. Másnap aztán, ahogy jöttek megint vízért az asszonyok, mondta nekik a madár:

– Eredjetez haza, hívjátok el a királyt meg az egész rokonságát! Dalolni akarok nektek.

Szól fogadtak ismét az asszonyok, hívták a királyt, hívták az egész rokonságot, el is jöttek mind a feleségeikkel.

Kérdi akkor a madár a királyt:

– Melyik asszonyod a legkedvesebb neked?

Felelt a király:

– Ha nincsen már nekem első feleségem, hát a másodikat kell legjobban kedvelnem!

– Jól van, jól – mondta rá a madár. – De talán azt hiszed, egyazon napon hal meg második asszonyod, mint te magad?

Felelt a király:

– Bizony nem hiszem én, hogy egyazon nap halnánk meg mind a ketten. Ráhagyom hát az íjamat, népemnek pedig megmondom, hogy nem mehet férjhez többé az asszonyom. Akkor majd hazamegy apjához-anyjához.

Mondta a madár:

– Ha betegség ér asszonyt-embert: melyik szenved tőle jobban?

A király így válaszolt:

– Egyképpen szenved mind a kettő. Mert ha beteg az én asszonyom, vele szenvedek én is, ha meg asszonyom lát engem betegnek, ő is érzi fájdalmamat, ha szeret.

Azt mondta erre a madár:

– Bezzeg örültél, amikor én beteg voltam és meghaltam, mert második feleségedet szeretted igazán, engem pedig nem. Olyan napot szereztem hát nektek ma, hogy együtt haltok mind a ketten. Mert meghaltam én is, hisz nem törődött velem senki.

S ahogy szólt, a folyó vize mind magasabbra áradt. Végül úgy kiöntött, hogy belesodorta a királyt meg a feleségét meg az egész rokonságot a mély verembe, amelyet éjjel ásott a madár.

VASBORDAJÚ MEG A NŐVÉRE

Xosa

Valamikor réges-régen egy asszony kiment a kertjébe kapálni. Magával vitte kicsi leányát, s mielőtt dologba fogott volna, letette a gyereket a földre, egy nagy fa árnyékába. Délajt arra szállott két madár, felkapták a gyereket és elragadták. Átvitték a nagy folyón, aztán gyengéden letették egy sík tökföldön.

Mikor a madarak elragadták, hívta a kislány az anyját, de az ügyet sem vetett rá, mert nem is gondolta, hogy elragadják a gyermekét. Később aztán nem találta sehol a leányát, s keresésére indult – mindhiába. Kérdezgette szomszédait, s közülük az egyik mondta is az asszonynak, hogy hallotta a kislány kiállását: „Visznek a madarak!”

No mármost, a föld közelében, ahol a gyereket letették a madarak, volt egy város. Kannibálok lakták, ráadásul olyan fajta, hogy egyik lábuk jóval rövidebb volt, mint a másik. Ottmaradt a kislány aztán egész éjjel a földön.

A kannibálfőnök furcsát álmódott ezen az éjszakán. Álmában gyönyörűséges szép kislányt látott a mezőn; s reggel aztán elküldte embereit, keressék meg. Mikor messziről meglátta a kislány a kannibálokat, ijedtében elbújt a tökök közé. Hanem az emberek észrevették már, megtalálták hát könnyen, s vitték is a városukba.

Tetszett nagyon a kislány a főnöknek. Odaadta anyjának, viselje gondját a gyerekeknek, míg felcseperedik, akkor aztán elvette feleségül.

Később aztán született az asszonynak két gyereke; az egyik szép, mint ő maga, s a két lába egyforma, hanem a másik az apját formázta, s rövidebb volt az egyik lába a másikonál jóval. Látták bizony a kannibálok, mennyivel jobb, ha az embernek egyforma a két lába, s megirigyelték a kislányt meg az anyját. Mondták a főnöknek: nem lesz jó, ha felnőtt a kislány, mert még anyja lehet egy náluknál erősebb nemzetnek. Rávettek a főnököt: engedje megölni a kislányt, s nagy volt a vigasság, mikor látták, milyen szép kövér,

Elhatározták, hogy megeszik, hanem az egyik kannibál, aki jobblelkű volt a többenél, elárulta tervüket az asszonynak.

No mármost, mikor a kislányt elragadták a madarak, anyjának kiszártatva fia született Ennek a fiúnak húsból volt a fél oldala, mint a többi embernek, de a másik fele már vasból. Anyja sokat mesélt neki elveszett nővéréről, s mikor férfivá serdült, eltökélte, hogy megkeresi.

Útjában megáradt folyó partjára ért. Vasrúd volt a kezében, avval ráütött a vízre, s hangos szóval így kiáltott:

– Folyó, folyó, nincs nővérem: száradj ki!

A folyó kiszáradt, ő meg bizton átkelhetett.

Elért aztán a patakhoz, ahonnan a kannibálok vizet merítenek. Elrejtőzött a parton a nád közé. Jött aztán a nővére vízért, egyszeriben megismerte. Az asszony persze nem ismerte meg az öccsét, de az menten felfedte magát. Mondta az asszony: biztosan felfalják a kannibálok, ha idegen módjára megy el hozzájuk. Úgy döntöttek hát, hogy Vasbordájú bekeni magát iszappal, felmegy a hegytetőre, s mikor majd leereszkedik, a nővére elmondja a kannibáloknak, ki is ez az ember.

Felment hát Vasbordájú a hegyre, s mihelyt megláthatták a városból, mondja a nővére:

– Ott jön a kannibálfőnök asszonyának szolgája.

Kétszer is elmondta ugyanezt.

Mikor Vasbordájú beért a városba, gyékényt vittek elébe, s leterítették nővérenek háza előtt. Idővel aztán be is mehetett a kunyhóba, s még mindig bekenve a teste iszappal.

Másnap felkerekedtek a kannibálok vadászni, Vasbordájú több vadat ejtett, mint a többiek valahányan, s erre aztán irigykedtek rá. Kis ülővel ezután történt, hogy a kannibálok elhatározták: megölik és felfalják főnöküknek kisleányát. Mikor az az egy jobblelkű kannibál elárulta tervüket, meghallotta ezt Vasbordájú. Mondta nővérenek: tépje ki haját, és szórja szét a szélbe. Úgy is tett az asszony, akkor aztán Vasbordájú meg a nővére meg a kisleány sietve elmenekültek a városból.

Jöttek aztán a kannibálok, nevén szólították a kisleányt, de úrin találták semerre. Akkor a kitépett hajsálak válaszoltak, a kisleány hangján mindegyik, s az üldözők megzavarodtak.

Vasbordájúnak meg a társainak két ép lába volt, sokkal gyorsabban haladtak hát, mint a kannibálok, és csakhamar átértek a nagy folyó túlsó partjára. A kisleány félt, reszketett, de Vasbordájú megnyugtatta. Mikor aztán átkeltek a folyón, Vasbordájú ráütött vasrúdjával a vízre, és így szólott:

– Folyó, folyó, megleltem a nővéremet: telj meg hát!

Akkor a folyómeder megtelt, s a víz még a partot is majd ellepte.

Alig telt meg a folyómeder, odaértek az üldözők a partra. Vasbordájú hosszú kötelet sodort, s a végét átdobta a kannibáloknak. Azok meg azt hitték: át akarja őket húzni a folyón, belekapaszzkodtak hát a kötélbe. De ahogy a folyó közepéig értek, Vasbordájú elengedte a kötél végét, s az üldözők egy szálig a vízbe vesztek. Jött aztán még egy csapat kannibál, Kérdezték: merre jár az előző csapat. Mondta Vasbordájú: arra alá, a másik gázlónál. Hanem ezt már nem hitték el a kannibálok, de mit tehettek: dolgukvégezetlen hazatértek. Mikor megtudták, ki árulta el tervüket az asszonynak meg Vasbordájúnak, megölték azt a társukat, és fel is falták nyomban.

Vasbordájú szerencsésen hazavitte nővérét az anyjukhoz, aki azt se tudta, hova legyen örömeiben-boldogságában, mert hosszú idő telt el, mióta elvesztette a lányát, de nem feledte biz azóta sem.

TŰZPRÓBA

Tonga

Egy embernek meg egy asszonynak volt egyszer egy leánya. Ahogy a leány felcseperedett, mondja az apja:

– Annak adom a lányom, akivel egy éjjel hál csak, menten teherbe esik, s meg is szül reggelre.

Jött egy legény, együtt hált a lánnyal, de az nem esett teherbe. Az apa elkergette a legényt a háztól.

Jött a második, megpróbálta. Harmadik is jött, az is megpróbálta. Egy legénynek se sikerült egyetlen éjjel teherbe ejteni a leányt. Az apa meg mindegyik legényt elkergette a háztól.

Jött akkor a faluba egy legény, volt annak egy musongája. Odamegy a legény az apához, mondja neki:

– Ma éjjel a leányoddal hálok, teherbe is ejtem, meg is szül reggelre.

– Te vagy már a negyedik, aki megpróbálja – feleli az apa. – Három megpróbálta, egy se volt szerencsés. Ha te sem jársz sikerrel, reggel elkergetlek a háztól.

Jön a legény este a leány konyhójához. Mondja neki:

– Nem hálok én veled az éjjel.

Kérdi a leány, hogyan-miért nem. Feleli a legény:

– Gyújtsál tüzel a konyhá közepén, én alszom a tűz egyik oldalán, te a másikon.

Tüzet gyújtott a leány a konyhá közepén, a legény lefeküdt a tűz egyik oldalán, a leány a másikon. Amikor már gondolta a legény, hogy a leány mélyen alszik, felkelt. Átlépett a tűzön, odament a leányhoz, és így szólt:

– *Nda ka duka rutivi ne rutivi.* – Azzal egy ujjával megérintette a leányt, majd visszatért fekhelyéhez, s megint leheveredett, el is aludt nyomban.

Hanem a leány nem aludt még: látott is, hallott is mindent. Most aztán elaludt ő is.

Reggelre kelve, terhes volt erősen. Futott hamar az anyjához mondta neki:

– Gyermekem lesz!

– Látom, látom – örvendezett az anyja –, terhes vagy, és hamarosan szülni fogsz. Hogy történhetett ez?

Feleli a leány:

– Elmondom majd sorra, de most hadd vigyek vizet a legénynek.

Ott is hagyta anyját, vitte a vizet a legénynek.

Azután visszatért anyjához, s mondta neki:

– Elmondom hát, mint estem teherbe ilyen hamar. Nem hált ám velem a legény, hanem a kunyhóm másik oldalán. Tüzet kellett gyújtanom kettőnk között. Éjjel felkelt a legény, átlépett a tűzön, s így szólott: „*Nda ka duka rutivi ne rutivi.*“ Aztán odajött hozzám, egy ujjával megérintett, s nem is történt más semmi.

Alighogy elmesélte ezt a leány, teherbe esett az anyja is. Ugyan megijedt az asszony, szaladt a férjéhez és mondta:

– Teherbe ejtette leányodat a legény.

– Hogyan történt ez? – kérdezte az apa. – Hiszen te magad is terhes vagy!

Mondta az anya:

– Átlépett a legény a tűzön, így szólott: „*Nda ka duka rutivi ne rutivi*”, megérintette leányunkat egy ujjal, s egyéb semmi nem történt. Hanem ahogy a lány ezt elmesélte, teherbe estem magam is.

És ki hitte volna! ahogy meg az anya elmesélte, maga az apa is teherbe esett!

Megijedt az apa, futott a királyhoz, így beszélt hozzá:

– Jött egy legény, teherbe ejtette a lányomat, pedig egy szót szolt csak, és egy ujjal nyúlt hozzá. Ahogy a lányom kimondta ezt a szót az anyja előtt, az is terhes lett, s amikor feleségem elmondta nekem a szót. teherbe estem jómagam is.

Mondta a király az apának:

– Hozd ide azt a legényt

Az apa elment a legényért, vitte a királyhoz. Mondja a király a legénynek:

– Egyetlen szóval teherbe ejtetted a leányt, az anyját meg az apját. Elmulasztalod-e terhét az anyának-apának?

– El bizony – mondta a legény. El is mulasztotta az anya terhét is meg az apáét is. A leány még aznap megszült, a legény pedig megkapta őt feleségül.

A LEÁNY MEG A BÉKÁK

Busman

Beteg lett egyszer egy leány. Feküdt csak étlen; akármit vitt is neki az anyja meg a többi asszony, nem evett egy falatot sem.

Történt pedig, hogy ez a leány megölte a Víz gyermekeit, és evett a húsból, ezért nem kellett neki más eledel, amikor beteg lett. De az anyja erről nem tudott semmit, s nem értette sehogy sem, mitől csömörlött meg a lánya.

Egyre azon törte a fejét: mit adhatna lányának, milyen jó falattal kedveskedhetne. Fogta magát, kiment a többi asszonnal a földre, busman-rizst gyűjteni. Míg távol voltak, egy kisgyerek őrizte a házat. Hanem a beteg leány nem tudta, hogy rajta kívül még valaki van a házban, mégpedig olyanvalaki, akinek nagyon is rajta a szeme, hogy mit enne a beteg. Alighogy az asszonyok elmentek, felugrott betegágyáról, s ment a patakhoz. Gondolta, megint megöli a Víz egy gyermekét. Úgy is tett a leány, megölte a Víz egy gyermekét, és vitte haza anyja kunyhójába. Arra bizony nem gondolt, hogy a kisgyerek megfigyeli minden mozdulatát! Az meg csak nézte loppal, hogyan főzi meg a leány a Víz gyermekének húsát, aztán hogyan lakmározik jó étvággal. Ahogy csillapította éhét a leány, visszafeküdt megint az ágyba, a kisgyerek meg mindegyre leste.

Jött aztán haza az anya. Mesélte a kisgyerek, milyen csodát látott: milyen csodalényt ölt meg nővére a pataknál. Riadtan kiáltott az anyja:

– De hiszen nem más az, mint a Víz gyermeke!

Mást nem is mondott, ment vissza a rizsföldre.

Ahogy gyűjtötte szorgalmasan az eleséget, egyszerre csak felhő lepte el az eget. Mondja erre az anya:

– Baj lehet a házunk táján! Hajtja a forgószél a felhőt a patak fölé: bajt jelent ez a házunk táján.

Úgy is volt, ahogy megmondotta az anya: mivel megölte a leány a Víz gyermekeit, büntetésül forgószél ragadta fel a leányt is, meg az egész háznépet, bútorostul, mindenestül, és sodorta-söpörte mindannyiát a patak felé.

Elsőnek a leány hullott a patakba, s azonmód békává változott. Felkapta akkor a forgószél az anyát meg a többi asszonyt a rizsföldről: belőlük is béka lett.

Az apára került akkor a sor: béka lett ám belőle is. Vele együtt nyilait is felkapta a szél, s odaplántálta a patak partjára.

Végül aztán sorra került minden holmi: csak az lett a sorsuk, mint a nyilaknak, felkapta a szél, a patak partjára vitte, s fű meg nád nőtt belőle. Azóta is ebből a nádból készül a busmanok kunyhója.

A HALÁL

Busman

Ha megérzi a csillag, hogy elhull a szívünk, lehullik ő is, lehullik a csillag. Mert bizony tudják a csillagok, mikor halunk mi, emberek, s elmondják társainknak halálunkat.

Ezért aztán ilyentéképpen szól, aki hulló csillagot lát:

– Figyelmezzetek! Miért hullik vajon a csillag? Hírt hallunk csakhamar, mert csillag hullott az égről. Történt valami, rossz valami, valahol messze; mert elmondja nekünk a csillag, ha valahol messze rossz dolgok esnek.

Valahányszor csillag hullik, eljön sebes szárnyán a sármánymadár, s ha fejünk fölé ér, így kiált:

– Yák! Yák!

Mondják akkor az emberek:

– Hallottátok-e a sármánymadár hangját, mikor a csillag lehullott? Azt mondja a sármánymadár, hogy meghalt valaki, valahol messze.

Tudják jól az emberek, hogy nem szedi rá őket a sármánymadár: akkor repül csak hozzánk, ha meghalt valaki, valahol messze.

Ezért aztán, ha anyám meg a többi asszony sármánymadarat lát, így szól hozzá:

– Eredj, madár, bukj a folyóba! Tudjuk, tudjuk mi jól, miért jöttél – eredj hát innen, bukj a folyóba!

Gondolja anyám meg a többi asszony: ha a sármánymadár a Narancs-folyóba bukik, vele merül a vízbe szomorú meséje is. A Narancs-folyó vizén állanak a csillagok, oda kell hát süllyeszteni a holtak hírét.

Tudja, tudja jól. anyám meg a többi asszony, hogy valahol messze meghalt valaki, azt újságolja a sármánymadár. Mondja, mindig anyám, mondja a többi asszony: olyan tóban él a sármánymadár, hogy csak a vízbe kell néznie, máris tudója lesz minden dolgoknak. Ha a tó partjára állunk, vizében látjuk, ami az égen történik, látjuk a csillagok égő tüzet is.

Ha leszáll az éjszaka, látjuk, amint ember jár a tó partján, mintha fényes délidő volna, olyan jól látjuk. Ezért van az. mondja anyám

meg a többi asszony, hogy a sármánymadár nagy messziségből is meglátja a ló vizén, ha meghalt valaki. Azt is tudja, hogy rokonunk halt meg, s elrepül hozzánk, hírül adni rokonunk halálát. A csillag meg a sármány: ők ketten hírüladói a halálnak. Halljuk a sármánymadár hangját, s menten látjuk a csillagot is, és tudjuk akkor a szomorú hírt.

Így mesélte nekünk anyám meg a többi asszony:

– Felkapja az Eső a leányokat, s a tó partjára viszi őket, de azokat csak. akikre haragszik. Ott a tó partján villámlik egyet az Eső, és megöli a leányokat. Csillag lesz belőlük, csillag a lányokból.

Mesélt arról is anyám meg a többi asszony, hogy elviszi az Eső a leányokat, és virág lesz belőlük, vízi virág.

Kammo-an anyja, Abbe-ttu beszélt anyámnak a vízivirágokról, s anyám mondta, hogy aki nem fél az Esőtől, nem lesz abból virág.

Míg nem tudtuk a vízivirágok történetét, de sokszor mondogattuk:

– Milyen szép a vízivirág! Szedünk belőle, olyan gyönyörű!

Hanem akkor anyám meg a többi asszony elmondta a vízivirágok történetét, s azt is: ha ember közeledik feléje, eltűnik a virág, lebukik a vízbe, s menten láthatatlan lesz emberi szemnek. Arra intett hát anyám meg a többi asszony: ne menjünk a vízivirágok közelébe, akármilyen szépek is messziről. Mert nem más a vízivirág, mint megannyi leány, kit elrabolt az Eső, s most a víznek felesége. Közelükbe ne menjünk, mert hasonlóképpen járhatunk mi is.

Ezért anyám meg a többi asszony nem engedi, hogy lányaik szabadon járkáljanak, ha eljön az Eső, mert félnek: elragadja, villámcsapásával megöli az Eső a leányokat. Mert bizony így cselekszik az Eső, mikor eljön; megérzi szagunkat, lebocsátja. villámát, s menten megöl, ha útjában talál. Mondta ezért anyám, mondta a többi asszony, hogy vigyázzunk, ha esőben járunk, s ha látjuk a villámlást, gyorsan nézzünk szembe vele, nehogy loppal megöljön az Eső.

Még ha mennyköveit lebocsátja, akkor is szembe kell néznünk vele, mert akkor visszatérnek a mennykövek, megfordulnak szemünk sugarától, megkerülnek minket, mert igen félik szemünknek fénylő sugarát. Megfordulnak, megkerülnek, hátunk mögött földre ülnek.

MÉRT NE EGYÜNK SAKÁLSZÍVET?

Busman

H a félős a busman gyerek, nem adnak neki a sakál szívéből, mert a sakál gyáva: megijed és elfut.

Bezzeg nem gyáva a leopárd! Adnak is a szívéből a kisgyerekek, hadd kapjon tőle bátorságra; mert ha sakálszívet eszik, úrrá lesz rajt a félsz.

Olyannyira gyáva az a sakál, meg se látja az embert, elég, ha lábának meszezését hallja: elfut nyomban, ránk se néz.

*

A mesélő megjegyzése

Nagyapám. Tssátssi, kutyákat vásárolt Gáppem-ttutól, aki ráadásul megajándékozta még egy kutyával. Megkötözte nagyapám a kutyát, vezette hazafelé, fogta a szíjat erősen. Útközben aztán eloldozta a kutyát, levette a szíjat, s vadnyomot mutatott az állatnak. Sakálé volt a nyom, be is érte, meg is ölte a kutya.

Hazavitte nagyapám az elejtett sakált, otthon megnyúzta, nagyanyám meg kikészítette a bőrt és megvarrta.

Legközelebb megint elejtett egy sakált, de még egy cibethiénát is, hazahozta, meg is nyúzta nagyapám. Aztán csinált Gáppem-ttunak egy karost a sakálbőrből, magának meg a cibethiénából; fel is vette mindjárt.

Ment nagyapám, vitte a karost Gáppem-ttunak, aki megajándékozta őt egy kutyával; azért adta neki nagyapám a karost, viszonzásul a kutyáért. Gáppem-ttu annyira megörült a karosnak, hogy adott adott nagyapámnak egy fazekat. Akkor aztán nagyapám hazatért.

Valahányszor nagyapám sakálhúst főzött, így beszélt hozzánk;

– Azt hiszitek, megesszük tán a sakál szívet? Az ám, hogy meggyávuljunk!

Így aztán soha nem ettünk a sakál szívéből; megfőzte fiainak a sakálhúst nagyapám, de a sakálszívből nem ehettünk egy harapás nem sok, annyit sem.

TÖRTÉNET A CSILLAGOK SZÍVÉRŐL

Busman

Hallgattam egyszer a csillagok beszédét. Azt mondják a csillagok:

– Tsau! Tsau!

Ilyenkor a busmanok azt hiszik, hogy a csillagok elbűvölik a gazellát, hogy ember el ne ejthesse. Kérdeztem nagyapámat: mit jelent a csillagok beszéde? Nagyapám akkor, ahogy ültünk kunyhója előtt a hűvös estén, elmondta nekem a csillagok történetét:

Hogyha nagy az éhínség, a busmanok a csillagokhoz fohászkodnak: adnának a szívükből egy darabot, hisz minden csillag olyan nagy, s bizonyára tele van eleséggel. Adjanak hát szívükből a szegény busmanoknak, hogy azok is jóllakjanak. Ilyenkor mondják a csillagok:

– Tsau! Tsau!

Akkor az emberek visszafelelnek:

– Tsau! – mert félnek, hogy a csillagok elbűvölik a gazellát: ember el ne ejthesse.

Amikor feltűnik a csillag, így beszél hozzá nagyapám:

– Tele van a szíved, adj hát nékem belőle! Vedd helyette az én szívemet, az én éhező szívemet! Éhezem, koplalok – jóllaknék egyszer már én is, mint te!

– Tele van a gyomrod, adj hát nékem belőle! Vedd helyette az én gyomromat, az én éhező gyomromat! Jóllakott vagy, nagy vagy – én meg éhezem, koplalok. Koplalj egyszer te is!

– Add nékem a karodat is, vedd helyette az enyémet! Nem ejt már vadat az én karom, elhibázom mind a célt.

Kívánta erősen, bár eltalálná nyila a gazellát; azért kérte a csillag karját, s adta volna helyébe a magáét, hisz egyre csak célt téveszt vele.

Befejezte fohászát nagyapám, leült kunyhója elé, s arra gondolt: de jó volna meghegyezni nyilait, felajzani íját!

KABBO

Busman

Elejtettem egyszer egy gazellát. Hát ahogy nekilátok a húsának, jön ám egy kaffer és elfog. Megkötözi a kezemet, s visz engem meg a fiamat meg a lányom férjét, odakötöz a szekérhez, vonszol a rendőrbíró elébe.

Ott is maradtunk, börtönbe is zártak, lábunk kalodában. Míg ott voltunk a kalodában, jöttek a korannák, mi meg csak feküdtünk a kalodában. Betették a korannákat is a kalodába, ők meg azonhelyt elaludtak. Aztán kint voltak a latrinán. Mikor mi ettük a rendőrbíró birkáját, jöttek a korannák is; akkor aztán ettünk mindannyian.

Tovább mentünk, útközben birkahúst ellünk, míg el nem értünk Victoriába. De meg az asszonyok is birkahúst ettek, útban Victoria felé.

Victoriában aztán ahányan voltunk, köveket görgettünk, nagy köveket. Mellkasunkkal emeltük, ahogy ott dolgoztunk mind az úton. Aztán kubikoltunk is; toltuk a földdel rakott talicskát. Hordtuk a földet szekérre, megraktuk, aztán megtoltuk. Jöttek mellettünk mások is, mi meg csak toltuk a szekeret, kiborítottuk a földet, aztán üresen visszatoltuk. Megraktuk újból, segítettek a korannák is. A többi koranná a talicskát toltta. Voltak busmanok is a korannákkal, hordták ők is a földet, tolták a talicskát. Rakták a talicskát, rakták földdel, rakták.

Aztán odakötötték megint a karunkat a szekérlánchoz; mentünk, mentünk, odaláncolva a szekérhez, míg csak Beaufort-ba nem értünk. Tűzött a nap, perzselt forrón, véges-végig az úton. Mikor odaértünk, kioldották kötelékeinket. Dohányt is kaptunk a rendőrbírótól; rágyújtottunk. Mire a beaufort-i börtönbe értünk, eleredt az eső.

Másnap reggel megint megkötöztek; vízbe gázoltunk, mentünk-mentünk a folyó medrében. Aztán megint kiértünk az útra, előttünk a szekér, mi meg sorban utána. Megint csak odakötöztek minket a szekérhez, így értünk nagy sokára Breakwaterba. Ott megint birkahúst ettünk, aztán jött egy fehérember, elvitt az éjjeli vonathoz.

Beültünk a vonatba idején, el is vitt Capetownba. Elfáradtunk, mire a capetowni börtönbe értünk, mi is, meg a korannák is, s dél volt ugyan, de menten lefeküdtünk.

MESE A TÚZRŐL ÉS A BUSMANLÁNYRÓL, AKI OROSZLÁNNÁ VÁLTOZOTT

Busman

Hajdan az oroszlán őrizte a tüzet. Apáink reszketve, fázva heveredtek le éjszakánként a földre, s nyersen rágták a strucc és az antilop húsát. A tűz magasan a sziklák között, mély barlangban égett, fénye olyan volt a messzeségből, mintha hunyorgó csillag szállt volna a földre. A barlang szája előtt hevert az oroszlán, és senki nem engedett a tűz közelébe.

Apáink a völgyben énekeltek:

*Oroszlán úr, nagyurunk,
Hideg az éj, rideg a hold,
Fagyosan világít a fénye,
Adjál tüzet, parázsnyit csak,
Hadd melegedjünk mellette!*

Sok-sok estén felhangzón az ének, de az oroszlán rá se hederített az emberekre. Ezek végül tanácskozni ültek össze. Közel s távolból mindenki megjelent. Ott voltak a gyors lábú kungok, a merész aukwék, keletről eljöttek a heikumok, északról a ráncos bőrű tserekwék, délről a khamok. Egész nap, egész éjjel hánytákvetették, hogyan szerezzék meg az oroszlántól a tüzet. Már halványodni kezdtek a csillagok az égen, amikor megszólalt a közelben fülélő sakál:

– Oroszlán úr csak éjjel őrzi a tüzet. Nappal vadászni jár, s csak ha megtöltötte bendőjét hússal, és jól teleszívta hús vízzel, tér vissza a barlangba. Nappal lopjatok a tűzből, de parázsnyit csak, hogy Oroszlán úr észre ne vegye.

Megörültek a férfiak az okos tanácsnak, s egy jó darab antilophúst vetettek a sakálnak. Amikor felmászott a nap az égre, útnak indultak, minden törzsből egy fiatal és egy gyors lábú vadász. A barlang alá érve látták, hogy Oroszlán úr már vadászni ment. Nosza, nekiiramodtak a vadászok, és egykettőre ott álltak a

barlangban, a lobogó tűz előtt. Hogy melegítette tagjaikat a tűz, milyen jól érezték magukat mellette! Mikor már eléggé megcsodálták a tüzet, parázsért nyúlt az egyik, de kezét gyorsan visszakarta és felüvöltött:

*Harap, mint az oroszlán,
Szúr, akár a túske!*

A vadászok tanácstalanul álltak a tűznél, nem tudták, mitévők legyenek. Szerencséjükre a közelben ólalkodott a sakál, és meghallva a fájdalmas kiáltást, odasietett. Azt a tanácsot adta a férfiaknak, hogy dugjanak hosszú botokat a tűzbe, és így vigyenek lángot a táborba. A vadászok így cselekedtek, de íme, alighogy izzani kezdett a botok vége, rohamosan kisebb és kisebb lett a tűz, s mikor már a botok lángban égtek, a tűz helyén csak hamu szürkéllett.

Lefelé hajlott a nap, mire a vadászok a táborba értek. Mikor a hold megjelent az égen, hatalmas tüzek lobogtak a kunyhók előtt, az asszonyok búst sütöttek a forró hamuban, és vidáman szállt az ének. Magas hangon énekeltek az asszonyok, mélyen a férfiak, hajlongtak, táncoltak a tűz fényében, dobbantottak, verték az ütemet:

Tűz, fényes tűz, meleg tűz!

Énekelték az asszonyok, és a férfiak válaszoltak:

*Nem marja bőrünk éjjel a fagy,
Ég a tűz, ég a tűz, ég a tűz!*

Majd az asszonyok zendítettek rá megint:

*Bátor vadászok elvették,
Oroszlán úrtól megszerezték!*

És a férfiak:

*Sakál koma segített,
Okos sakál segített!*

Ám egyszerre feldörgött a közelből az oroszlán hangja. Mindnyájan remegtek, az asszonyok a kunyhókba húzódtak, a vadászok fegyverük után nyúltak, harcra készen. De az oroszlán nem rontott a

táborba, félt a tűztől, melynek őrzője volt, s melyet elloptak tőle. Egész éjjel és egész nap a tábor körül járkált, hol erről, hol arról hallatszott bosszús üvöltése. Mély hangja végigszállt a síkságon, a sziklák között felerősödött, és betöltött eget és földet. Amikor megint leszállt az este, az éhes férfiak – napközben félelmükben vadászni sem mertek. – a tűz mellett tanácskozni kezdtek. Tudták a Törvényt: a tolvaj büntetése halál, ha nem ad kárpótlást. Rkama, az öreg, sok varázslat tudója és minden vadcsapás ismerője, a tábor széléhez merészkedett, és bekiáltott a sötétbe:

Oroszlán úr, nagyurunk!

S rázúgták a többiek:

Tekints kegyesen ránk!

Majd megint az öreg:

Oroszlán ár, nagyurunk!

S ismét a többiek:

Ne haragudj ránk!

De Oroszlán úr tovább mennydörgött, hangja a csillagokig hatolt, s félelmükben azok is hunyorogni kezdtek. Rkama, az öreg, tovább kiáltozott:

Oroszlán úr, nagyurunk!

S rá vágtak a többiek:

Mit áldozunk neked?

S így folytatták volna talán reggelig, ha közbe nem szól sakál koma, aki a közelben vackolt magának az éjszakára, és aki ugyancsak félt, hogy Oroszlán úr rajta is bosszút áll.

– Oroszlán úr társtalan – morogta. – A tűz volt idáig a társa, s most egyedül van. Társat kíván, adjatok hát neki.

Összedugták fejüket a férfiak, kit adjanak az oroszlánnak. A fiatal lányokat mindegyik sajnálta, ezért egy öregasszonyt küldtek ki először az éjszakába. De az oroszlán bosszúsan bömbölt továbbra is.

Másodszor egy nyomorék lányt küldtek, aki csak terhe volt a tábornak. Az oroszán bömbölése csak erősebb lett, és a férfiak bőre szürkén fénylett a félelemtől.

– A legszebb lányt kell adni. Oroszlán úrnak más nem kell – mondta végül Rkama, és szomorú volt, mert a lányt már régen kiszemelte magának.

És előjött Tide, a legszebb kung lány, hegyes melléről és ringó csípőjéről messze földön híres. Tide elmerült az éj sötétjébe, és az oroszán felé indult. S felkiáltott az öreg:

Oroszlán úr, nagyurunk!

S rázúgták a többiek:

Áldoztunk ím Neked!

Mennydörgő bömbölés volt a válasz, az ég is beleremegett, és megreszketett a föld. Csillagok zuhantak alá a melybe, majd egyszerre mély, hangtalan csend lett. S megint felkiáltott az öreg:

Oroszlán úr, nagyurunk!

S zúgtak a többiek:

Most elégedett a szíved!

De válasz nem érkezett.

Másnap vadászni mentek a férfiak, jókor hajnalban, amikor még alig halványult el a csillagok fénye az égen. A völgy torkából felnéztek a sziklára, s íme, a barlang bejáratánál Oroszlán úr mellett egy nőstény állott. Oroszlán úr felesége. Ezért van az, hogy a kung törzsbeliek nem bántják az oroszán párját, s húgomnak, Tiédnek nevezik.

UTÓSZÓ

A Zambezi, Kubango és Kunene folyóktól délre húzódó területeken, tehát a Dél-Afrikai Unió, Becsuanaföld, Baszutföld, Swaziföld, Dél-Rhodesia és részben a portugál Moçambique területén élő népek a XIX. század közepén, amikor a gyarmatosítás aránylag még kevésbé befolyásolta Afrika déli részének etnikai képét, antropológiai, nyelvi és kulturális szempontból két nagy csoportra oszlottak. Az első csoportba a khoi-szan fajtatípusú, khoi-szan nyelveket beszélő busmanok és hottentották, a másikba a negrid jellegzetességeket mutató, a bantu nyelvcsalád dialektusait beszélő délkeleti bantuk tartoznak.

A khoi-szan csoportbeli busmanok Dél-Afrika őslakóinak tekinthetők. Sziklaképeik tanúsága szerint régebben a Zambezi-Kunene folyóktól délre eső vidékeket mindenütt benépesítették. Amennyire a gyér régészeti anyagból múltjukra következtetni tudunk, a paleolitikum végén jelentek meg Dél-Afrika területén, ahol a sós és száraz sztyeppeken, félsivatagos tájakon folytatták korábbi sztyeppi vadász életmódjukat. Amikor a tudomány a XIX. században megismerkedett velük, régebbi lakóterületeikről már kiszorultak. Az ugyancsak északról ideérkező nagyállat-tartó hamita és földművelő bantu csoportok, a XVI. századtól kezdve pedig a fokföldi angol és búr telepések állandó háborút folytattak ellenük, melynek során legnagyobb részük kipusztult, gyér maradványaik pedig a Kalahári kietlen síkságaira vonultak vissza. Az a primitív életforma, melyet a kutatók a XIX. század második felében megismertek, így nem eredeti kulturális sajátosságait mutatja: a busmanok másodlagosan primitivizálódtak. Ennek következményeként művészetükben, szellemi kultúrájukban, mitológiájukban számos olyan vonás őrződött meg, mely egy korábbi magasabb műveltségi szintre utal.

Az a bizonyos termetű – a férfiak átlagos testmagassága 1,42 méter, a nőké 1,35 méter –, sárgás bőrű, tehát nem negrid busmanok a félsivatagos-sztyeppes tájakon gyűjtögetéssel vadászattal tartják fenn életüket. Az állatok szokásait kitűnően ismerik, ez teszi lehetővé, hogy kezdetleges vadászszerszökeikkel – íj,

mérgezett nyíl, hajítóbot, buzogány – elejtsék a vadat. Kóborló életmódjukból következik, hogy állandó településük nincsen. Nyílt terepen ágakból építenek enyhelyet maguknak, sziklás vidékeken barlangokban, előrehajló sziklafalak alatt húzódnak meg. Politikai törzsszervezettel nem találkozunk, a társadalom alapja a patriarchális családcsoporthoz, a közös őstől leszármazott családok együttese a legidősebb vagy legtekintélyesebb férfi vezetése alatt. A családcsoporthoz 20-80 tagból tevődik össze. Az északi tájakon élő csoportoknál – a bantuk hatására – a főnöki intézmény is kialakult ugyanitt matriarchális szokásokkal is találkozunk.

Szellemi kultúrájukat – anyagi kultúrájuk alacsony szintjével és szegényességével ellentétben – fejlettebb korábbi állapotra utal. Mitológiájukban egy legfelsőbb lény képzetére bukkanunk, ezt a lényt északkeleten Thorának, délkeleten Kaangnak, északnyugaton Khunak nevezik. A legfelsőbb lény alakja azonban elmosódott, a bozót- és vadász-szellemek, demiurgosz-szerű lények nagyobb szerepet játszanak a mindennapi vallási életben; e szellemek többnyire rovarok formájában jelennek meg a busmanok előtt. A demiurgosz-alakok közül Kaggen adta az állatoknak nevüket és tulajdonságaikat, és szandálját az égre dobva, ő alkotta meg a holdat is. Naron viszont az embereket változtatja át állattá vagy növényé, és ő az alti megtanította a busmant a vadászat fortélyaira. A busman, kóborló életmódjának megfelelően, kitűnően ismeri az égiteket, és úgy véli, hogy ezek befolyásolják a földi életet is. A teliholdnak köszönhető pl. az eső, a vad, a föld terményei, hozzá és a csillagokhoz kell könyörögni ínséges időkben, aszály vagy az állatokat megtizedelő járványok idején.

A busmanokkal rasszbelileg és nyelvileg szoros kapcsolatban álló hottentották keveréknépet alkotnak. Az északról idenyomuló, nagyállat-tartó, hamita jellegű proto-hottentotta népesség elkeveredett a busmanokkal, és így alakult ki a XIX. században megismert, hamita és busman irányba egyaránt mutató hottentotta kultúra. Lakóterületük régen az egész Fokföldet és Délnyugat-Afrikát magában foglalta, a bantukkal és a fehérekkel való háborúk azonban számukat megtizedelték, 1923-ban már csalt százan voltak. Gazdasági életüket részint a busman sztyeppi vadászat, részint a hamita nagyállat-tartás jellemzi: ez a kettősség tűnik fel

egyébként kultúrájuk minden területén. Mint sós sztyeppeken legeltető pásztorok, nagymértékben függnek az időjárástól; aszályos időkben hatalmas területeket járnak be nyájaikkal, legelőt keresve s létfenntartásukban főleg a vadászat eredményére támaszkodva; csapadékos években viszont letelepült életmódot folytatnak. Vallási képzetekben is kettősséggel találkozunk. Legfelsőbb lényüknek, Tsui-Gonbnak a tulajdonságai hamita eredetre vallanak, míg Heitsi-Eibib, a vadászszerencsét hozó kultúr-hérosz erős busman hatásra mutat.

Megtaláljuk a hottentottnál a hold kultuszát is, a busmanokéhoz hasonló képzetekkel és eljárásokkal.

A száraz, sztyeppes tájakon, Dél-Afrika keleti és északi részén élő, bantu nyelveket beszélő, etiopid beütésű negrid népesség számos etnikai egységre oszlik. A délkeleti bantuknál három nagy etnikai csoport, a nggni, tonga és a csuana-sotho helyezkedik el, Dél-Afrika északnyugati részén a hererák laknak, míg Dél-Rhodesiában shona törzsek – közéjük tartoznak a budják, zezuruk, tevék, wabongwék – élnek. Az egyes csoportok kultúrája részleteiben eltérő vonásokat mutat, létalapjukat azonban mindenütt a földművelés és a nagyállat-tartó pásztorkodás alkotja, ami egyúttal két kultúrréteg ötvöződésére utal: a régibb ó-nigrilikus kultúrára rétegeződött az újabb, hamita jellegű, északkeleti eredetű pásztorkultúra. Gazdálkodásukban ez a két elem váltakozó erővel jut kifejezésre; minél északabbra haladunk – a sort a legdélebben lakó xosa törzsekkel kezdve –, annál erősebbé válik az állattartó tényező a kultúra egészében.

A családcsoportokra épülő busman – és hottentotta – társadalommal ellentétben a dél-afrikai bantuknál határozott politikai törzsszervezettel találkozunk, sőt, a XIX. századi történelemből nem egy esetet ismerünk, hogy egy-egy kiemelkedő főnök a törzseket szilárd katonai államszervezetben egyesítette. A törzsön belül az apaági leszármazáson alapuló nemzetség a legfontosabb társadalmi szerv, a nemzetségek exogámok, a házasságban pedig a poliginia – többnejűség – az uralkodó.

A vallásban az őskultusz dominál, a nemzetségek fejei egyúttal papok, varázslók is. A főnök nemzetségi őst az egész törzs tiszteli, s úgy vélik, hogy az ősök vagy az unokákban születnek újjá, vagy

kígyó formájában élnek tovább a földön. Mitológiájuk halványan kultúr-héroszok képzetére is utal, feltehetően busman vagy hottentotta hatásra.

A délkeleti bantuk meglehetősen későn jelentek meg jelenlegi lakóterületükön. Elsőnek a tongák lépték át a XVI. században a Limpopo alsó folyását, őket a XVII. században a nguník követték, míg a csuanák a XVIII–XIX. században tűntek fel Dél-Afrika bozotos sztyeppein. Egész XIX. századi történetükre az egymással folytatott törzsi háborúk és a gyarmatosítók ellen viselt védekező háborúk nyomják rá a bélyegüket. A törzsi háborúk során erőszakkal kialakított kezdetleges, pre-feudális jellegű államocskák azonban nem tudtak ellenállni a fehérek katonai fölényének, és bosszú, kegyetlen harcok után, melyekben különösen a zuluk tűntek ki bátorságukkal, elvesztették önállóságukat. A legtöbb délkeleti bantu törzs ezekben a viharokkal terhes évtizedekben alakult politikai szervezetté, tehát egészen modern képződmény.

Más kulturális képpel találkozunk Dél-Rhodesiában, a shona törzsek területén. Bár kultúrájuk alapjában itt is délkeleti-bantu jellegzetességeket mutat, a shona törzsek igen magasra fejlesztették, és vonásai a dél-kongói államalakulatokon át Nyugat-Afrika, továbbá Etiópia és az Arab-félsziget, sőt, Dél-Ázsia felé mutatnák. Ez a kultúra tette lehetővé, hogy Dél-Rhodesiában létrejöjjön a legendás Monomatapa-birodalom, mely virágkorát 1000 és 1500 között érte el, s melyet lényegében csak az erőszakos portugál hódítás bomlasztott fel a XVI. század első évtizedeiben. A feudális politikai szervezetű Monomatapa-birodalomban a király mellett hivatalnoki bürokráciát, udvartartást, bonyolult etikettet találunk, és rábukkanunk olyan. Közép- és Nyugat-Afrikából jól ismert jelenségekre is, mint a hercegek testvérházassága, az anyakirálynő kiemelkedő állása és döntő politikai szerepe, a halott hercegek oroszlánok képében történő újjászületésébe vetett hit, a szent tűznek a királlyal való azonosítása, a rituális királygyilkosság, a papok és a szúzi életet élő papnők – királylányok-rendje stb. Ennek a magas kultúrának máig látható emlékei a Dél-Rhodesiában sokfelé megtalálható, monumentális Zimbabwe-építmények, melyek keletkezési ideje a IX–X. századra tehető, tehát az afrikai középkor egyik legkiemelkedőbb periódusára.

A Monomotapa-birodalom, illetve az ún. Zimbabwe-kultúra kialakulását illetően korábban erősen eltértek a vélemények, nem egy kutató úgy vélte, hogy e kultúra gyökerét a Közel-Keleten kell keresni. Az újabb vizsgálatok azonban tisztázták, hogy e kultúra helyi, afrikai képződmény, és hogy azok a leletek – kínai porcelánok, üvegek stb. –, melyek kelet felé mutatnak, kereskedelem útján kerültek Dél-Rhodesia rommezőire.

A dél-afrikai khoi-szan és bantu csoportok kultúrája a XVI. század éta mélyreható változáson ment keresztül. Részint az egymással, részint a fehérekkel folytatott, háborúskodások következményeként egyes csoportok – mint pl. a busmanok és a hottentoták – szinte teljesen megsemmisültek, és korábbi lakóterületeikről a zord, kietlen, sós sztyeppekre vagy sivatagokba húzódtak vissza. A magasabb kultúrszinten álló hamu csoportokkal – bár a háborúk során közülük is sokan elpusztultak – a változási folyamat másként ment végbe. Náluk a XX. század eleje óta egyre gyorsuló ütemben, megindult a városokba való özőnlés, a földművelőkből sokan bányákban és üzemekben dolgozó bérmunkásokká váltak, és fokozatosan az egész népesség – az európai jellegű mezőgazdaságra és állattartásra alkalmakul sivár vidékeken élő csoportok kivételével – elproletariásodott. Mindez keltés irányban hatott, egyrészt a régi kultúra bomlott fel, másrészt uhun fejlődés kezdődött meg, melynek során a törzsi egységek felbomlásából gyarmati munkásosztály kovácsolódik össze a lehetőségekért és a faji elkülönülés ellen folytatott küzdelemben.

A dél-afrikai népek folklórájának a gyűjtése – afrikai viszonylatban igen korán – már a múlt század negyvenes éveiben megkezdődött. A kezdeményezés két baszutoföldi misszionárius nevéhez fűződik: Casalis 1841-ben a sotho nyelvről irt tanulmányában bocsátott közre három mesét, 1842-ben pedig Arbousset közölte útirajzában a kötetünkben is szereplő *Tselane* című mesét. Az úttörő próbálkozásokat 1864-ben Bleek hottentotta mesegyűjteménye követte nyomon (*Reynard, the Fox in South Africa*). Hottentotta gyűjtése után figyelmét a busman nyelvészet és folklór felé fordította, hatalmas anyagának egy része azonban már csak halála

után, 1911-ben került, kiadásra (*Specimens of Bushman Folklore*). A délkeleti bantuk körében is folytatódott a gyűjtés: 1866-ban Callaway állított össze zulu mesegyűjteményt (*Nursery Tales of the Zulu*), 1882-ben Theal xosa gyűjtése jelent meg (*Kaffir Folk-Lore*), 1895-ben pedig Jacoltct első sotho gyűjteménye látott napvilágot (*Contes populaires des Bassoutos*), majd 1908-ban a már filológiai apparátussal is ellátott *The Treasury of Basuto Lore* került publikálásra.

Ezek a gyűjtemények megvetették a dél-afrikai folklórkutatás alapjait, rendszeres továbbépítésükre azonban alig került sor. Voltak csoportok, mint a busmanok vagy a hottentották, melyeknél a munka folytatására a népesség kipusztulása miatt nem kerülhetett sor, másutt pedig a kulturális változás söpörte el a hagyományos mesekincset. További gyűjtések nyelvészeti munkák függelékeként, útleírások, néprajzi monográfiák részeként láttak napvilágot, jelentősebb gyűjtést csak a Frobenius-féle dél-afrikai expedíciónak köszönhetünk, mely Dél-Rhodesia területéről gyűjtött össze nagyszámú mesét és mítoszt.

A kötetünkben közölt történetek nagyjából négy csoportba oszthatók. Az első csoportba a mítoszok, eredetmagyarázó mesék tartoznak (*Az emberek és az állatok eredete, A halál eredete, A házasság eredete, A gyerekek eredete, A szél, Az esőáldozat, A napbárány meg a sakál, Mért csíkos a sakál háta*). Ezek – Az *esőáldozat* című zezuru történet kivételével – busmanoktól és hottentottáktól származnak, és világosan mutatják azt az érdeklődést, melyet az alacsony kultúrszinten élő társadalmak a lét és a világ alapvető kérdései iránt tanúsítanak.

A második csoportba az állatmeséket sorolhatjuk, melyekben vagy csak állatok szerepelnek, vagy – ha emberek is előfordulnak bennül – a hangsúly az állatokon van (*Hogy lett az oroszlán az állatok királya, Az oroszlán meg a tűz, Hogyan szedte rá a sakál az oroszlánt, A bölcs bíró, Mese az oroszlán barlangjáról, Az oroszlán meg a széphanghú strucc, Hogyan szedték rá az oroszlánt, A ravasz mézmadár, Az okos sakál, A sakál meg az oroszlán, A ravasz teknőc, Az ifjú és az oroszlán, Felhőlakoma*). Ezek az ugyancsak busmanoktól és hottentottáktól származó történetek a gyűjtögető-vadász életmódot folytató embernek az állatvilággal való szoros

kapcsolatát tükrözik, a mesék hangvétele, realitása olyan állapotra utal, melyben az ember része a természetnek, s melyben az állatok az emberi társadalomtól még nem váltak el. Az állatmesék ugyanis a legendás ősidőkben játszódnak le, a velük együtt megjelenő emberek az ősidők emberei, tehát alapjukban véve e történetek is a mítosz keretein belül mozognak. Szépen mutatja ezt a közösséget, az állat-ember viszony bensőségességét az a hiedelem, mely az embert és az állatot együttesen eredezteti.

Mint láthatjuk, a mesékben a furfangos szerepét leggyakrabban a sakál tölti be, a sztyepp megvetett, élősdű, tolvaj állata, s mint a mi népmeséinkben a legkisebb fiú, ő arat győzelmet a hatalmas, a mindenkitől, embertől-állattól egyaránt rettegett oroszlán felett. Az állatmesék számos olyan elemet tartalmaznak, melyek világszerte elterjedtek, legfeljebb más-más szereplőkkel. Ilyenként említhetjük meg a halál eredetéről szóló mítoszt (Thompson, J1172.3) vagy a hálátlan kígyó és a ravasz bíróként szereplő sakál történetét (Thompson, A1335.1).

Míg az említett két csoportba tartozó mítikus jellegű történetek a busman és a hottentotta folklórra jellemzőek, addig a bantu nyelvű népeknél a csodás elemekkel telített mesék vannak többségben. Ellentétben a busman-hottentotta történetekkel, melyekben az ember és állat, ember és természet viszonya az elsődlegesen fontos, itt az ember és a társadalom kapcsolata a lényegesebb. Csaknem minden történetnek van valamilyen erkölcsi tanulsága, a konfliktust a hős csodás eszközökkel, varázslattal, mágiával oldja meg, de nem ritkán az olyan mesék sem, melyekben csak saját agyafúrtságára támaszkodva győzedelmeskedik. Ez az erkölcsi tanulság számunkra sokszor különös és furcsa, sérti igazságérzetünket, amint ezt *Az esőáldozat* és *A ravasz teknőc* mesékben is láthatjuk: újabb példa ez arra, hogy az erkölcsi normák a fejlődés más és más fokán álló népeknél mennyire eltérnek és mennyire kapcsolódnak mindennapi életükhöz, kultúrájukhoz, a csodás történetek, az okos és ostoba ellentétét bemutató meséken kívül – még megemlíthetjük, hogy ahol állatszereplő van, ez csak alárendelt jelentőségű – gyakran felbukkan a bantu mesékben a kannibálról szóló mese is. A kötetünkben közölt történetek a dél-

afrikai bantuk között általánosan elterjedtek, változataikkal szinte minden nagyobb gyűjteményben találkozunk.

Végezetül külön csoportot alkotnak azok a busman elbeszélések és mondák, melyek valamilyen tilalmat, szokást magyaráznak, a világról alkotott elképzelést világítják meg (*A leány meg a békák, A halál, Mért ne együnk sakálszívet, Történet a csillagok szívéről*) vagy amelyek a mesei kereteken túlmenően szinte novellisztikus formában az élet egy-egy kiemelkedő eseményét mondják el (ún. igaz történetek).

Kötetünk illusztrációi a Dél-Afrikában szétszórta mindenütt fellelhető busman sziklaképek nyomán készültek. Hosszú időn keresztül vitáztak azon, hogy ezek a magas művészi színvonalon álló képek valóban busman alkotások-e – az a tény azonban, hogy a XIX. század folyamán a déli busmanok és a namib busmanok még készítettek ilyeneket, kétségtelenné teszi, hogy a képek alkotóit a busmanok közt kell keresnünk.

A sziklaképek kétfélék: rajzok és festmények. A rajzokat hegyes kévésükkel metszették a sziklába oly módon, hogy vagy vonalas megoldást választottak, vagy pontozással alakították ki a figurákat. A festmények ásványi vagy növényi festékekkel készültek, csak a feketéhez használtak faszenet. Kötőanyagként állatszirt és vizet alkalmaztak. A régebbi stílusú ábrázolásokon az alakok egyszínűek, barnák vagy vörösek, a megoldás naturalisztikus, az újabbakon több színnel találkozunk, és a stílus is fokozatosan az absztrakció felé hajlik.

A sziklafalakon állatalakok, emberek egyaránt megjelennek, egyes alakokkal, kompozíciókkal, vadász- és táncjelenetekkel egyaránt találkozunk. Míg az állatábrázolásoknál mindenütt észrevehető a természetűségekre való törekvés, addig az emberalakok sematikusak, stilizáltak, a részletek kidolgozására, az arányokra, a test hajlatainak jelzésére alig fordítanak figyelmet. A kompozíciókon az ember- és állatalakok mozgásban vannak ábrázolva, az elnyúlt testű, hosszú lábú és kezű figurák nagy ugrásokkal siklanak végig a sziklafelületeken. Az embereken látható különös fejdísz a vadászatnál gyakori álcázó eljárásra utal, a

csordában élő állatokat állatbőrbe – rendszerint struccbőrbe – bújva közelíti meg a busman vadász.

Míg az eddigi kutatások során tisztázódott, hogy a sziklaképek időben egészen a paleolitikum végéig követhetők nyomon, addig vitatott, hogy a stílus helyben alakult-e ki, vagy pedig a busmanok ősei északról hozták-e magukkal. A stílus erős formai hasonlóságot mutat a délnyugat-európai, különösen a franko-kantabriai és kelet-spanyol sziklaképekkel – kérdéses azonban, hogy e stílusjegyzések ősi kapcsolatra, közös eredetre vezethetők-e vissza, vagy csupán az azonos műveltségi szint hozta-e létre a hasonló megoldásokat.

BODROGI TIBOR

JEGYZETEK

A fordítás a következőkben felsorolt művek felhasználásával készült. Az ismétlések elkerülése végen a művek címét a jegyzetekben előforduló rövidítésekkel együtt. közöljük.

Rövidítések: Bleek W. H. I. Bleek Lloyd: Specimens of Bushman Folklore. London, 1911; Dornan = S. S. Dornan: Pygmies and Bushmen of the Kalahari. London, 1925; Frobenius = L. Frobenius: Erytra. Länder und Zeiten des hedigen Königsmordes. Berlin–Zürich, 1931; Held = T. v. Held: Märchen und Sagen der afrikanischen Neger. Jena, 1904, Jacottet = E. Jacottet: The Treasury of Ba-suto Lore, Being Original Se-suto Texts, with a Literal English Translation and Notes. London, 1908; Meinhof = C. Meinhof. Afrikanische Märchen. Jena, 1917; Theal = Geo. McCall Theal: Kaffir Folk-Lore, or A Selection from Traditional Tales current among the People living on the Eastern Border of the Cape Colony. London, 1882; Schweiger = P. M. A. Schweiger: Die Sprache der Kapbuschmänner. Archiv für deutsche Kolonialsprachen, VII. 1890. Berlin.

A zsuqori törzsfőnök. Frobenius, 59-62.

A csalafinta kérő. Frobenius, 65-66. – A bantuknál általános szokás, hogy a vőlegény ajándékot ad apósának, menyasszonyáért kárpótlásul. Előfordul azonban az is, hogy az após lemond az ajándékról, ha olyan vőt kap, akinek különleges tulajdonságai vannak. Történetünk a rátarti apóst figurázza ki.

Hogy lett az oroszán az állatok királya? Dornan, 177-178.

Tselane. Jacottet, C2–C8. – A bevezetésnek nyilvánvalóan semmi köze a történethez, a gyűjlő adatszolgáltatója szerint azonban annak szerves része. Az itt kapott és a fehérekről torz képet nyújtó ábrázolás még abból az időből származhat, amikor a sothók még nem láttak fehér embert, csak hallottak róluk, és folklórjuk legendás alakjai közé sorolták őket. Az ökrökkel vontatott házak a búrok nagy utazó kocsijai. – Limo – a lelimo – kannibál szó rövidítése. Itt személynévként szerepel, értelme kb. ennyi: Kannibál úr! – A gyakori kannibál történetek ellenére a dél-afrikai törzseiméi sohasem volt rendszeres kannibalizmus. Amennyire tudjuk, csak az

1820-1835 között folyt nagy háborúk alkalmával, amikor nagy éhínség uralkodott, ettek szórványosan emberhúst. A történetben szereplő kannibáloknak ehhez a kannibalizmushoz semmi közük. Kb. az európai mesék hasonló alakjainak felelnek meg, tehát inkább szörnyekről beszélhetünk.

Az oroszlán meg a tűz. Bleek, 259-261.

Az asszony meg a macska. Frobenius, 62-65. A történet szépen tükrözi, milyen feszült légkör van olykor a poliginikus – többnejű – házasságokban, s mennyire igyekszik a főfeleség kiváltságos helyzetét megőrizni a második és több feleséggel szemben.

Mese az ötfejűről. Theal, 47-53. – A xosa szokások megkövetelik, hogy a menyasszonyt rokonsága kísérje el a vőlegényhez; aki megszegi a szabályt – mint látjuk –, póru jár.

Az emberek és az állatok eredete. Dornan, 171-172.

Ntotoatsana. Jacottet, 160-165. – A nyájak legeltetése és őrzése férfimunka, lányok ilyen munkával csak mesében foglalkoznak. – Kürtök – varázserejű kenőccsel telt állatszarak.

Hogyan szedte rá a sakál az oroszlánt? Dornan, 178-180.

Seilatsatsi, Mohale lánya. Jacottet, 184-191. – Seilatsatsi a. m. „aki kerüli a napot”. – A régi sotho szokás szerint azok a lányok, akik a menyasszonyt elkísérik a vőlegény falujába, az éjszakát a falu legényeivel töltik, sört isznak és énekelnek. – Az anya a törött edényről tudja meg, hogy lánya halott.

A bölcs bíró. Held, 140-141.

A halál eredete. Dornan, 173.

Manuere. Frobenius, 106-108.

Mese az oroszlán barlangjáról. Bleek, 260-269.

A kukoricalopás. Frobenius, 66-68.

Az oroszlán meg a széphanjú strucc. Bicék, 126-127. – A mesében szereplő asszonyok az oroszlán és a strucc asszonyai.

A leány meg a hiéna. Frobenius, 81-82.

Monyohe. Jacottet, 126-135. – Az, hogy Senkepeng vonakodott Morakapulával táncolni, arra mutat, hogy nem akart hozzá feleségül menni.

Hogyan szedték rá az oroszlánt? Held, 143-144.

Mért csíkos a sakál háta? Held, 151.

A ravasz rézmadár. Dornan, 180-181.

Az oroszlán-menyasszonyok. Frobenius, 94-97. – Mnsve – varázserejű állatfarok.

A házasság eredete. Dornan, 172-175. – A busmanok mágikus eljárásoknál és a jövőmondásnál kihegyezett csontokat használnak.

Sikulume. Theal, 74-83.

A gyerekek eredete. Dornan, 175-177.

A kígyóvá lett főnök. Frobenius, 355-356.

Az okos legény. Frobenius, 352-354.

A szél. Held, 61.

Az esőáldozat. Frobenius, 204-206. – Az esőáldozat eredetéről szóló történet a régi zimbabwei királyság életére világít rá. A királyi udvar szertartásai között a rituális emberáldozatok kiemelkedő szerepet játszottak.

Az okos sakál. Held, 72-76.

Csiropa. Frobenius, 69-70.

A csodálatos ökörszarv. Held, 21-23.

A sakál meg az oroszlán. Held, 82-85.

Házasodik a hiéna. Mcinhof, 138-139.

Bulane és Tselane. Jacottet, 90-99. – A délkeleti bantuknál a poligámia – többnejűség – általánosan elterjedt gyakorlat. E történéél erkölcsi tanulsága tehát ellentétes a társadalmi szokással és szemlélettel. Lehet, hogy olyan időből származik, amikor a poligámia még nem volt általános, de mivel ez az egyedüli olyan történet ettől az etnikumtól, mely a poliginia ellen van, feltételezhető, hogy kölcsönvett témával van dolgunk.

Mese a hamarnőtt fiúról. Jacottet, 70-75.

A napbárány meg a sakál. Meinhof, 135-130.

A ravasz teknőc. Bleek, 37-41. – A busman mitológia szerint a hold férfi, aki magára haragította a napot, és a nap ezért átszúrkálja késével – sugaraival –, és darabokat vág le belőle. Ezt addig ismételi, míg a holdból csak kis darabka marad meg. Ekkor a hold könyörög a naphoz, hogy gyermekei kedvéért irgalmazzon neki. Éltből a kis darabból azután ismét megtelik a hold, és a nap szúrkálása s vagdosása előlről kezdődik.

Az ifjú és az oroszlán. Bleek, 174-191.

A csodaszarv meg a kisgyerek. Frobenius, 362-363. – A keleti bantuknál a lány teherbeesése és szülése nem számított szégyennek, sőt, a párválasztásban előnyben részesítették azt a lányt, aki jó fogamzóképeségének már tanújelét adta. Ez az erkölcsi szemlélet annak a következménye, hogy az állattartáson alapuló bantu háztartásban a sok gyerek gazdasági szükségyszerűség, a meddő nőnek ezért nincsen értéke, férje visszaküldheti apjához, vagy második feleséget vehet melléje.

Egy krokodil – két ember. Frobenius, 91-93.

Felhőlakoma. Held, 149-150.

Egy királynak három felesége. Frobenius, 99-100. – A történetben a túlvilági éleiről való keleti-bantu képzetek tükröződnek. A halottak lelke állatba költözik, állattá válik. A férfiak kígyóvá lesznek, a nők hallá változnak stb. A leggyakrabban azzal a hiedelemmel találkozunk, hogy a halotti szellemből madár lesz.

Vasbordájú meg a nővére. Theal, 120-124.

Tűzpróba. Frobenius, 367-368.

A leány meg a békák. Bleek, 100-205. – A Víz és gyermekei – busman elképzelés szerint. a Víz akkora, mint egy bika, gyermekei pedig borjú nagyságúak. Szép teremtmények, bőrük csíkos, mint a zebráé.

A halál. Bleek, 388-397.

Mért ne együnk sakálszívet? Iliért, 372-373. – A tilalomban az analógiás mágiáról való felfogás tükröződik: a gyáva sakál szívének megevése gyávává, a bátor leopárd szívének elfogyasztása bátorrá teszi az embert.

Történet a csillagok szívéről. Bleek, 80-83.

Kabbo. Bleek, 290-299. – Sem ebből a történetből, sem ill közölt folytatásából nem derül ki, miért kerüli Kabbo családjával együtt börtönbe. Tudjuk azonban, hogy a leggyakrabban a telepések szarvasmarháinak, megölése vagy elhajlása miatt börlönözlék be családostul a busmanokat. – Mivel a busmanok túlnyomóan növényi táplálékon élnek és a húst nagy becsben tartják, Kabbo számára nagy élmény volt, hogy sokszor kapott birkahúst, ebédre.

Mese a tűzről és a busman lányról, aki oroszláná változott. Schweiger, 126-129.

A SZÖVEGBEN ELŐFORDULÓ DÉL-AFRIKAI SZAVAK MAGYARÁZATA

assagai – dárda

csiropa – máj

gébbi-gu, – játék; a nők táncolnak ős éltekéinek, a férfink pedig a struccot utánzó hangon hívogalják őket.

ise – törzsfőnök

kaffer – ezzel a szóval jelölik Dél-Afrikában mindazokat az afrikaiakat, akik nem az importált rabszolgák, hanem az őslakók leszármazottai, szűkebb értelemben kaffereknek nevezték a Dél-Afrika keleti részén élő xosa törzs tagjait

koranna – vagy korana: a fokföldi hottentottákhoz tartozó népcsoport, mely a XIX. század folyamán csaknem teljesen kipusztult

král – vagy kraal: sövényvel körülvett terület, mely az állatok – főleg szarvasmarhák – együtt-tartására szolgál. Így nevezik Dél-Afrikában a sövénykerítéssel körülvett kis falvakat is

kui-sse – ehető gyökér

limo – a lelimo – kannibál szó – rövidítése

mambo – király

Mamonyohe – Monyoké anyja

mbira – húros zeneszerszám (zenélj)

mukaranga – a király feleségeinek harmadik osztályába tartozó nő

muserre – királylány

musonga – varázserejű

musve – varázserejű állatfajok

nganga – varázsló

ngona-szarv – varázserejű-, ngona-olajat tartalmazó állatszár

thomo – zeneij, hajlított ágból, húrral, tökrconátorral

wahosi – főfeleség, első feleség

wanganga – varázslók

wasarre – királylányok

TARTALOM

A zsugori lörzsfőnök
A csalafinta kérő
Hogy lett az oroszlán az állatok királya?
Tselane
Az oroszlán meg a tűz
Az asszony meg a macska
Mese az ötféjűről
Az emberek és az, állatok
Ntotonlsana
Hogyan szedte rá a sakál az oroszlánt?
Seilatsatsi, Mohale lánya
A bölcs bíró
A halál eredete
Manuere
Mese az oroszlán barlangjáról
A kukoricalopás
Az oroszlán meg a széphangú strucc
A leány meg a hiéna
Monyoké
Hogyan szedték rá az oroszlánt?
Miért csíkos a sakál hála?
A ravasz mézmadár
Az oroszlán-menyasszonyok
A házasság eredete
Sikilume
A gyerekek eredete
A kígyóvá lett főnök
Az okos legény
A szél
Az esőáldozat
Az okos sakál
Csiropa
A csodálatos ökörszarv
A sakál meg az oroszlán

Házasodik a hiéna
Bulane és Tselane
Mese a hamarnőtt fiúról
A napbárány meg a sakál
A ravasz teknőc
Az ifjú és az oroszlán
A csodaszarv meg a kisgyerek
Egy krokodil – két ember
Felhőlakoma
Egy királynak három felesége
Vasbordájú meg a nővére
Tűzpróba
A leány meg a békák
A halál
Miért ne együnk sakálszívet?
Történet a csillagok szívéből
Kabbo
Mese a tűzről és a busman lányról, aki oroszlánná változott
Utószó
Jegyzetek
A szövegben előforduló dél-afrikai szavak magyarázata

Nem akarta kimondani az oroszlán nevét, azért aztán így beszélt róla népének.